Peter Premrl, Bojan Dobovšek, Taša Torbica
in Boštjan Slak

Gospodarsk@ in finančn@ kriminalitet@

Teoretična izhodišča odkrivanja, preiskovanja in dokazovanja

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

Gospodarska in finančna kriminaliteta

Teoretična izhodišča odkrivanja, preiskovanja in dokazovanja

Avtorji

Peter Premrl

Bojan Dobovšek

Taša Torbica

Boštjan Slak

November 2026

Naslov **Gospodarska in finančna kriminaliteta**
Title *Economic and Financial Crime*

Podnaslov **Teoretična izhodišča odkrivanja, preiskovanja in dokazovanja**
Subtitle *Theoretical Foundations of Detection, Investigation and Providing Evidence*

Avtorji Peter Premrl
Authors (Republika Slovenija, Računsko sodišče)

Bojan Dobovšek
(Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede)

Taša Torbica
(Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede)

Boštjan Slak
(Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede)

Recenzija Zoran Kanduč
Review (Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta)

Bojan Tičar
(Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede)

Jezikovni pregled Maja Gole Premrl
Language editing

Tehnična urednika Jan Perša
Technical editors (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)

Marina Bajić
(Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)

Oblikovanje ovitka Jan Perša
Cover designer (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)

Grafika na ovitku Depiction of finantial crime (bluewillow),
Cover graphic avtor: Bojan Dobovšek, 2026

Grafične priloge Viri so lastni, razen če ni navedeno drugače.
Graphic material Premrl, Dobovšek, Torbica, Slak (avtorji), 2026

Založnik **Univerza v Mariboru**
Published by **Univerzitetna založba**
Slomškov trg 15, 2000 Maribor, Slovenija
https://press.um.si, zalozba@um.si

Izdajatelj **Univerza v Mariboru**
Issued by **Fakulteta za varnostne vede**
Kotnikova ulica 8, 1000 Ljubljana, Slovenija
https://fvv.um.si, fvv@um.si

Izdaja *Edition* Prva elektronska izdaja

Vrsta publikacije *Publication type* E-knjiga

Dostopno na *Available at* http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/1185

Izdano *Published at* Maribor, Slovenija, november 2026

© Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba
/ *University of Maribor, University of Maribor Press*

Besedilo / *Text* © Premrl, Dobovšek, Torbica, Slak (avtorji), 2026

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav 4.0 Mednarodna. / *This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0 International License.*

Uporabnikom je dovoljeno reproduciranje brez predelave avtorskega dela, distribuiranje, dajanje v najem in priobčitev javnosti samega izvirnega avtorskega dela, in sicer pod pogojem, da navedejo avtorja in da ne gre za komercialno uporabo.

Vsa gradiva tretjih oseb v tej knjigi so objavljena pod licenco Creative Commons, razen če to ni navedeno drugače. Če želite ponovno uporabiti gradivo tretjih oseb, ki ni zajeto v licenci Creative Commons, boste morali pridobiti dovoljenje neposredno od imetnika avtorskih pravic.

https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/

Stališča avtorja Petra Premrla v knjigi niso nujno tudi stališča organa, pri katerem je zaposlen.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID 306608899
ISBN 978-961-299-229-3 (PDF)

ISBN 978-961-299-229-3 (pdf)

DOI https://doi.org/10.18690/um.fvv.5.2026

Cena
Price Brezplačni izvod

Odgovorna oseba založnika
For publisher Prof. dr. Dean Korošak,
rektor Univerze v Mariboru

Citiranje
Attribution Premrl, P., Dobovšek, B., Torbica, T., Slak, B. (2026). *Gospodarska in finančna kriminaliteta: teoretična izhodišča odkrivanja, preiskovanja in dokazovanja*. Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. doi: 10.18690/um.fvv.5.2026

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

Kazalo

Spremna beseda **1**

1 Uvodno o pomembnosti razumevanja, odkrivanja, preiskovanja in dokazovanja gospodarske in finančne kriminalitete **5**

2 Definiranje gospodarske in finančne kriminalitete **11**
2.1 Definiranje gospodarske kriminalitete 11
2.2 Definiranje finančne kriminalitete 17

3 Povezanost gospodarske in finančne kriminalitete z ostalimi oblikami kriminalitete **23**
3.1 Povezanost gospodarske in finančne kriminalitete z beloovratniško kriminaliteto 24
3.2 Povezanost gospodarske in finančne kriminalitete z organizirano kriminaliteto 25
3.3 Povezanost gospodarske in finančne kriminalitete s kibernetsko kriminaliteto 29

4 Razlogi gospodarske in finančne kriminalitete ter o storilcih tovrstne kriminalitete . **31**
4.1 Storilci gospodarske in finančne kriminalitete 35

5 Posledice gospodarske in finančne kriminalitete **41**
5.1 Obseg in posledice gospodarske kriminalitete 42
5.2 Obseg in posledice finančne kriminalitete 45

6 Odkrivanje gospodarske in finančne kriminalitete **51**
6.1 Nekateri pomembni vidiki odkrivanja gospodarske kriminalitete 54
6.1.1 Gospodarsko okolje in poslovna kultura 54
6.1.2 Kakovost medinstitucionalnega sodelovanja 55
6.1.3 Zaupanje v institucije kazenskega pregona 55
6.2 Akterji odkrivanja gospodarske kriminalitete 56
6.3 Načini odkrivanja gospodarske kriminalitete 57

7 Preiskovanje gospodarske in finančne kriminalitete **59**
7.1 Znanje za preiskovanje gospodarske kriminalitete 63
7.2 Postavljanje verzij pri preiskovanju gospodarske kriminalitete 65
7.3 Vloga forenzičnega računovodstva pri preiskovanju gospodarske kriminalitete 67
7.4 Vloga notranjega nadzora in revizij pri odkrivanju in preiskovanju gospodarske kriminalitete 68
7.5 Opravljanje razgovorov pri preiskovanju gospodarske kriminalitete 71
7.6 Sodelovanje med posameznimi subjekti odkrivanja, preiskovanja in pregona gospodarske kriminalitete 74
7.7 Finančne preiskave 78
7.7.1 Finančne preiskave po Zakonu o odvzemu premoženja nezakonitega izvora 78
7.7.2 Finančne preiskave po KZ-1 (2008) v povezavi z ZKP (1994) 80
7.7.3 Finančna preiskava po Zakonu o finančni upravi 81

7.8 Uporaba kriminalističnoobveščevalne dejavnosti pri preiskovanju gospodarske kriminalitete ... 84
7.9 Prikriti preiskovalni ukrepi in preiskovanje gospodarske kriminalitete ... 85
7.10 Ostale pomembne značilnosti preiskovanja gospodarske kriminalitete ... 86

8 Javni in zasebni podporni akterji pri odkrivanju in preiskovanju gospodarske in finančne kriminalitete v Sloveniji ... 89
8.1 Finančna uprava Republike Slovenije ... 90
8.2 Računsko sodišče Republike Slovenije ... 94
8.3 Urad Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja ... 97
8.4 Urad Republike Slovenije za nadzor proračuna ... 99
8.5 Komisija za preprečevanje korupcije ... 100
8.6 Banka Slovenije ... 101
8.7 Državna revizijska komisija za revizijo postopkov oddaje javnih naročil ... 102
8.8 Javna agencija Republike Slovenije za varstvo konkurence ... 103
8.9 Agencija za trg vrednostnih papirjev ... 104
8.10 Agencija za javni nadzor nad revidiranjem ... 105
8.11 Revizijske in svetovalne družbe ... 106

9 Dokazovanje gospodarske in finančne kriminalitete ... 109
9.1 Pomen kazenske, kazenskoprocesne in gospodarske zakonodaje ... 110
9.2 Narava, obseg in vrednotenje dokaznega gradiva ... 112
9.3 Vpliv formalne in neformalne moči storilcev na dokazovanje ... 112
9.4 Strokovno znanje tožilcev in sodnikov pri dokazovanju gospodarske kriminalitete ... 114

10 Preprečevanje gospodarske in finančne kriminalitete ... 117
10.1 Preprečevanje gospodarske kriminalitete na primarni ravni ... 117
10.2 Preprečevanje gospodarske kriminalitete na sekundarni ravni ... 118
10.3 Preprečevanje gospodarske kriminalitete na terciarni ravni ... 121

11 Pogled v (bližnjo) prihodnost – trendi na področju gospodarske kriminalitete ter pri njenem odkrivanju, preiskovanju in sojenju ... 123
11.1 Povečana moč in vplivanje gospodarskih subjektov na politiko ter posledično kazenskopravni pregon gospodarske kriminalitete ... 124
11.2 Vpliv informacijsko-komunikacijske tehnologije na pojavne oblike gospodarske kriminalitete ... 127
11.3 Vpliv umetne inteligence na področju odkrivanja, preiskovanja in dokazovanja gospodarske kriminalitete ... 127

12 Sklepno poglavje – ključne ugotovitve in raziskovalni predlogi ... 131

13 Literatura in viri ... 137

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

Seznam uporabljenih kratic

AICPA	American Institute of Certified Public Accountants (slo. Ameriški inštitut certificiranih javnih računovodij)
ATVP	Agencija za trg vrednostnih papirjev
BIS	Bank for International Settlements (slo. Banka za mednarodne poravnave)
CFF	Certified in Financial Forensics (slo. strokovni certifikat s področja finančne forenzike)
COSO	Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (slo. Odbor sponzorskih organizacij Treadwayeve komisije)
DDV	Davek na dodano vrednost
EMPACT	Evropske multidisciplinarne platforme za boj proti kriminalnim grožnjam (angl. European Multidisciplinary Platform)
EU	Evropska unija
FATF	Financial Action Task Force (slo. Projektna skupina za finančno ukrepanje)
FBI	Federal Bureau of Investigation
FIU	Financial Intelligence Unit (slo. Finančna obveščevalna enota)
ICO	Initial Coin Offering (slo. začetna ponudba kovancev)
IMF	International Monetary Fund (slo. Mednarodni denarni sklad)
JIT	Skupna preiskovalna skupina (angl. joint investigation team)
JIT	Joint investigation teams
KD	Kaznivo dejanje
KZ-1	Kazenski zakonik
NFT	Non-fungible token (slo. nezamenljivi žeton)
NPU	Nacionalni preiskovalni urad
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (slo. Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj)
SDT RS	Specializirano državno tožilstvo Republike Slovenije
UPPD	Urad Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja
ZBS-1	Zakon o Banki Slovenije, 2002
ZDavP-2	Zakon o davčnem postopku
ZDT-1	Zakon o državnem tožilstvu
ZEKom-2	Zakon o elektronskih komunikacijah
ZFU	Zakon o finančni upravi
ZGGLRS	Zakon o gospodarjenju z gozdovi v lasti Republike Slovenije
ZIntPK	Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije
ZIUIPSK	Zakon o izvajanju uredbe (EU) o informacijah, ki spremljajo prenos sredstev in nekaterih kriptosredstev
ZJF	Zakon o javnih financah
ZKP	Zakon o kazenskem postopku
ZLS	Zakon o lokalni samoupravi
ZODP	Zakon o organizaciji in delovnem področju republiške uprave
ZODPol	Zakon o organiziranosti in delu v policiji
ZOPNI	Zakon o odvzemu premoženja nezakonitega izvora

ZPIZ	Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije
ZPolS	Zakon o političnih strankah
ZPOmK-2	Zakon o preprečevanju omejevanja konkurence
ZPPDFT-2	Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma
ZPVPJN	Zakon o pravnem varstvu v postopkih javnega naročanja
ZRacS-1	Zakon o računskem sodišču
ZRev-2	Zakon o revidiranju
ZSDH-1	Zakon o Slovenskem državnem holdingu
ZTFI-1	Zakon o trgu finančnih instrumentov
ZUKSB	Zakon o ukrepih Republike Slovenije za krepitev stabilnosti bank
ZUstS	Zakon o ustavnem sodišču
ZVRK	Zakon o volilni in referendumski kampanji
ZZZS	Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

Uporaba generativne umetne inteligence

Pri pripravi monografije je bila umetna inteligenca uporabljena kot podporno orodje v več fazah raziskovalnega in uredniškega procesa. Njena uporaba je obsegala predvsem: jezikovno in slogovno izboljševanje besedila, preoblikovanje in krajšanje posameznih odstavkov, izboljševanje notranje logike in povezanosti argumentacije, pomoč pri strukturiranju poglavij in podpoglavij ter oblikovanju prehodov med vsebinskimi sklopi. Umetna inteligenca je bila uporabljena tudi za pomoč pri oblikovanju terminološko natančnejših formulacij, razjasnjevanju pojmov ter pri pripravi alternativnih različic posameznih delov besedila. Prav tako je bila umetna inteligenca uporabljena kot pomoč pri iskanju javno dostopnih virov, preverjanju aktualnosti zakonodaje, institucionalnih poročil in strokovne literature ter pri orientacijskem primerjanju ugotovitev iz več virov. Tako smo jo uporabili kot podporno orodje pri analitičnih razmislekih, preverjanju in poenotenju terminologije ter pri izboljševanju jasnosti prevodov in besedilnih formulacij. Kadar so bile uporabljene konkretne informacije iz zakonodaje, poročil ali znanstvenih del, so bili ti podatki dodatno preverjeni v izvirnih oziroma uradnih virih. Menimo, da je zaradi načel akademske integritete in transparentnosti smiselno takšno uporabo jasno navesti že v uvodnih delih monografije, skladno z vse bolj uveljavljenimi praksami v raziskovalni skupnosti. Umetna inteligenca ni nadomestila presoje avtorjev pri izboru literature, interpretaciji virov, oblikovanju raziskovalnih stališč ali končnih sklepov. Vse vsebinske odločitve, interpretacije in odgovornost za končno besedilo ostajajo pri avtorjih monografije.

Glede morebitnih učinkov učenja modela zaradi naše uporabe pa ni mogoče zanesljivo sklepati, saj je to odvisno od pravil delovanja posameznega sistema in njegovih nastavitev; zato takšnih učinkov ne moremo potrditi, lahko pa utemeljeno pričakujemo, da transparentna in kritična raba teh orodij prispeva k bolj odgovorni

uporabi umetne inteligence v akademskem okolju. Večinoma so bila uporabljena orodja OpenAI (znan kot ChatGPT), Microsoftov Copilot in Grammarly.

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

Spremna beseda

Vsaka država, ne glede na svojo politično ureditev ali gospodarski model, se zaveda nečesa temeljnega: brez zaščite lastnega gospodarstva ni trdne prihodnosti, celo obstoj države je lahko ogrožen. To spoznanje ni novo – že Adam Smith je leta 1776 v svojih temeljnih delih opozarjal, da moč naroda izhaja iz zdravja njegovega gospodarstva. A zdravo gospodarstvo ni samoumevno. Ogrožajo ga nevidni, a izjemno vplivni mehanizmi gospodarske kriminalitete (angl. *economic crime*) in finančne kriminalitete (angl. *financial crime*) – pojavov, ki zmorejo razjedati temelje zaupanja, pravičnosti in stabilnosti. Preiskovanje in dokazovanje teh kaznivih dejanj pa je brez dvoma kompleksno. Že samo ti razlogi zadoščajo, da si omenjena tematika zasluži pozornost tudi v akademskem diskurzu. Zato je pomembno, da o njej pišejo teoretiki ter preiskovalni in kazenskoprocesni praktiki, ki tako razbijajo njeno kompleksnost.

Slovenski pisci so bili v preteklosti precej dejavni pri objavljanju besedil na temo gospodarske kriminalitete. Izpostaviti velja dela Selinšek (2006, 2009, 2010, 2019), Lambergerja (2009), Keršmanca (2012, 2013, 2014), Jagra (2020) ter njihovega sodelovanja (npr. Keršmanc in Jager (2015)). Izredno prodorno in kritično kriminološko je o tematiki pisal Kanduč (1997, 2011, 2013). S kriminalističnega vidika pa je tematiko pogosto preučeval Dvoršek (1988, 2002, 2004, 2005, 2009). Najbolj aktualno in gotovo tudi obsežno ter popolnoma osredotočeno v raziskovanje finančne kriminalitete usmerjeno delo pa je doktorska disertacija Petra Premrla, katere teoretični del predstavlja glavnino besedila monografije, ki je pred vami. Avtorji smo posamezna poglavja disertacije nadgradili, določena skrajšali, nekatera pa popolnoma zamenjali. Namen monografije je podati osnovni vpogled v finančno in gospodarsko kriminaliteto ter ponuditi izhodišča za prihodnja, bolj

fokusirana dela, ki bodo obravnavala tematiko. Nekaj priporočil za prihodnje obravnave tematike navajamo tudi v zaključnem poglavju.

Zakaj v monografiji, ki predstavlja osnove obravnavanih konceptov, razlikovati med gospodarsko in finančno kriminaliteto, če je finančna kriminaliteta – kot bo podrobneje pojasnjeno v uvodnih poglavjih – del gospodarske kriminalitete? Avtorji monografije menimo, da so ključni razlogi za to naslednji: finančna kriminaliteta je kot podkategorija gospodarske kriminalitete trenutno njena najbolj problematična oblika, tako zaradi obsega povzročene škode kot tudi zaradi vpetosti finančnega sektorja v globalno gospodarstvo. Poleg tega je bila Slovenija v zadnjih desetih in več letih verjetno najbolj oškodovana prav zaradi te podkategorije. Monografija izhaja iz predpostavke, da je finančna kriminaliteta spodbudila finančne krize, ki so pretresale svet, v nekaterih primerih pa bila celo njihov ključni vzrok. V tem pogledu monografija izrazito nasprotuje klasični ekonomski misli in tudi njenim sodobnim različicam, o katerih piše Willett (2010). Čeprav lahko gospodarsko kriminaliteto izvrši širok krog storilcev, monografija poudarja, da je zanjo običajno značilen bolj zapleten *modus operandi*. Ta vključuje uporabo zakonitih poslovnih struktur, formalnih postopkov in navidezno zakonitih transakcij. Takšna kompleksnost je še posebej izrazita pri kaznivih dejanjih s področja finančne kriminalitete, ki pogosto vključujejo sofisticirane finančne instrumente, večplastne transakcijske poti in strokovno znanje. Zato monografija finančno kriminaliteto obravnava ločeno in ji namenja večjo analitično pozornost.

Monografija tako prispeva k opisu kriminološko-kriminalističnih del s področja gospodarske in finančne kriminalitete, toda v izrazito spoznavnem smislu, saj metodiko in taktiko preiskovanja obravnava le toliko, da nakaže nekaj segmentov, ki bi bili potrebni podrobnejšega raziskovanja in predvsem pisanja. Velik poudarek smo avtorji namenili terminologiji. Opazili smo namreč številne diskrepance med različnimi izrazi in smo zato stremeli k poenotenju terminologije. Na več mestih monografije med besedilom ali v sprotnih opombah pojasnjujemo, zakaj je uporabljena določena beseda ali besedna zveza, ter pogosto zapisujemo tudi angleške izraze. Na tak način želimo bralcu pokazati, kaj smo izbrali za prevod, sočasno pa prispevati k poenotenju besedišča na tem področju.

Naše delo ima tudi nekatere omejitve. Ključna je omejenost na vire v slovenskem in angleškem jeziku. Obstaja tveganje, da smo se preveč osredotočili na vire, okoliščine in primere iz Združenih držav Amerike. Zaradi tega smo gotovo spregledali katero

od izjemno relevantnih del, zlasti s področja odkrivanja in preiskovanja v državah, ki so Sloveniji blizu po pravni ureditvi in ureditvi sistema preiskovanja. Čeprav je eden od avtorjev del poklicne poti preživel tudi kot kriminalist na Nacionalnem preiskovalnem uradu ter svoje znanje uporablja tako pri trenutnem delu na Računskem sodišču Republike Slovenije kot pri pisanju te monografije, je delo v osnovi še vedno precej teoretično usmerjeno. Preiskovalci bodo morda pogrešali več konkretnih praktičnih napotkov. Avtorji smo bili pri navajanju napotkov zadržani zaradi varovanja metodike in taktike dela. Bodoče avtorje spodbujamo, da te omejitve presežejo. Pozivamo jih, naj prispevajo sveže poglede, utemeljene na aktualnih podatkih, in tako obogatijo razvijajoči se dialog o tej izredno pomembni temi. Predvsem pa želimo zaradi globalnega pomena in vpliva tovrstne kriminalitete povečati zavedanje o njeni pomembnosti ter spodbuditi dialog med oblikovalci politik, praktiki in akademiki, da bi skupaj oblikovali učinkovite ukrepe za omejevanje in zmanjševanje finančne in gospodarske kriminalitete.

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

1 Uvodno o pomembnosti razumevanja, odkrivanja, preiskovanja in dokazovanja gospodarske in finančne kriminalitete

Pojem kriminaliteta se v javnosti pogosto uporablja za opis vseh dejanj, ki ogrožajo človekove pravice, varnost ali družbeno stabilnost. Vendar je njegov pomen v kazenskopravnem okviru bistveno ožji – kriminaliteta obsega le tista ravnanja, ki jih zakonodajalec v določenem zgodovinskem in družbenem trenutku prepozna kot odklonska in »vredna« kaznovanja in jih opredeli v kazenski zakonodaji. To pomeni, da kriminaliteta ni objektivno dejstvo, temveč družbeno in pravno definirana kategorija, ki vključuje zelo raznolika dejanja, med katerimi ni nujno druge skupne točke kot ta, da so pravno sankcionirana. Kaznivost je tako posledica formalnopravne določitve, ne pa nujno moralne ali dejanske škodljivosti dejanja (Gottfredson, 2011; Kanduč, 1999). Gre torej za idejo, da se želi preko grožnje s kaznovanjem in dejanskim kaznovanjem omejevati odklonska dejanja. Kanduč (2013) pravi, da je odklonsko dejanje[1] tisto, ki je družbeno nezaželeno in sproži formalne in/ali neformalne sankcije. Pri tem je deviantnost lastnost nekoga ali nečesa ter posledično časovno in prostorsko omejena. Tako je lahko določeno

[1] Kanduč (2013) sicer uporablja besedno zvezo *deviantno ravnanje*, za katero pa se pogosto kot sinonim uporablja besedna zveza *odklonsko vedenje* (ali *dejanje*). Ker se je v zadnjem času malce bolj uveljavila beseda odklonsko in ker želimo razmejiti med nečim, kar je kaznivo na eni strani ali zgolj odmik od moralno zaželenega na drugi – torej odklon od »normalnega«, v monografiji uporabljamo besedo odklonsko. Besedo deviantno ohranjamo, kjer dobesedno navajamo misli avtorjev oziroma bi sprememba besede preveč spremenila misel originalnega avtorja.

odklonsko ravnanje v eni državi kaznivo, medtem ko v drugi ni oziroma je kaznivo v nekem časovnem obdobju, v drugem pa ne. To je še zlasti značilno za področje gospodarske in beloovratniške kriminalitete.[2] Pri obeh del škodljivega vedenja ni vedno kriminaliziran oziroma pogosto posamezna dejanja postanejo kriminalizirana šele po določenem času, ko se izkaže, da so izredno škodljiva oziroma so posledica določene pravne praznine (o tem Ruggiero (2019); Soltes (2019); Sutherland in Cressey (1978)). Zgodovina ponuja številne primere takega vedenja. Najbolj ilustrativen je primer preprodaje sužnjev, ki je bila del človeške zgodovine zakonita gospodarska dejavnost. Pri gospodarski kriminaliteti pa je omenjeno mogoče opaziti pri trgovanju z notranjimi informacijami ali monopolnem položaju podjetij.

Ta raznolikost pri določanju, kaj je in kaj ni kaznivo dejanje, se ohranja tudi v sodobni družbi in predstavlja priložnostno okolje, ki ga izkoriščajo tako storilci klasične kriminalitete kot tudi mednarodne korporacije. Storilci lahko na primer izrabijo razlike v nacionalnih seznamih prepovedanih drog ali drugih reguliranih snovi, tako da dejavnosti preselijo v jurisdikcije, kjer določena substanca ali praksa ni prepovedana. Podobno imajo mednarodne korporacije zaradi svoje organizacijske in operativne razvejanosti možnost, da ravnanja, ki bi bila v eni državi lahko kazensko ali strogo upravno sankcionirana, izvajajo v državah z milejšo regulacijo ali z nižjo verjetnostjo učinkovitega nadzora in pregona. Zgodovinski in sodobni primeri gospodarske kriminalitete tako potrjujejo, da pravna kvalifikacija določenega ravnanja ni univerzalna, temveč je pogosto odvisna od izbire jurisdikcije, v kateri do ravnanja pride. Ilustrativni primer je bila dovoljena, skorajda spodbujana korupcija tujih državnikov in subjektov, ki so jo izvajali poslovni subjekti z lastništvom v Združenih državah Amerike. Omenjena praksa je postala prepovedana šele, ko sta se pokazala pravi obseg in škoda takega vedenja (Soltes, 2019). Prav tako so zgovorni podatki o sodobnem suženjskem delu, pri katerem zunanji izvajalci v državah, kjer je proizvodnja veliko cenejša, za mednarodne korporacije proizvajajo različne izdelke (od oblačil, tehnike, igrač, kozmetike ipd.), vendar so tam delovni pogoji

[2] Podobno kot pri vseh oblikah kompleksnejše kriminalitete, kot je npr. organizirana, tudi za beloovratniško obstajajo določena definicijska nesoglasja (Dobovšek in Slak, 2015). Pogosto avtorji v svojih delih niti ne navedejo, kateri definiciji sledijo oziroma jo smatrajo za kredibilno. Menimo, da naj se za beloovratniško kriminaliteto ohranja originalna definicija, ki jo je postavil Sutherland (1983, str. 7), in da označuje »kaznivo dejanje, ki ga stori ugledna oseba z visokim družbenim statusom pri opravljanju svojega poklica« (op. prev. avt. originalni angleški zapis se glasi: *»defined approximately as a crime committed by a person of respectability and high social status in the course of his occupation.«*) Definicije gospodarske in finančne kriminalitete bodo predstavljene v nadaljevanju.

slabši, nevarni in pogosto izkoriščevalski – zato je tudi govor o t. i. izkoriščevalskih podjetjih. (angl. *sweatshops*).

Pojavljajo se različne delitve (kategorizacije) kriminalitete, pri čemer sta poglavitni vedno temno (neodkrito) in svetlo (odkrito) polje, pri katerem je del kriminalitete tudi preiskan.

Temno polje gospodarske kriminalitete je med težje določljivimi, saj je vprašanje, ali ga klasične viktimološke študije ustrezno zaznajo. Vsekakor pa študije, ki ga skušajo numerično konkretizirati, kažejo, da je obsežno. Gottschalk (2023) npr. piše, da na Norveškem ni prijavljenih kar 94 odstotkov gospodarske kriminalitete. Podatek je bil pridobljen preko anketiranja poslovnih subjektov na Norveškem in primerjave s policijsko statistiko. Za Slovenijo je med prvimi podatki možno zaslediti podatek, da je temnega polja za 50 odstotkov, kar je zapisal Deisinger (1983), toda brez konkretnega opisa načina izračuna.

Za določitev obsega odkrite gospodarske kriminalitete lahko uporabimo podatke slovenske Policije (2026). Na njihovi podlagi smo izračunali, da je gospodarska kriminaliteta v desetletnem obdobju od 2016 do 2025 v povprečju predstavljala 20,68 odstotka vse obravnavane kriminalitete. Nekateri primeri gospodarske kriminalitete kažejo tudi znake organizirane kriminalitete in drugih oblik kriminalitete. Po ugotovitvah Gottschalka (2010a) se raziskovanje finančne kriminalitete lahko razvrsti v tri tokove, in sicer vedenjske teorije finančne kriminalitete – razvite so bile z namenom pojasnjevanja finančne kriminalitete z vidika posameznika; organizacijske teorije finančne kriminalitete – te so se razvile zato, da pojasnijo finančno kriminaliteto kot organizacijski fenomen; in upravljavske teorije finančne kriminalitete – tu za pojasnitev finančne kriminalitete uporabljajo splošne upravljavske teorije.

Razlogi, zakaj tudi v slovenskem prostoru potrebujemo novejše monografije s področja gospodarske in finančne kriminalitete, bodo sicer vidni skozi celotno monografijo, vendar jih velja nekaj izpostaviti že uvodoma. Ključni razlog za obravnavo obeh področij je nedvomno škoda, ki jo povzročata. PricewaterhouseCoopers, globalno znano svetovalno podjetje, v zadnjem poročilu o obsegu škode zaradi gospodarske kriminalitete navaja, da ta največjim podjetjem povzroča tudi po 50 milijonov ameriških dolarjev škode ali več (PwC, 2022). Za

slovenski prostor še nimamo najnovejših podrobnih podatkov o obsegu škode, ki jo finančna kriminaliteta povzroča v zadnjem času, vendar so povedni podatki policije. Zadnje letno poročilo policije navaja, da je v zadnjih petih letih škoda zaradi kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete predstavljala od skoraj 40 do 80 odstotkov celotne škode, ki izhaja iz kaznivih dejanj, kar je v povprečju pomenilo 143 milijonov EUR letno (Policija, 2026; podrobneje o škodi pišemo v ločenem poglavju). Zato je razumljivo, da je boj proti gospodarski in finančni kriminaliteti tudi visoko na prednostnem seznamu Evropske unije [EU], saj gre za eno od prednostnih nalog Evropske multidisciplinarne platforme za boj proti kriminalnim grožnjam (angl. European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats [EMPACT]) (Europol, 2023a).

Temu lahko dodamo še en razlog: vlogo finančne kriminalitete v finančnih (ali ekonomskih) krizah. V preteklosti se je o finančnih krizah pogosto govorilo kot o naravno cikličnem pojavu v delovanju gospodarstva in posledici zgolj slabih ekonomskih pristopov (o tem Garber (1990); Willett (2010)). Vendar pa številni avtorji in institucije prepoznavajo, da so bili v ozadju tudi kriminalni elementi in določene vrste kriminalitete. Poglobljen vpogled v to ponuja Ruggiero (2017), ki piše, da je kriminaliteto mogoče zaznati v številnih primerih ekonomskih ali finančnih kriz, od zgodnjih, kot je bila angl. *Tulip Mania* (iz 1637), do sodobnih finančnih kriz. Na primer svetovna finančna kriza (angl. *Global Financial Crisis*) leta 2008. Poleg vseh posledic, ki jih takšne krize prinašajo — višje brezposelnosti, negativnih vplivov na okolje in splošnega poslabšanja kakovosti življenja — je razkrila, kaj se zgodi, ko država zmanjša regulacijo in ko sinhrono začnejo delovati različne oblike gospodarske kriminalitete, ki so dejansko pomagale povzročiti finančno krizo (Dobovšek in Slak (2016); Federal Bureau of Investigation [FBI] (b. d. a); Pontell idr. (2014); United States Senate, Permanent Subcommittee on Investigations (2011)). Toda, kot je značilno za človeško družbo, se ta lekcija ne bo dolgo ohranila v spominu. Odločevalci in lobisti se zamenjajo, ideje neoliberalizma pa ne; sčasoma se cikel deregulacije ponovi, kriminaliteta pa je tako ali tako sestavni del družbe (Durkheim, 2013).

Toda omejevanje in preprečevanje gospodarske ter finančne kriminalitete žal prepogosto postane zgolj prikladno PR orodje v rokah politikov, še zlasti v obdobjih finančnih kriz. Takrat je pogosta retorika o »boju proti finančni kriminaliteti« in takrat so za pridobivanje političnih točk zelo priljubljene obljube o višjih finančnih

sredstvih za organe preiskovanja in pregona finančne in gospodarske kriminalitete, o kadrovskih okrepitvah ter o zagotavljanju neodvisnosti in zaščiti kriminalistov, tožilcev in sodnikov. Pri tem se predlagajo okrepitve ključnih državnih organov pri boju proti bančni, finančni in gospodarski kriminaliteti, davčnim utajam in prevaram, pranju denarja ter oškodovanju javnih sredstev (Premrl, 2025). Toda, ali je v praksi mogoče zaznati izvedbo obljub in prizadevanj politikov? Kanduč (2015) opozarja, da povezava med obsegom povzročene škode in kaznovanjem storilcev pogosto ni sorazmerna. Po njegovem mnenju se lahko zgodi celo nasprotno: večja, kot je povzročena škoda, večja je verjetnost, da bodo storilci za svoje ravnanje nagrajeni ali vsaj ne bodo ustrezno sankcionirani. Avtor pri tem posebej izpostavlja privilegiran položaj premožnih in družbeno uglednih posameznikov, ki jim njihov družbeni status, dostop do virov in premoženje omogočajo večjo stopnjo zaščite pred nadzornimi in kaznovalnimi mehanizmi. Ter dodaja, da k takšnemu položaju prispeva tudi država, saj premožne in vplivne posameznike varuje z gosto mrežo pravnih in institucionalnih zaščitnih mehanizmov. Mednje sodijo bančna, davčna, poslovna, pogodbena in druga področja zaupnosti, ki lahko omejujejo preglednost ter otežujejo učinkovito odkrivanje, preiskovanje in sankcioniranje spornih ravnanj (Kanduč, 2015).

Poseben izziv predstavlja tudi pregon storilcev gospodarske in finančne kriminalitete, ki se v praksi pogosto izkaže za omejeno učinkovitega (glej tudi Bussmann in Werle, 2006). To je še posebej očitno pri ravnanjih, povezanih z nastankom ali poglabljanjem finančnih kriz. Po svetovni finančni krizi leta 2008 so številne finančne institucije, zlasti v Združenih državah Amerike in Združenem kraljestvu, plačale več milijard ameriških dolarjev kazni zaradi kršitev regulativnih pravil in sodelovanja v nezakonitih shemah. Kljub obsegu ugotovljenih nepravilnosti pa je bilo kazensko preganjanih razmeroma malo zaposlenih, medtem ko vodilnim menedžerjem praviloma niso bile izrečene zaporne kazni (Werle, 2015). Eden od razlogov za takšen razkorak med obsegom nepravilnosti in individualno kazensko odgovornostjo je previdnost pravosodnih organov pri pregonu velikih korporacij. Uveljavilo se je namreč prepričanje, da bi obsodilna sodba za sistemsko pomembno podjetje lahko učinkovala kot nekakšna »smrtna kazen«, saj bi lahko povzročila izgubo dovoljenj za poslovanje, padec bonitetne ocene, zmanjšanje zaupanja javnosti in nazadnje propad podjetja. Posledice takšnega izida ne bi prizadele le vodstva in lastnikov, temveč tudi zaposlene, poslovne partnerje, vlagatelje in širše gospodarstvo. Takšna ocena temelji na dejstvu, da je poslovanje velikih finančnih

institucij odvisno od ohranjanja ustreznih licenc, visokih bonitetnih ocen, zaupanja javnosti in stabilnih odnosov s številnimi deležniki. Propad ene velike investicijske banke bi zato lahko sprožil verižno reakcijo negativnih učinkov in povzročil paniko na finančnih trgih. Gre za položaj, v katerem so posamezne institucije ocenjene kot prevelike, da bi lahko propadle (angl. *too big to fail*) (Pontell idr., 2014).

Eden od osrednjih namenov te monografije je povezati razpršena teoretična in praktična spoznanja o razumevanju, odkrivanju, preiskovanju in dokazovanju gospodarske in finančne kriminalitete ter jih kritično ovrednotiti in prilagoditi posebnostim slovenskega okolja. S tem želi monografija prispevati k zmanjševanju vrzeli med raziskovalnim znanjem in preiskovalno prakso ter k oblikovanju bolj celovite in uporabne baze znanja, ki bo lahko služila tako raziskovalcem kot tudi strokovnjakom, ki se neposredno ukvarjajo z odkrivanjem, preiskovanjem, pregonom in obravnavo teh kaznivih dejanj.

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

2 Definiranje gospodarske in finančne kriminalitete

Čeprav smo do zdaj že konkretno spregovorili o gospodarski in finančni kriminaliteti, je treba vseeno podrobneje pogledati v definicije obeh vrst kriminalitete. Podpoglavji v nadaljevanju prikazujeta definicije, ki so bile najdene v slovenskem in tujem znanstvenem in strokovnem diskurzu. Zajem definicij vsekakor ni absoluten, saj gre za podpodročji, kjer so raziskovanja in pisanja izrazito pogosta, je pa gotovo ilustrativen. Nakazuje raznolikost v pogledih na oba termina in tudi, kako različno avtorji vidijo razmerje med njima.

2.1 Definiranje gospodarske kriminalitete

V slovenskem prostoru in jeziku je mogoče opaziti dva pristopa k opredeljevanju, kaj je gospodarska kriminaliteta. Prvi, ki ga lahko označimo kot kazenskopravni, je odsev tistega, kar je zakonodajalec prepoznal kot kazniva dejanja, ki predstavljajo gospodarsko kriminaliteto. V 24. poglavju Kazenskega zakonika [KZ-1] (2008) je tako naštetih 25 tipov kaznivih dejanj,[3] kjer je pri večini že na prvi pogled vidna navezava na določeno gospodarsko dejavnost. Po drugi strani bi bilo nekatere določbe kazenskega zakonika glede na sodobne pojavne oblike kriminalitete

[3] In sicer: protipravno omejevanje konkurence, oškodovanje upnikov z goljufijo ali nevestnim poslovanjem, dajanje prednosti upnikom, poslovna goljufija; goljufija na škodo Evropske unije; preslepitev pri pridobitvi in uporabi posojila ali ugodnosti; preslepitev pri poslovanju z vrednostnimi papirji; preslepitev kupcev; neupravičena uporaba tuje oznake ali modela; neupravičena uporaba tujega izuma ali topografije; ponareditev ali uničenje poslovnih listin; izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti; zloraba informacijskega sistema; zloraba notranje informacije; zloraba trga finančnih instrumentov; zloraba položaja ali zaupanja pri gospodarski dejavnosti, nedovoljeno sprejemanje daril, nedovoljeno dajanje daril; ponarejanje denarja; ponarejanje in uporaba ponarejenih vrednotnic ali vrednostnih papirjev; pranje denarja; zloraba negotovinskega plačilnega sredstva; uporaba ponarejenega negotovinskega plačilnega sredstva; izdelava, pridobitev in odtujitev pripomočkov za ponarejanje; davčna zatajitev; tihotapstvo. Pomembno se nam zdi izpostaviti, da je že jugoslovanski pravni red vseboval posebno – ločeno kategorijo pravnih prestopkov, ki jih je uvrstil nekako vmes med prekrški in kaznivimi dejanji, ter da gre za kršitev pravil pri gospodarskem ali finančnem poslovanju (Bavcon in Šelih, 1978).

smiselno umestiti v drugačno kategorijo oziroma poglavje. Tak primer je kaznivo dejanje zlorabe informacijskega sistema, saj njegovo izvrševanje danes ni nujno motivirano zgolj s pridobitvijo premoženjske koristi, temveč je lahko povezano tudi z asimetričnim vojskovanjem, pri katerem informacijski sistemi postanejo tarče napadov z namenom oslabitve obrambne sposobnosti države.[4]

Drugi pristop je strokovni in znanstveni diskurz, viden v delih slovenskih piscev, ki poleg opredeljevanja gospodarske kriminalitete naslavljajo tudi vprašanje kriminalizacije posameznega gospodarsko-deviantnega vedenja. Tako Maver idr. (2004, str. 113) o gospodarski kriminaliteti zapišejo, da:

> *»je pojav, ki se kvantitativno in kvalitativno spreminja. Njene pojavne oblike so odvisne od družbenega in gospodarskega sistema, v katerem nastajajo, veljavne zakonodaje, razvoja novih tehnologij in drugih dejavnikov, ki vplivajo na poslovanje. Značilnost gospodarske kriminalitete je ne glede na okolje, v katerem se »dogaja«, precejšnje »temno polje«, saj posledice tovrstnih kaznivih dejanj največkrat niso neposredno vidne, še posebej pri kaznivih dejanjih, pri katerih oškodovanec ni fizična ali pravna oseba, ampak država ali njene pravne norme.«*

Podobno tudi Dvoršek (2008), ki pravi, da

> *»pojem gospodarski kriminal zajema zelo različne pojavne oblike kaznivih dejanj, ki jim je težko določiti en sam skupni imenovalec. Morda predstavlja najsplošnejši skupni imenovalec motiv oziroma želja po dobičku in njegovi ohranitvi«* (str. 363).

Po mnenju Selinškove (2006) se v slovenskem pravnem prostoru s teoretičnim preučevanjem gospodarske kriminalitete ukvarjajo predvsem kriminologi in strokovnjaki s tega področja. Eden ključnih razlogov, zakaj enotna definicija gospodarske kriminalitete v slovenskem prostoru še vedno manjka, je po njenem mnenju predvsem kompleksnost samega pojava, ki ga je težko zajeti s kratko in vsebinsko izčrpno opredelitvijo. Poleg tega na raziskovanje tega pojava vplivajo različne kriminalnopolitične predstave, kar dodatno otežuje doseganje pojmovne enotnosti. Z vidika kaznovalnega prava gospodarsko kriminaliteto razume kot skupek kaznivih dejanj, storjenih v določenem času in prostoru znotraj širšega gospodarskega področja, pri čemer so za ta dejanja lahko odgovorni tako posamezniki kot tudi pravne osebe. Nadalje razlaga, da se ta oblika kriminalitete lahko pojavlja bodisi v organizirani obliki bodisi kot neorganizirana oziroma klasična

[4] Z vidika kritične kriminologije ali kritike političnega oziroma elitističnega ustroja sveta ta izjava sicer ne zajame dejanskega stanja. V svojem bistvu je tudi vojaški napad ene države na drugo najpogosteje povezan s pridobitvijo premoženjske koristi. Toda če gledamo motiv ali, bolje rečeno, strateški cilj asimetričnega vojskovanja, je v tem konkretnem primeru motiv oslabitev obrambe države.

gospodarska kriminaliteta. Ravnanja so lahko usmerjena proti samemu gospodarskemu sistemu, zoper posamezne poslovne subjekte ali podjetnike, pa tudi proti končnim uporabnikom blaga in storitev ali drugim subjektom, ki so kakorkoli povezani z gospodarstvom.

Enoznačne opredelitve gospodarske kriminalitete ni mogoče najti niti, če prestopimo meje slovenskega prostora. Mednarodne organizacije, kot sta Interpol in Europol, dejansko enačita pojma gospodarska in finančna kriminaliteta. Čeprav Interpol izrecno ne omenja tega enačenja, pa je to vidno iz kategorizacije Interpola, ki med finančno kriminaliteto vključuje kriminalne dejavnosti od osnovnih tatvin ali goljufij, ki jih zagrešijo zlonamerni posamezniki, do obsežnih operacij, ki jih vodijo organizirani kriminalci, prisotni na vseh celinah. Razvidno je, da je tovrstna kriminaliteta lahko tesno povezana tudi s terorizmom in nasilnimi kaznivimi dejanji, ki nadalje vplivajo na gospodarstvo in vsakodnevno družbeno življenje (Interpol, 2024). Na drugi strani Europol to dejansko zapiše na svoji spletni strani, kjer opiše gospodarsko kriminaliteto kot kriminaliteto, ki zajema nezakonita dejanja, ki jih posameznik ali skupina posameznikov stori z namenom pridobitve finančne ali poklicne koristi. Hkrati pa kot sopomenko prav tako uporablja tudi izraz goljufije, iz česar izhaja, da vsebinsko razlikovanje med pojmi gospodarska kriminaliteta, finančna kriminaliteta in goljufije ni jasno določeno (Europol, 2022).

Med raziskovalci je podobno. Tako je na primer Svenson (1987) gospodarsko kriminaliteto opredelil »*kot kazniva dejanja, ki se jih lotevajo storilci v okviru legalnega poslovanja organizacije, da bi si pridobili premoženjsko korist*« (str. 663; op. prev. avt.).

Na angloameriškem govornem območju navedeno opredelitev imenujejo beloovratniška kriminaliteta, ki se deli na poklicno in podjetniško kriminaliteto, pri čemer je za poklicno kriminaliteto značilno, da jo izvršijo posamezniki v svojo korist, medtem ko imajo pri podjetniški kriminaliteti predstavniki podjetja s svojim ravnanjem cilj zagotoviti dobiček (Dvoršek, 2008). Tudi Pečar (1996, str. 203) uporablja besedno zvezo podjetniška kriminaliteta kot sinonim za korporacijsko kriminaliteto ter kriminal podjetij pojasnjuje kot kriminal »…//… "*pravnih oseb", ki zaradi interesov podjetja ali koristi pravnih oseb delujejo kriminalno in predvsem za pridobivanje nekih skupinskih prednosti, ki jih zakonodaja sicer prepoveduje*.«

Zato je verjetno še vedno veljavno, kar je pred 20 leti zapisala Selinškova (2006, str. 26–27), ki pravi, da ni splošno sprejete definicije pojma gospodarske kriminalitete. V angleškem pogovornem svetu se zanjo pojavljajo termini poslovna kriminaliteta (angl. *business crime*), komercialna kriminaliteta (angl. *commercial crime*), podjetniška kriminaliteta (angl. *corporate crime*),[5] kriminaliteta kapitala (angl. *crimes of capital*), kriminaliteta močnih (angl. *crimes of the powerful*), kriminaliteta »na vrhu« (angl. *crimes at the top*), kriminaliteta oblek (angl. *crimes of the suits*), ekonomska kriminaliteta (angl. *economic crime*), kriminaliteta elit (angl. *elite deviance*), poklicna kriminaliteta (angl. *occupational crime*), organizacijska kriminaliteta (angl. *organisational deviance*), beloovratniška kriminaliteta (angl. *white-collar crime*). V slovenski literaturi pa se uporabljajo tudi izrazi podjetniška kriminaliteta, skupinska kriminaliteta, spoštljiva kriminaliteta, podjetniškoskupinska odklonskost, kriminaliteta podjetij, pri čemer je pestrost terminov v slovenskem jeziku povezana s prevodi tujih pojmov. Avtorji pojmov pogosto ne pojasnijo dovolj celovito zato ni jasno, kaj razumejo pod določenim pojmom in kakšen nabor odklonskih dejanj posamezni pojem zajema.

Kompleksnost obravnave gospodarske kriminalitete s kriminološkega vidika je razvidna v gospodarskokriminološkem atomiju (nem. *Wirtschaftskriminologisches »Atomium«*) (slika 1). Omenjeni atomij prikazuje sklope odklonskih ravnanj in pojave, ki naj bi skupaj tvorili kazniva ravnanja zoper gospodarstvo. Gospodarskokriminološki atomij sta leta 1963 sestavila Zirpins in Terstegen, nekoliko pa sta ga za slovenski prostor priredila Keršmanc in Jager (2015). Keršmanc in Jager (2015) gospodarska kazniva dejanja v Republiki Sloveniji delita v tri kategorije, in sicer: kaznive kršitve predpisov s področja varstva konkurence; kaznive kršitve predpisov s področja varstva industrijske lastnine; in (kaznive) goljufive preslepitve v gospodarstvu.

[5] Kot bo vidno v nadaljevanju, pogosto zasledimo enačenje besednih zvez podjetniška kriminaliteta in korporacijska kriminaliteta. Selinškova (2006) pojasnjuje, da je korporacijska kriminaliteta ena izmed oblik gospodarske kriminalitete in da slovenski pravni sistem s tem izrazom opredeljuje sklop kaznivih dejanj, za katera so na podlagi določb Zakona o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja odgovorne korporacije kot pravne osebe. Ne gre samo za gospodarska kazniva dejanja v ožjem pomenu, temveč za vsa kazniva dejanja, za katera odgovarjajo pravne osebe. Podobno je opredeljena v pravnem terminološkem slovarju: »*1. kazniva dejanja, ki jih v imenu, na račun ali v korist korporacije izvršijo njeni vodstveni ali nadzorni organi z namenom pridobiti dobiček ali se izogniti izgubi; 2. kazniva dejanja, za katera je odgovorna korporacija kot pravna oseba*« (ZRC SAZU, 2024b). Toda Slovar slovenskega knjižnega jezika (n. d.) pojasnjuje, da je korporacija »*… //… 1. gospodarska organizacija, sestavljena iz več istovrstnih ali sorodnih podjetij zaradi monopolističnih ciljev …//… 2. publ. organizacija, združenje …//…*«. Podobno opredeljuje termin korporacija tudi pravni terminološki slovar (ZRC SAZU, 2024a). Iz napisanega izhaja, da je združevanje ključna prvina korporacije in da korporacije v nekem smislu predstavljajo nadpomenko (torej več) pravnih oseb oziroma podjetij. Ker pa lahko kaznivo dejanje izvrši tudi posamezno podjetje, je po našem mnenju podjetniška kriminaliteta ustreznejši termin, čeprav se zdi, da izgublja veljavo.

Kreativnosti in smiselnosti atomiju, kot ga opisujeta Zirpins in Terstegen (1963), ne gre oporekati. Avtorja sta namreč skorajda preroško prepoznala, da se na področju nenehno razvijajo pojavne oblike in da četudi obstajajo neke ključne kategorije pojavnih oblik (npr. na shemi na sliki 1 so to tiste, ki so napisane z največjo in podčrtano pisavo; gre za goljufije, kršitve konkurenčnega prava, korupcijo ipd.), so specifične podoblike lahko kombinacije teh krovnih oblik oziroma se zaradi določenih značilnosti lahko najprej uvrstijo pod eno kategorijo, z razvojem pa deloma tudi pod drugo. Podobno torej kot atomi nimajo statičnega položaja. Prav tako sta prepoznala dejstvo, da marsikatero delovanje storilcev ni kaznivo, ker je del zakonitega poslovanja. Da gre pri gospodarski kriminaliteti za živo in nikoli dokončano kategorizacijo, je vsekakor pokazala zgodovina, saj se *modusi operandi* nenehno spreminjajo, spreminjajo pa se tudi sami trendi oziroma to, kateri tipi goljufij so v danem časovnem preseku najbolj priljubljeni. Goljufije davčnih vrtiljakov so npr. pogostejše, ko neka država vstopi v EU in postane del njenega gospodarskega sistema.

V skladu z idejo avtorjev atomija in ob upoštevanju besedišča, ki sta ga prevedla Keršmanc in Jager (2015), avtorji monografije ponujamo manjšo dopolnitev, ki upošteva razvoj na tem področju. Gre za predlog, da bi se atomij lahko dopolnil z novo glavno kategorijo, in sicer kibernetsko-gospodarsko kriminaliteto. V to kategorijo uvrščamo tako kazniva dejanja, ki so lahko storjena izključno prek informacijsko-komunikacijske tehnologije (npr. goljufije s kriptovalutami), kot tudi klasična gospodarska kazniva dejanja, pri katerih je informacijsko-komunikacijska tehnologija uporabljena zgolj kot pripomoček za izvedbo dejanja, npr. uporaba računalnika za prikrojitev bilančnih izkazov. Smotrno bi vsekakor bilo, da se kategorije redno prevetrujejo, predvsem glede njihovega obsega. Glede na to, da obstajajo določene težave s terminologijo, bi veljalo nekaj storiti tudi na tem področju. Ključno vprašanje, ki ga lahko avtorji monografije bralcem ponudimo v refleksijo na tem mestu, pa je, ali bi morala biti finančna kriminaliteta ločena krovna kategorija in kje. Za države, kjer finančnega sektorja skorajda ni (npr. za države v razvoju), takšna kategorizacija nima smisla. Toda kaj pa za večino držav, kjer je finančni sektor prisoten? In seveda: kako bi veljalo taksonomijo in kategorizacijo prilagoditi Sloveniji?

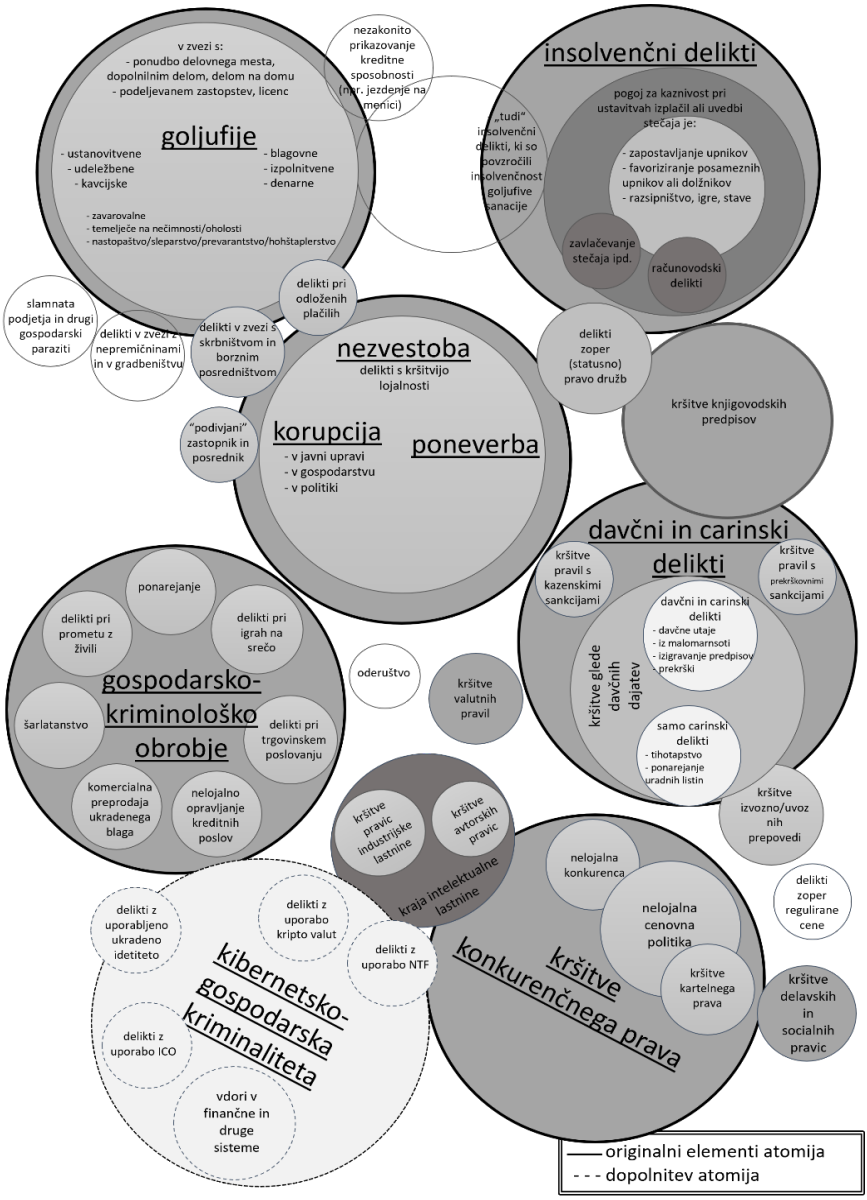

Slika 1: Gospodarskokriminološki atomij po Zirpinsu in Terstegenu z dopolnitvijo avtorjev monografije

Vir: prilagojeno po Keršmanc in Jager (2015, str. 326); Premrl (2025, str. 17); Zirpins in Terstegen (1963, str. 23)[6]

[6] ICO – angl. *Initial Coin Offering*, slo. začetna ponudba kovancev. NFT – angl. *Non-Fungible Token*, slo. nezamenljivi žeton.

Za slovensko okolje je sicer odlično kategorizacijo gospodarske kriminalitete naredila Selinškova (2006), ki jo je razdelila na tri sklope: klasično, privatizacijsko in poprivatizacijsko gospodarsko kriminaliteto. V klasično gospodarsko kriminaliteto uvršča poneverbe, neupravičene uporabe in preslepitev kupcev ter podobno kriminaliteto, za katero je značilno, da je daljše obdobje opredeljena v kazenskih zakonih. Sklop privatizacijske gospodarske kriminalitete se je v Sloveniji pojavil v poosamosvojitvenem obdobju. Takrat je prišlo do prerazdelitve družbene moči, ki pa so jo spremljali korupcija, erozija morale, izkoriščanje nižjih družbenih slojev, odpuščanje delavcev ter zlorabljanje okolja in ljudi. Omenjeni sklop je povezan s privatizacijo, prestrukturiranjem gospodarstva, denacionalizacijo, sanacijami, dokapitalizacijami in stečaji gospodarskih družb, privatizacijskimi programi, iskanjem kupcev za družbeno premoženje, nepravilnostmi v javnih razpisih in škodljivimi pogodbami. Za poprivatizacijsko kriminaliteto pa pravi, da je značilna za razvitejša kapitalistična razmerja in da je osredotočena zlasti na borzne in druge finančne oziroma kapitalske transakcije.

Lamberger (2009) podaja svojo delitev in sicer pravi, da se v Republiki Sloveniji gospodarska kriminaliteta deli na kriminaliteto javnega sektorja, ki zajema kriminalna dejanja v javnem sektorju (občine, javni zavodi, državni skladi ter druge državne in paradržavne institucije in zavodi); poslovno kriminaliteto, ki zajema kriminalna dejanja, pri katerih so storilci ali oškodovanci fizične ali pravne osebe s področja gospodarske dejavnosti; ter finančno kriminaliteto, ki zajema vsa kriminalna dejanja, kakor koli povezana s finančnimi institucijami in katerih predmet so bila finančna sredstva v kateri koli pojavni obliki.

2.2 Definiranje finančne kriminalitete

Že zgornja razprava o opredelitvi gospodarske kriminalitete je nakazala, da se pogosto gospodarska in finančna kriminaliteta uporabljata kot sinonima, tako da enoznačne in globalno sprejete definicije finančne kriminalitete ni mogoče najti. In kar je še bolj konfuzno, dejansko je tudi mogoče zaslediti da se pojem finančna kriminaliteta pogosto uporablja skorajda vsakodnevno, tako ga je moč zaslediti v vsakodnevnih časopisih, na spletnih straneh in v vsakodnevnih pogovorih. Ob tem se torej poraja vprašanje, ali morda avtorji teh besedil oziroma govorci v resnici govorijo o gospodarski kriminaliteti in samo zaradi slogovne pestrosti uporabljajo še izraz finančna kriminaliteta.

Vendar pa obstajajo tako v praksi kot v teoretičnih obravnavah pomembni razlogi za razlikovanje med tema pojmoma. Nekateri avtorji in institucije, med njimi tudi nekatere nadnacionalne organizacije, jasno razlikujejo med gospodarsko kriminaliteto kot širšim pojmom, ki vključuje različne zlorabe v okviru gospodarskih dejavnosti, ter finančno kriminaliteto kot njenim ožjim podsistemom, ki se nanaša predvsem na zlorabe finančnega sistema, trgovalnih mehanizmov in pretoka kapitala. Prav ta razlika postaja vse pomembnejša z vidika preiskovanja in preprečevanja, saj omogoča bolj usmerjeno normativno in operativno obravnavo kaznivih dejanj.

Mednarodni denarni sklad (angl. *International Monetary Fund* [IMF]), ki sicer tudi ugotavlja, da ne obstaja mednarodno sprejeta definicija finančne kriminalitete, saj se v tem terminu zrcalijo različni koncepti in jurisdikcije, jo opredeljuje kot vsako nenasilno kriminaliteto, katere posledica je finančna izguba. V primeru, da je v kriminaliteto vključena finančna institucija, pa je uporabljen termin kriminaliteta finančnega sektorja. Finančno kriminaliteto uvršča med finančne zlorabe, ki imajo širši pomen, in sicer zajemajo tako nezakonite dejavnosti, ki lahko škodijo finančnim sistemom, kakor tudi druge dejavnosti, ki izkoriščajo davčne in regulativne okvire ter imajo nezaželene posledice (IMF, 2001).

Finančne institucije so subjekti, katerih glavna dejavnost je finančno posredništvo. Mednje spadajo številne institucije, kot so banke, zavarovalnice, družbe za trgovanje z vrednostnimi papirji, borzne posredniške hiše in pokojninski skladi. V finančno kriminaliteto so lahko vpletene tudi vlade, kadar utrpijo izgubo prihodkov ali drugim državam oziroma državljanom omogočajo utajo davkov. Finančne institucije so lahko v finančno kriminaliteto vpletene na tri načine: kot žrtve (napačno prikazovanje finančnih informacij s strani komitentov, poneverjanje, goljufije s čeki in plačilnimi karticami, goljufije z vrednostnimi papirji, zavarovalniške goljufije ter goljufije na področju pokojnin), kot storilci (prodaja goljufivih finančnih produktov, izvajanje transakcij v korist finančne institucije in ne stranke ter nezakonito prisvajanje sredstev strank) ali kot sredstvo. V slednjem primeru se finančne institucije namerno ali nenamerno uporabljajo za hranjenje ali prenos finančnih sredstev, ki predstavljajo dobiček oziroma finančno korist od storjenega kaznivega dejanja, ne glede na to, ali gre za finančno kriminaliteto (pranje denarja) ali katero koli drugo obliko kriminalitete (IMF, 2001).

Kadar je finančna institucija sredstvo za izvedbo kriminalnega dejanja, gre v osnovi pogosto za finančno kriminaliteto. V mnogih pomembnih jurisdikcijah se zaznava, da se najhitreje povečuje obseg kriminalnih dejanj s področja finančne kriminalitete, pri čemer najpomembnejše kriminalno dejanje ostaja nezakonita trgovina s prepovedanimi drogami. Glavnina kriminalnih dejanj na področju finančne kriminalitete je ugotovljena (i) v večjih finančnih središčih in (ii) na lokaciji finančnih institucij, ki pa se lahko razlikuje od lokacije, na kateri je bilo storjeno temeljno kriminalno dejanje (IMF, 2001).

Gottschalk (2020) definira podjetniško kriminaliteto kot finančno kriminaliteto, katere storilci so beli ovratniki, s ciljem pridobitve nezakonite gospodarske koristi, z izkoriščanjem ponujenih priložnosti ali pa katere namen je izognitev grožnjam, da bi se odkrile slabe naložbe, zaključili projekti, ki prinašajo dobiček oziroma so bili pod pritiskom, da izboljšajo finančni uspeh poslovnega subjekta. V svojem delu iz leta 2010 trdi, da je finančna kriminaliteta pogosto opredeljena kot kaznivo dejanje zoper premoženje, pri čemer gre za nezakonito prilastitev tujega premoženja za lastno osebno uporabo in korist (Gottschalk, 2010a). Navaja, da finančno kriminaliteto vodi dobiček z namenom pridobitve dostopa in nadzora nad premoženjem, ki pripada nekomu drugemu. Gottschalk je opredelil štiri glavne kategorije finančne kriminalitete, ki jih je razdelil na podkategorije: (i) korupcija (angl. *corruption*): nelegalna plačila za (pogosto nezakonite) usluge (angl. *kickbacks*), podkupnina (angl. *bribery*), izsiljevanje (angl. *extortion*), poneverjanje (angl. *embezzlement*); (ii) goljufije (angl. *fraud*) v povezavi s krajo identitete, hipotekarnimi posojili in poklicno dejavnostjo; (iii) kraja (angl. *theft*) gotovine, intelektualne lastnine in s krajo povezane goljufije (angl. *fraud*); (iv) manipulacije (angl. *manipulation*) v povezavi s pranjem denarja, kibernetsko kriminaliteto, prikrojevanjem razpisnih ponudb in trgovanjem na podlagi notranjih informacij. Takšna vrsta kategorizacije in neločljiva povezanost z beloovratniško kriminaliteto se ohranja tudi v njegovih najnovejših delih (npr. Gottschalk (2023)).

Po besedah Tonerja (2009) finančna kriminaliteta pogosto vključuje goljufije, povezane s čeki in kreditnimi karticami, hipotekarnimi krediti, goljufije v zdravstvu, podjetniške goljufije, goljufije z bančnimi računi, goljufije na prodajnih mestih, goljufije z valutami ter dejanja, kot so trgovanje z notranjimi informacijami, kršitve davčne zakonodaje, poneverbe, kraje identitete, kibernetski napadi, pranje denarja in socialni inženiring. Medtem pa Nardo (2006) meni, da o finančni kriminaliteti ni mogoče govoriti na splošno, saj gre za termin, ki lahko generično zajema pranje

denarja, financiranje terorizma, korupcijo, goljufije in druge termine, ki se deloma prekrivajo, so medsebojno povezani ter so del širšega skupnega sistema.

Nováčková (2020) finančno kriminaliteto tesno povezuje z gospodarsko kriminaliteto, saj ta posega v zasebne, javne in državne interese na gospodarskem področju ter lahko pomembno ogrozi notranjo stabilnost države. Avtorica zato poudarja potrebo po večji ozaveščenosti o kazenski odgovornosti managerjev in o pomenu preventivnih mehanizmov za preprečevanje kršitev predpisov v gospodarskih razmerjih. Ob tem je treba upoštevati tudi hiter razvoj finančnih instrumentov, ki storilcem omogoča nove načine izvrševanja kaznivih dejanj. Teichmann in Falker (2021) ugotavljata, da so kriptovalute zaradi neskladja med strogo regulacijo tradicionalnega finančnega sektorja ter razmeroma šibko urejenostjo trgovanja s kriptovalutami, skupaj z oteženim sledenjem finančnim tokovom, postale posebej uporabne pri različnih oblikah finančne kriminalitete. Mednje sodijo zlasti pranje denarja, financiranje terorističnih organizacij in korupcija.

Kriminaliteta, usmerjena v pridobivanje premoženjske koristi, se pogosteje pojavlja v organizacijah z izrazito ambicioznimi gospodarskimi cilji. Vodstva takšnih organizacij lahko pri njihovem doseganju uporabijo tudi nezakonite finančne prakse. Takšno ravnanje lahko vključuje tako podjetniško kriminaliteto (angl. *corporate crime*) kot poklicno kriminaliteto (angl. *occupational crime*). Posameznik, ki z nezakonitim ravnanjem prispeva k doseganju organizacijskih ciljev, je namreč lahko za to posredno ali neposredno nagrajen z napredovanjem, finančnimi bonusi ali drugimi koristmi (Gottschalk, 2017). Nardo (2006) finančno kriminaliteto opredeljuje kot »odprto« dejavnost, katere bistvo je prepoznavanje in izkoriščanje šibkih točk v določenem sistemu.

Pickett in Pickett (2002) finančno kriminaliteto opredeljujeta kot uporabo prevare za protipravno pridobitev koristi. Takšna ravnanja praviloma vključujejo zlorabo zaupanja ter prikrivanje resnične narave dejavnosti. Avtorja pri tem izmenično uporabljata pojme finančna kriminaliteta, beloovratniška kriminaliteta in goljufija, kar kaže na precejšnjo konceptualno prepletenost teh izrazov. Podobno Ryder (2018) pojem finančne kriminalitete uporablja kot sopomenko za beloovratniško kriminaliteto. Pri tem se sklicuje na predavanje Edwina Sutherlanda iz leta 1939, ki je za beloovratniško kriminaliteto uporabljal tudi termine finančna kriminaliteta, gospodarska kriminaliteta, nedovoljene finance (angl. *illicit finance*). Ryder poudarja, da se ti izrazi pogosto uporabljajo neselektivno in izmenično, čeprav se njihovi pomeni ne prekrivajo v celoti. Iz navedenega izhaja, da razmejitev med finančno in

beloovratniško kriminaliteto ni povsem jasna oziroma enoznačna. Gre za pojma, ki se v delu literature prekrivata, vendar ju zaradi razlik v njunem vsebinskem obsegu ni mogoče brez pridržkov obravnavati kot popolni sopomenki.

Tudi na slovenskem prostoru se pojavlja raznolikost v definicijah, toda vseeno se zdi, da imajo večjo osredotočenost na finančni sektor in tovrstne dejavnosti. Na primer Lamberger (2009) v okvir finančne kriminalitete uvršča vsa kazniva ravnanja, ki so kakor koli povezana s finančnimi institucijami in katerih predmet so finančna sredstva v različnih pojavnih oblikah. Na podlagi takšne opredelitve med finančno kriminaliteto prišteva pranje denarja, organiziranje denarnih verig in nedovoljenih iger na srečo, zlorabo notranjih informacij, preslepitve v škodo finančnih institucij, kazniva dejanja s področja računalniške kriminalitete ter druga gospodarska kazniva dejanja, storjena v bankah in drugih finančnih institucijah. Avtor finančno kriminaliteto obravnava tudi glede na vrsto finančne institucije, v povezavi s katero je bilo kaznivo dejanje izvršeno. Pri tem izpostavlja banke, zavarovalnice, družbe za upravljanje, borznoposredniške hiše in subjekte, ki se ukvarjajo s finančnim inženiringom (Lamberger, 2009).

Dvoršek (2002) finančno kriminaliteto opredeljuje širše, in sicer kot skupni pojem za ravnanja storilcev, ki pod videzom zakonite gospodarske dejavnosti poskušajo pridobiti protipravno finančno korist. Takšna ravnanja so lahko usmerjena v škodo lastne ali druge organizacije, posameznikov ali širše družbene skupnosti.

Temeljni element definicije finančne kriminalitete pri Dvoršku je torej pridobitev protipravne finančne koristi, pri čemer finančnih institucij sploh ne omenja, medtem ko so te eden od temeljnih elementov definicije pri Lambergerju. Michel (2008) pravi, da finančna kriminaliteta temelji na priložnosti, pri čemer se priložnost pojavi, ko je odkrita šibkost v postopku in ko obstaja tveganje, ki pa je nastalo zaradi odsotnosti ali napak v procesu upravljanja s tveganji. Poslovni subjekti izkoriščajo tveganje za določene pojave v družbi in so pripravljeni izvajati kaznivo vedenje, ko obstaja manjše tveganje, da bodo odkriti, saj sistem ne zazna nezakonitih transakcij.

Kompleksnost in neenotnost pristopov k opredeljevanju finančne kriminalitete sta predstavljali izhodišče za oblikovanje vsebinsko jasnejše in sodobnim razmeram prilagojene definicije. Njen konceptualni razvoj je bil najprej predstavljen v doktorski disertaciji Premrla (2025), nato pa dodatno izpopolnjen v znanstvenem prispevku Premrl idr. (2025), kjer je finančna kriminaliteta opredeljena kot podskupina

gospodarske kriminalitete, ki zajema odklonska ravnanja, izvršena pod pretvezo zakonitih komercialnih ali finančnih dejavnosti, pri katerih je neposredno ali posredno udeležen eden ali več finančnih subjektov oziroma finančnih strokovnjakov.[7]

Na prvi pogled se zdi vključevanje »zgolj« deviantnih ravnanj v kategorijo, ki že v svojem poimenovanju vsebuje pojem kriminalitete, lahko problematično. Vendar tak pristop v kriminološki teoriji ni nov. Sutherland je v okviru teorije beloovratniške kriminalitete opozoril, da razlike v upravni ali procesni obravnavi ne morejo biti razlog, da bi določena družbeno škodljiva ravnanja obravnavali kot nekaj drugega kot kriminaliteto (Sutherland in Cressey, 1978). Kanduč (2013) razpravo še poglobi in izpostavi temeljno vprašanje: katera ravnanja sploh opredeljujemo kot odklonska in katera so zgolj oblika konformizma znotraj obstoječih družbenih struktur? Meje med »normalnim« in »odklonskim« se ob družbenem razvoju, spremembah vrednot in spreminjanju tolerance do določenih praks nenehno premikajo. To odpira vprašanje razmerja med formalno (ne)kaznivostjo in dejansko družbeno škodljivostjo posameznih vedenj.

Dodatno razsežnost problematike predstavlja dejstvo, da so posamezniki z izrazitim družbenim ali ekonomskim kapitalom v praksi pogosto manj izpostavljeni kazenskemu pregonu, čeprav njihova ravnanja ohranjajo vse značilnosti deviantnosti. Prav ta razkorak med formalnopravno opredelitvijo in družbeno realnostjo predstavlja eno izmed osrednjih izhodišč pričujoče monografije. Iz tega razloga v delovno definicijo finančne kriminalitete vključujemo tudi tista ravnanja, ki formalnopravno sicer niso opredeljena kot kazniva dejanja, vendar zaradi svoje narave, posledic in stopnje družbene škodljivosti nedvomno sodijo med odklonske oblike vedenja.

[7] V angleškem zapisu: »*financial crime is a subset of economic crime, comprising deviant behaviours carried out under the pretence of lawful commercial or financial operations, in which one or several financial entities or financial professionals are directly or indirectly implicated*«. (Premrl idr., 2025, str. 20).

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

3 Povezanost gospodarske in finančne kriminalitete z ostalimi oblikami kriminalitete

Nobena oblika kriminalitete ne nastaja in ne obstaja v družbenem vakuumu, temveč je vpeta v širši družbeni, gospodarski, tehnološki in institucionalni kontekst. Prav tako posamezne oblike kriminalitete le redko ostajajo med seboj povsem ločene. Pogosto se prepletajo, nadgrajujejo ali prehajajo ena v drugo, kar lahko vodi v večjo organiziranost, kompleksnost in škodljivost kriminalnega ravnanja. Tako se lahko na primer preprodaja prepovedanih drog iz posamične kriminalne dejavnosti razvije v organizirano kriminaliteto, če vključuje trajnejše povezovanje več oseb, delitev nalog, logistično infrastrukturo, finančne tokove in prikrivanje premoženjske koristi.

Tudi gospodarska in finančna kriminaliteta sta izrazito povezani z drugimi oblikami kriminalitete. Čeprav se lahko prepletata z zelo različnimi kriminalnimi pojavi, so posebej izrazite povezave z beloovratniško kriminaliteto, organizirano kriminaliteto in kibernetsko kriminaliteto. Na ta preplet opozarjajo tudi avtorji, ki obravnavajo gospodarsko kriminaliteto, saj jo pogosto umeščajo v širši okvir zlorab poklicnega položaja, organiziranega delovanja, finančnih tokov ter uporabe sodobnih informacijskih in komunikacijskih tehnologij (npr. Selinšek, 2006).

Takšna povezanost ima pomembne posledice tudi za omejevanje in preprečevanje kriminalitete. Ukrepi, usmerjeni proti eni obliki kriminalitete, lahko hkrati zmanjšujejo možnosti za izvrševanje drugih. Krepitev nadzora nad finančnimi tokovi, transparentnosti lastništva, notranjih kontrol, digitalne varnosti ali medinstitucionalnega sodelovanja tako ne vpliva le na gospodarsko in finančno

kriminaliteto, temveč lahko omejuje tudi organizirano kriminaliteto, korupcijo, pranje denarja, kibernetske zlorabe in druge z njimi povezane kriminalne dejavnosti.

3.1 Povezanost gospodarske in finančne kriminalitete z beloovratniško kriminaliteto

Predhodna poglavja monografije so že pokazala na tesno prepletenost gospodarske in finančne kriminalitete z beloovratniško kriminaliteto. Povezava med temi pojmi je lahko tako izrazita, da njihova jasna razmejitev v posameznih primerih ni vedno mogoča. Gottschalk idr. (2011) beloovratniško kriminaliteto opredeljujejo kot obliko finančne kriminalitete, pri kateri so storilci praviloma pripadniki višjega družbenega sloja,[8] njihov namen pa je pridobitev osebne koristi ali koristi za organizacijo, v okviru katere delujejo. Na tesno povezavo med beloovratniško ter gospodarsko in finančno kriminaliteto opozarjajo tudi raziskave storilcev. Dela, kot sta Benson (1985) in Soltes (2019), sicer obravnavajo beloovratniške storilce, vendar so med analiziranimi primeri številni storilci, obsojeni za dejanja, ki sodijo tudi na področje gospodarske in zlasti finančne kriminalitete. Ker se preiskovalci pri odkrivanju, preiskovanju in dokazovanju gospodarske ter finančne kriminalitete pogosto srečujejo z značilnostmi, ki so značilne tudi za beloovratniško kriminaliteto, so lahko pri njihovem delu uporabna tudi spoznanja raziskav s tega področja. V tem okviru je mogoče upoštevati model, ki so ga Gottschalk idr. (2011) predstavili kot širši organizacijski pristop k omejevanju finančne oziroma beloovratniške kriminalitete (slika 2). Model poudarja pomen jasne zavezanosti vodstva, ustrezne razdelitve odgovornosti, dostopa do informacijskih sistemov ter uporabe analitičnih orodij. Med njegove ključne elemente sodijo tudi strateško načrtovanje ukrepov, organizacijske prilagoditve in sistematično spremljanje rezultatov. Takšen pristop krepi notranjo preglednost, odgovornost in sposobnost organizacije za pravočasno zaznavanje tveganj ter omogoča bolj strukturirano in proaktivno odzivanje na pojave gospodarske in finančne kriminalitete.

[8] V tem obziru bo zainteresiranemu bralstvu mogoče zanimiv prispevek Petrović idr. (2025), ki povezavo gospodarske in organizirane kriminalitete ter korupcijo raziskuje v povezavi s kriminaliteto nosilcev moči (angl. *crimes of the powerful*).

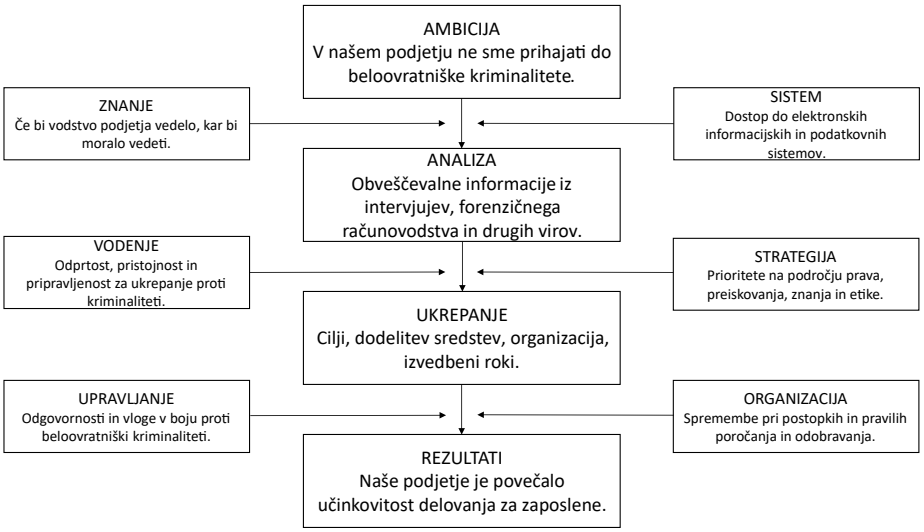

Slika 2: Načrt boja proti beloovratniški kriminaliteti
Vir: prilagojeno po Gottschalk idr. (2011, str. 232) ter Premrl (2025).

V shemi Gottschalka idr. (2011) je znanje kot samostojen element izrecno navedeno le enkrat, vendar je dejansko vpeto tudi v druge sestavine načrta. Oblikovanje učinkovitih strategij namreč zahteva ustrezno strokovno znanje, enako pa velja za kakovostno vodenje ter vzpostavitev sistemov za spremljanje, zbiranje in analizo informacij. Znanje je zato mogoče razumeti kot temeljno podlago celotnega načrta. Omogoča učinkovitejše preprečevanje in odkrivanje finančne kriminalitete, oblikovanje etičnih standardov in strokovnih smernic ter kakovostno izvajanje revizijskih in nadzornih dejavnosti. Z drugimi besedami, posamezni elementi načrta niso ločeni od znanja, temveč so od njega vsebinsko in izvedbeno odvisni.

3.2 Povezanost gospodarske in finančne kriminalitete z organizirano kriminaliteto

Nekateri avtorji organizirano kriminaliteto vidijo kot vrsto nezakonite dejavnosti ali kot vrsto poslovnega vedenja (o tem npr. Crown (2013), Lamberger (2009), Pečar (1993) in Sellin (1963)). Gre torej za idejo, da se delovanje skupine organizirane kriminalitete od zakonitega poslovnega subjekta loči le po vrsti dejavnosti. Oboje namreč zahteva upravljanje s človeškimi, finančnimi in materialnimi sredstvi ter ima vzpostavljeno neko vrsto strukture za dodeljevanje nalog in upravljanje

organizacije/subjekta; med njima obstajajo tudi druge podobnosti (Dobovšek in Slak, 2015).

Dejstvo je tudi, da organizirana kriminaliteta ne more delovati brez legitimnega gospodarstva oziroma ločeno od njega. Osebe v legitimnem gospodarstvu pridobivajo sredstva (zaslužijo plačo), s katerimi plačujejo storitve in izdelke, ki jih proizvajajo in dobavljajo skupine organizirane kriminalitete. Prav tako si storilci prek finančnega sektorja ali s pomočjo odvetniških oziroma računovodskih storitev prizadevajo prati denar.

Organizirano in gospodarsko kriminaliteto lahko povežemo na več načinov. O gospodarski in finančni kriminaliteti lahko govorimo že takrat, ko skupina, vključena v organizirano kriminaliteto, pri ustvarjanju, prikrivanju ali upravljanju nezakonito pridobljenega dobička izvršuje tudi kazniva dejanja, ki sodijo na področje gospodarske kriminalitete. Takšno prekrivanje je mogoče prepoznati ne glede na to, ali organizirano kriminaliteto samo po sebi razumemo kot obliko nezakonitega poslovanja. Na eni strani imamo skupine organizirane kriminalitete, ki se primarno ukvarjajo s kibernetskimi goljufijami, spletnimi prevarami, organiziranim ponarejanjem denarja ipd.-dejavnostmi, ki jih pogosto uvrščamo med gospodarsko kriminaliteto. Tudi marsikatera finančna goljufija, pa naj gre za Ponzijeve sheme ali neupravičeno izdajanje posojil, je organizirana in jo pogosto izvaja skupina z razdeljenimi vlogami. Razlika je le v tem, da jo izvajajo osebe z ekonomsko izobrazbo, ki jih pogosto ne dojemamo kot klasične organizirane kriminalce, čeprav to v vedenjskem smislu gotovo so. Na drugi strani bodo morale tudi skupine, ki se ukvarjajo s »tradicionalnimi« oblikami organizirane kriminalitete, kot so preprodaja prepovedanih drog, trgovina z ljudmi in trgovina z orožjem, pri pranju pridobljenih dobičkov ali izvedbi teh dejavnosti uporabiti segmente gospodarske kriminalitete (Levi, 2007; Snaphaan in van Ruitenburg, 2024).

Na povezanost organizirane in finančne kriminalitete opozarja tudi Soudijn (2014), ki je analiziral 31 primerov uvoza večjih količin kokaina v Evropo. Ugotovil je, da storilci, ki z nezakonitimi dejavnostmi ustvarjajo velike denarne dobičke, pogosto uporabljajo storitve visoko usposobljenih strokovnjakov za pranje denarja. Za uspešno preiskovanje takšnih primerov je zato pomembno, da se preiskovalci že v zgodnji fazi osredotočijo na sledenje finančnim tokovom, analizo odnosov in komunikacijskih povezav med vpletenimi osebami ter uporabo kvalitativnih raziskovalnih pristopov. Podobno je ugotovil Albanese (2021), ko je analiziral nekaj

temeljnih značilnosti 1.451 primerov organizirane kriminalitete, ki so jih v letu 2019 obravnavala zvezna tožilstva v Združenih državah Amerike. Ugotovil je, da je temeljni cilj organizirane kriminalitete ustvarjanje finančne koristi, in čeprav v ospredju ostajata trgovina z drogami in izsiljevanje, so bili v številnih primerih kot spremljajoča kazniva dejanja ugotovljeni pranje denarja, goljufije, ponarejanje, kibernetska kriminaliteta in korupcija, kar kaže na tesno prepletenost organizirane kriminalitete z gospodarsko in finančno kriminaliteto. Avtor poudarja, da prav finančni tokovi, pranje denarja in druge finančne sheme omogočajo delovanje, prikrivanje in dolgoročno vzdržnost organiziranih kriminalnih združb.

Europolova ocena groženj na področju gospodarske in finančne kriminalitete (2023b) namreč korupcijo, pranje denarja ter finančna sredstva, pridobljena s predhodnimi kaznivimi dejanji (angl. *criminal finances*),[9] opredeljuje kot pomembne spodbujevalce organizirane kriminalitete.

Tudi številni drugi strokovnjaki (Middleton in Levi, 2005; Nelen in Huisman, 2008; Savona in Riccardi, 2015; Schoot, 2006) in organizacije (Europol, 2013, 2023b; World Economic Forum, 2012) ugotavljajo, da skupine organizirane kriminalitete za izvajanje svoje dejavnosti (če ne prej, pa v procesu pranja denarja) uporabljajo znanje odvetnikov, notarjev, računovodij in drugih strokovnjakov ter usluge zakonitih poslovnih subjektov.

Ob vsem tem pa je treba upoštevati še eno ključno dinamiko med organizirano kriminaliteto in gospodarsko kriminaliteto, in sicer vlogo gospodarske kriminalitete kot humusnega dejavnika za organizirano kriminaliteto. O tem pišeta Dobovšek in Slak (2021), ko povzemata poročilo Global Initiative Against Transnational Organized Crime (2019) o žariščih organizirane kriminalitete na Balkanu. Global Initiative Against Transnational Organized Crime (2019) ugotavlja, da je gospodarska ranljivost območja eden izmed bistvenih dejavnikov, zaradi katerih območje postane ugodno za pojav in razvoj organizirane kriminalitete, poleg lokacije in šibkega upravljanja (slika 3 v nadaljevanju). Na gospodarsko šibkih območjih z visoko stopnjo brezposelnosti in brez možnosti zakonitega zaslužka za preživetje je kriminalna dejavnost ena izmed možnosti za preživetje. Slaba gospodarska slika

[9] »*Finančna sredstva, pridobljena s kaznivimi dejanji, so sredstva v kakršni koli obliki in formatu, ki izvirajo iz prejšnjih kriminalnih dejavnosti ter so že uspešno oprana in vključena v zakonito gospodarstvo. Uporabljajo se za spodbujanje nadaljnje kriminalne dejavnosti z naložbami ali plačili ter pomagajo pri ukoreninjanju kriminalnih mrež v zakonito gospodarstvo in družbo.*« (Europol, 2023b, str. 20; op. prev. avt.).

območja slabi tudi kakovost policijskega dela in moč političnih upravljavcev območja, ki postanejo nagnjeni h korupciji ipd.

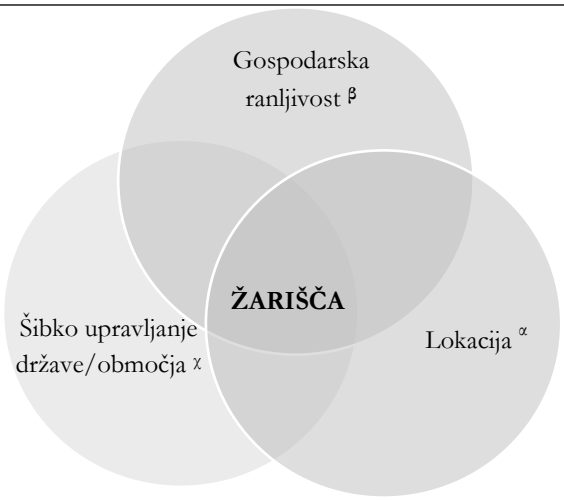

α. Ker je Balkan tranzitna regija za nezakonite dejavnosti, je večina žarišč organizirane kriminalitete v krajih, kjer lahko, preprosto povedano, stvari gredo notri ali ven ali z drugimi besedami v pristaniščih, letališčih, mejnih prehodih ali širša obmejna območja. Poleg tega so žarišča ob glavnih avtocestah, ki so tranzitne poti (sever-jug in vzhod-zahod), pa tudi tam, kjer se križajo glavne ceste. V nekaterih primerih so žarišča na oddaljenih območjih: vzdolž slabo nadzorovanih meja ali – v primeru nekaterih laboratorijev za prepovedane droge – na osamljenih ruralnih območjih. Na nekaterih lokacijah so še nedavno potekale konfliktne situacije.

β. Drugi dejavnik je gospodarska ranljivost. Številna žarišča so na območjih, ki so bila v času komunizma že ekonomsko nerazvita oziroma šibkejša ali pa se je stanje od takrat poslabšalo. Tovrstna ranljivost se kaže v socialnih vprašanjih, kot so visoka brezposelnost (zlasti dolgotrajna in brezposelnost med mladimi), porast mladega prebivalstva, emigracija, težave z duševnim zdravjem (vključno z visoko stopnjo depresije in samomorov), pa tudi upadanje prebivalstva.

χ. Tretji dejavnik, ki je povezan s prvima dvema, je šibko upravljanje območja. Nekatere lokacije, opisane v tem poročilu, so območja pod kontrolo lokalnih politikov, ki so tesno povezani z vladajočo stranko in/ali kriminalnimi skupinami. Druge lokacije so na področjih sporne pristojnosti, kar omejuje nadzor centralne vlade. Lokacije, ki so na relativno oddaljenih območjih, so pogosto nerazvite, centralna vlada jih zanemarja in tamkajšnji prebivalci so za preživetje odvisni od neformalne ekonomije.

Slika 3: Kaj ustvarja žarišča organizirane kriminalitete
Vir: prilagojeno po Global Initiative Against Transnational Organized Crime (2019, str. 7–8) in kot zapisano v Dobovšek in Slak (2021, str. 172).

3.3 Povezanost gospodarske in finančne kriminalitete s kibernetsko kriminaliteto

Digitalizacija družbe, gospodarstva in finančnih storitev ter širjenje digitalne infrastrukture sta bistveno spremenila tudi okolje, v katerem se izvršujejo kazniva dejanja. Vse več tradicionalnih oblik kriminalitete vključuje uporabo interneta, digitalnih platform, elektronskih komunikacij ali informacijskih sistemov, hkrati pa so se razvile tudi oblike kriminalitete, katerih izvršitev brez informacijsko-komunikacijske tehnologije sploh ne bi bila mogoča. V literaturi se zato praviloma razlikuje med kibernetsko odvisno kriminaliteto (angl. *cyber-dependent crime*), pri kateri je informacijska tehnologija nujni pogoj za izvršitev dejanja, in kibernetsko omogočeno kriminaliteto (angl. *cyber-enabled crime*), pri kateri tehnologija tradicionalnim oblikam kriminalitete omogoča večji doseg, hitrost, avtomatizacijo ali anonimnost (Europol, 2025b; Interpol, 2026a; Loggen idr., 2024). Europol (2025b) posebej opozarja na povezanost ukradenih podatkov z različnimi oblikami spletnih goljufij, izsiljevanjem in drugimi kriminalnimi storitvami.

Digitalno poslovanje, spletno bančništvo, elektronska plačila, virtualna sredstva, sklepanje poslov na daljavo in elektronsko vodenje poslovne dokumentacije storilcem ne omogočajo le dostopa do novih tarč, temveč tudi nove načine izvrševanja že znanih kaznivih dejanj. Goljufija, pranje denarja, poneverba, zloraba identitete ali prikrivanje premoženja zato niso nujno nova kazniva dejanja; nov pa je lahko način njihove izvršitve, pa tudi njihov obseg, hitrost in geografski doseg. Loggen idr. (2024) takšne pojave uvrščajo med finančno-ekonomsko kibernetsko omogočeno kriminaliteto, ki vključuje zlasti spletne goljufije, zlorabe identitete, ribarjenja (angl. *phishing*), spletne investicijske prevare in druge oblike pridobivanja premoženjske koristi z uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije.

Posebej pomemben primer predstavljajo kriptosredstva. Njihov razvoj je omogočil hiter in globalen prenos vrednosti brez neposredne odvisnosti od tradicionalnega bančnega sistema, kar ima številne legitimne gospodarske koristi, hkrati pa je ustvarilo dodatne možnosti za kriminalno uporabo.

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

4 Razlogi gospodarske in finančne kriminalitete ter o storilcih tovrstne kriminalitete

Maksima sodobnega kazenskoprocesnega prava zahteva ugotovitev storilčevega motiva za izvršitev kaznivega dejanja. To je najtežje prav pri gospodarski, še zlasti pa pri finančni in beloovratniški kriminaliteti. Številne kriminološke teorije so namreč prav pri teh oblikah kriminalitete izgubile svojo pojasnjevalno moč. Pri drugih storilcih kaznivih dejanj se kriminaliteta razume kot sredstvo za pridobitev osnovnih življenjskih sredstev, ki jih sicer ne bi mogli doseči. Nobena od teh teorij pa ne pojasni gospodarske, finančne in beloovratniške kriminalitete, saj imajo storilci pogosto vsa osnovna sredstva (in še več), njihova kazniva dejanja pa so tudi z vidika izvršitve izjemno kompleksna. To kaže, da imajo znanje in sposobnosti, ki bi jih lahko uporabili pri opravljanju zakonitih poklicev (in jih pogosto tudi uporabljajo). Delno pojasnjevalno moč imajo koncept trikotnika prevar (Cressey, 1953/1971), teorija racionalne izbire (angl. *rational choice theory*) (Alalehto, 2003), teorija diferencialne asociacije (angl. *theory of differential association*) (Sutherland in Cressey, 1978) ter Mertonova teorija anomije (1938).[10]

[10] Nekaj zelo uporabnih misli o vlogi kriminoloških teorij pri preprečevanju gospodarske kriminalitete zapišeta tudi Jager in Šugman Stubbs (2013). Dober vir pa predstavlja tudi Gottschalk (2010c), ki vključi tudi nekaj manj znanih teorij (npr. agencijska teorija, angl. *agency theory*). Poudarjamo, da tu izpostavljene teorije vsekakor ne izražajo celovitega pregleda vseh za našo obravnavano temo aplikativnih kriminoloških teorij, ampak so podrobneje predstavljene v nadaljevanju predvsem tiste, ki so nekako najpogosteje obravnavane v povezavi z gospodarsko in finančno kriminaliteto.

Svoje teorije o pojasnjevanju, zakaj pride do prevar, Cressey (1953/1971) sicer nikoli ni poimenoval »trikotnik prevar«; tako so jo poimenovali avtorji, ki so gradili na njegovem sicer izjemno pomembnem in prodornem, čeprav morda ne povsem izvirnem delu (o tem glej Tickner in Button, 2021). Cressey (1953/1971) je namreč na podlagi raziskovanja storilcev poneverb oblikoval hipotezo, da do zlorabe zaupanega položaja pride ob hkratni prisotnosti treh okoliščin:

1. problema oziroma pritiska, ki ga posameznik ne more ali ne želi deliti z drugimi;
2. zaznane priložnosti, da problem skrivoma reši z zlorabo zaupanega položaja;
3. racionalizacije, s katero svoje ravnanje predstavi kot sprejemljivo ali opravičljivo.

Nekatera podobna izhodišča najdemo tudi v teoriji racionalne izbire. Ta pravi, da storilci kaznivih dejanj v okviru priložnosti za njihovo izvedbo pretehtajo prednosti in slabosti ter tveganja in sankcije. Ker imajo zaposleni v gospodarski dejavnosti pogosto ekonomsko znanje, naj bi jim bila takšna kalkulacija precej naravna (Alalehto, 2003). Vendar je takšna razlaga teorije, če upoštevamo Kanducev (1999) opis, precej poenostavljena. Kalkulacija namreč ni izključno ekonomske narave, čeprav se v okviru te teorije pogosto navaja Beckerjevo delo (1968), ki kriminaliteto pojasnjuje izključno z ekonomskega vidika.

Ekonomija oziroma finančni uspeh se pojavlja tudi v Mertonovi teoriji anomije (1938). Ta vzroke za kriminaliteto pripisuje družbeni ureditvi in težko dosegljivemu, a pogosto oglaševanemu finančnemu uspehu, ki ga posameznik včasih lahko doseže le ali pa tudi z izvrševanjem kaznivih dejanj. Murphy in Robinson (2008) pojasnjujeta, da nekateri storilci za uresničitev ameriških sanj izkoriščajo tako zakonite kot nezakonite priložnosti. Verjetno velja tudi drugod, kjer sta kapitalistična in zlasti neoliberalistična misel že zakoreninjeni. Pošteno delo posameznika pripelje le do določene točke na poti do finančnega uspeha, odklonsko vedenje pa ga lahko pripelje do cilja, morda zgolj hitreje in začasno. Merton je svojo teorijo zasnoval predvsem na podatkih iz Združenih držav Amerike ter na tamkajšnji družbi in njenem prizadevanju za ameriške sanje o uspehu; teorija naj bi veljala tudi za podobne družbe (Kanduč, 1999). Ker se vse več družb spreminja v takšne družbe, je njena uporabnost kljub kritikam vse širša.

Lahko bi rekli, da z njo v simbiozi deluje Sutherlandova teorija diferencialne asociacije, po kateri se storilci kriminalnega vedenja učijo od oseb iz neposredne bližine. Pri tem ponotranjijo tudi družbene norme teh oseb in spoznajo, da je takšno vedenje zelo nagrajujoče, tveganje za odkritje pa majhno (Ali, 2021; Sutherland in Cressey, 1978). Teorija ima večjo pojasnjevalno vrednost, če upoštevamo poglede, po katerih je ekonomski sektor, zlasti finančni, izjemno kriminogen (Kanduč, 2013; Ruggiero, 2017, 2019). Gre za sektor, v katerem so pozitivne bilance edino merilo uspešnosti, tudi če to zahteva sprejemanje tveganih odločitev. Še več, uspešne tvegane odločitve managerjev se javno hvalijo, managerje pa skorajda malikujejo kot finančne leve in volkove, ki so zmagoslavno izšli iz bojev z ekonomskimi tekmeci. Pogosta je uporaba vojaške terminologije, prav tako tudi spodbujanje k branju literature o strategiji. Tako je Sun Cujeva Umetnost vojskovanja pogosto na vidnem mestu v pisarnah managerjev in deluje skoraj kot zastraševalna taktika. Za te sektorje je značilna tudi visoka stopnja negotovosti. Kot navajajo nekateri managerji, namreč nikoli ne veš, kdaj bo naslednja kriza pokukala izza vogala (Ruggiero, 2019) in porušila načrte za prevzeme, odkupe, prodajo kreditov ipd., kar posledično otežuje določanje odgovornosti. Posledic za takšno tvegano ravnanje skorajda ni, nagrade pa so velike: tudi če poslovni subjekti propadejo, so managerji še vedno nagrajeni in pogosto uspejo pravočasno prodati delnice subjekta, ki so ga oškodovali.

Tudi model diamanta prevar (angl. *Fraud Diamond*), ki sta ga Wolfe in Hermanson (2004) razvila kot nadgradnjo Cresseyjevega (1953/1971) trikotnika prevar, storilca in njegove kapacitete prepoznava kot ključnega. Poleg pritiska oziroma spodbude, priložnosti in racionalizacije, ki so elementi teorije trikotnika prevar, mora obstajati še posameznik, ki ima lastnosti in znanje, potrebne za izvedbo ter prikrivanje prevare.

Je možno torej ključne razloge za ekonomsko in finančno kriminaliteto iskati v izredno kompleksnem in slabo definiranem konceptu pohlepa? Wang idr. (2011) namreč ugotavljajo, da je koncept pohlepa slabo definiran, da ekonomisti skorajda hvalijo pohlep kot gonilno silo ekonomije in da izpostavljenost (tudi v obliki študija) novodobni ekonomski miselnosti celo povečuje percepcijo pohlepa kot nečesa dobrega. Ob tem se poraja vprašanje, ali se morebiti za študij tovrstne smeri odločijo osebe, ki so že po naravi pohlepnejše. V eni izmed raziskav so sicer ugotovili, da izpostavljenost percepciji, da je pohlep nekaj dobrega, deluje tudi na osebe, ki ne študirajo na ekonomskih smereh. V tem oziru se zdi Sutherlandova teorija o učenju precej dobra in se lahko strinjamo s Selinškovo (2019), ki pravi, da je pohlep

pomembno gonilo gospodarske kriminalitete in ga je pomembno upoštevati pri snovanju aktivnosti in ukrepov za preprečevanje gospodarske kriminalitete.

Pri pojasnjevanju beloovratniške in gospodarske kriminalitete je pogosto omenjeno delo Beckerja (1968), ki je trdil, da storilci izvajajo kalkulacijo med koristjo (od kaznivega dejanja) in stroški (npr. tveganjem za prijetje ipd.), posledica česar je motivacija za izvedbo dejanja. In glede na tip poklicev, ki jih pogosto opravljajo storilci beloovratniške ali gospodarske kriminalitete, bi se to zdelo precej logično. Tudi Soltes (2016, 2019) je menil podobno, preden je izvedel raziskavo, v kateri je intervjuval skoraj 50 storilcev najbolj odmevnih primerov tovrstne kriminalitete. Toda ugotovil je, da so nekateri storilci delovali precej intuitivno, v nasprotju z razumskim, logičnim preračunavanjem med koristjo in tveganjem.

Soltes (2016, 2019) ugotavlja tudi, da je pri beloovratniški in gospodarski kriminaliteti, zlasti finančni, med storilcem in žrtvijo pogosto precejšnja distanca. Storilec svoje žrtve najverjetneje nikoli ne bo srečal, še več, morda zanjo sploh ne bo vedel. Takšna distanca zmanjšuje strah pred odkritjem in negativni čustveni naboj, ki spremljata kazniva dejanja; storilci pa tudi ne vidijo posledic svojih ravnanj. Soltesovo misel ponazarja Ali (2021, str. 336): »*Ta pojav* [takšnega nepoznavanja žrtve op. avt.], *ki je povezan s številnimi finančnimi kaznivimi dejanji, je v popolnem nasprotju z nasilnimi ali uličnimi kaznivimi dejanji, kjer lahko kriki in prošnje potencialne žrtve odvrnejo potencialnega storilca.*« (op. prev. avt.). Distanca med storilcem in oškodovancem vpliva tudi na slednjega. Zaradi odsotnosti strahu občutek oškodovanosti ni tako intenziven kot pri ropu, telesnih poškodbah ali drugih podobnih kaznivih dejanjih (Kanduč, 1997). Predvsem pa se ne pojavi takoj, saj pogosto mine nekaj časa, preden oškodovanec ugotovi, da je bil ogoljufan, prevaran ali zaveden oziroma da mu je bil izpraznjen bančni račun. Posledično se podaljša čas med storitvijo kaznivega dejanja in njegovim zaznavanjem. Ta čas je s preiskovalnega vidika pomemben za ohranjanje sledi in potek kazenskega procesa.

Dela, ki raziskujejo vzroke in predvsem preverjajo kriminološke teorije, s katerimi bi pojasnili gospodarsko in finančno kriminaliteto, so v zadnjem času sicer pogosta. Če gre slediti Ruggieru (2017), se je to spremenilo po finančnih krizah v 80. letih, pred tem so bila takšna dela redka. Tako lahko potrdimo, da je imel Kanduč (1997) prav: zaradi odsotnosti neposrednega fizičnega občutka in skoraj abstraktne narave oškodovanosti splošna javnost na policijo in organe pregona ne izvaja močnega pritiska, zato je njihov odziv precej medel. Očitno se je to v svetu res spremenilo po

finančni krizi leta 2008, v Sloveniji pa še dodatno s pregonom tajkunov. Finančna škoda posameznikov namreč ni bila več tako abstraktna in jo je bilo mogoče povezati s kriminaliteto. Toda ne glede na to, da so finančne krize botrovale motivaciji raziskovanja gospodarske kriminalitete in spodbudile številne raziskovalne prispevke glede povezav med kriminaliteto in ekonomskimi ali finančnimi krizami, ta povečani raziskovalno-diskusijski momentum ni imel pretiranega vpliva na regulacijo ter ekonomsko in zakonodajno politiko.

In zopet se vrnemo k vprašanju motiva. Za kazenski pregon sta pomembna motiv in njegovo razmerje do koristi posameznika oziroma organizacije. Tvegano, odklonsko in delinkventno vedenje se opravičuje tudi s tem, da naj bi bilo nujno, ker je delovalo v korist poslovnega subjekta. Toda ali se motiv osebne koristi ne prepleta z motivom pridobivanja koristi za poslovni subjekt, ki ga posameznik oziroma posamezniki upravljajo ali so z njim povezani? Če bo namreč subjekt prosperiral, bo prosperiral tudi njegov upravljavec (o tem tudi že Žerjav (1983, 1994)).

4.1 Storilci gospodarske in finančne kriminalitete

Za delo preiskovalcev je – ne glede na vrsto kriminalitete – nujno dobro poznavanje značilnosti storilcev, ki določeno vrsto kaznivih dejanj izvajajo. Slednje bo preiskovalcem omogočilo postavljanje ustreznih verzij, izbiro operativnih taktik, predvsem pa bo pomembno pri opravljanju razgovorov, pri hišnih preiskavah, iskanju partnerjev v medinstitucionalnem sodelovanju ter tudi pri dokazovanju kaznivih dejanj. Predvsem, ker jim bo znanje o značilnostih storilcev pokazalo, kakšne strategije obrambe lahko pričakujejo.

Wolfe in Hermanson (2004) v svojem modelu diamanta prevar poudarjata sposobnost storilca. Ta obsega njegov organizacijski položaj, strokovno znanje, samozavest, sposobnost vplivanja na druge, prepričljivega prikrivanja ravnanja in obvladovanja stresa. Kot rečeno, osnovna predpostavka modela je, da priložnost za prevaro ne bo nujno izkoriščena, če posameznik nima lastnosti in znanj, potrebnih za njeno izvedbo ter prikrivanje. Storilci gospodarske in finančne kriminalitete torej imajo nekatere osebnostne značilnosti, posedujejo potrebno znanje in imajo določen dostop do sredstev ali bazena žrtev.

Za izvedbo preprostejših primerov gospodarske kriminalitete, kot so utaja davkov, posojilne goljufije, zavarovalniške goljufije, podkupovanje, izdelovanje in distribucija ponarejenega blaga in listin, pranje denarja prek kupovanja legitimnih sredstev, trgovanje z notranjimi informacijami in ponarejanje blagovnih znamk, storilci potrebujejo osnovno znanje ekonomije. Bolj, ko je kaznivo dejanje kompleksno in vpleteni poslovni subjekt obsežen, kompleksnejši je *modus operandi* in več znanja s področij ekonomije, računovodstva, davkov in prava je potrebnega. Na neki točki zahtevano znanje preseže zmožnosti posameznika; takrat lahko že govorimo o sostorilstvu, morda celo o organizirani kriminaliteti.

Nardo (2006) tudi piše, da so storilci gospodarske kriminalitete lahko izrazito mobilni in prilagodljivi, saj hitro spreminjajo načine delovanja ter ob zaznavi nadzora uporabijo alternativne poti, instrumente ali organizacijske rešitve. Pogosto storilci delujejo v istih subjektih, ki so tudi predmet oškodovanja. V eni izmed študij so ugotovili, da je takih primerov nekaj več kot polovica, izjeme pa so bili storilci finančne kriminalitete, ti so v 64 odstotkih prihajali izven oškodovanega subjekta (Bussmann in Werle, 2006).

Storilci gospodarske kriminalitete imajo torej določene specifike. Tako se jim pripisujejo višja stopnja inteligentnosti na eni strani ter določene negativne osebnostne značilnosti, kot npr. moralna izkrivljenost, na drugi. Alalehto (2003) pri pregledu literature glede raziskav o osebnosti storilcev gospodarske kriminalitete ugotavlja, da so raziskovalci prišli do raznolikih rezultatov. Se pa kaže nekoliko pogostejša prisotnost nagnjenosti k tveganjem, manipulaciji (hočejo biti všečni družbi, v kateri se gibljejo, in so zato pripravljeni hliniti neko pripadnost skupini). Avtor poroča tudi o študiji, v kateri je sodeloval in ki je bila narejena na vzorcu 128 poslovnežev na Švedskem.[11] Za okvir so uporabili malce spremenjeno klasifikacijo t. i. velikih pet dimenzij osebnosti. Ugotovili so, da imajo osebe, ki izkazujejo pozitivno ekstrovertiranost, nesprejemljivost ali nevrotičnost, večjo nagnjenost k storitvi gospodarskega kaznivega dejanja kot poslovneži z drugačno osebnostno strukturo, pri čemer za storilca s pozitivno ekstravertiranostjo velja, da:

[11] Avtorji monografije tudi menimo, da je treba poudariti, da so teh 128 poslovnežev dejansko spraševali o njihovih bližnjih prijateljih/znancih iz poslovnega sveta in ne gre za opisovanje čisto lastnih izkušenj. Kako to vpliva na verodostojnost rezultatov, prepuščamo presoji bralcev.

»… // …*s svojo socialno kompetentnostjo, vključno z duhovitostjo, zgovornostjo, spontanostjo in čutnostjo, kaže stalno budnost in tako imenovano dobro stran. To samo po sebi ni težava; težava je v tem, da je pozitivna ekstrovertirana oseba hkrati manipulativni egocentrik, ki želi s svojo ekstrovertirano energijo prevladovati in odločati, kako naj stvari potekajo. Je pustolovski in ga ne moti, da se šali in dela potegavščine, in se s tem postavi v središče pozornosti, kjer se lahko hvali in si pripisuje zasluge, saj je v resnici bahav egoist. Običajno je pozitivni ekstrovertiranec v zadregi, če se iz kakršnega koli razloga pod vprašaj postavijo njegova dejanja ali če se stvari ne izidejo tako, kot je načrtoval. Nato izjavi, da nikoli ne ravna tako neumno. Drugim želi dajati vtis, da je bolj natančen, kot je dejansko, v resnici pa je pripravljen ravnati nediskretno, tako da pritiska ali vohuni, da bi preveril stvari. To je zgolj splošna ponazoritev preračunljivega storilca gospodarske kriminalitete.*« (Alalehto, 2003, str. 346–347; op. prev. avt.).

Podobno je s pomočjo pregleda literature Ali (2021) raziskoval, ali je možno pri storilcih finančne kriminalitete zaznati tudi kakšne osebnostne motnje in kakšni profili osebnosti so. Ugotovil je, da večji delež storilcev finančne kriminalitete predstavljajo moški s terciarno izobrazbo v srednjih letih. Ob čemer poudarja, da so med storilci tudi ženske ter mlajši/starejši. Prav tako piše, da se pri nekaterih storilcih finančne kriminalitete tako pojavljajo znaki antisocialne motnje, narcistične osebnostne motnje, Aspergerjevega sindroma ipd. Sploh zanimiva je zastopanost spola. V Franciji so med letoma 2003 in 2008 opazili skoraj tridesetodstotni porast žensk kot storilk gospodarske kriminalitete. Seveda je večji delež storilcev še vedno moškega spola (Brzezińska, 2020), kar je bil še leta 2006 globalno prevladujoči trend (Bussmann in Werle, 2006).

Zanimivi so tudi rezultati, do katerih je prišel Soltes (2016, 2019), ki se je, kot že omenjeno, pogovarjal s skoraj 50 storilci najbolj odmevnih primerov tovrstne kriminalitete ter ugotovil, da je kar nekaj storilcev delovalo precej intuitivno in nič kaj preračunljivo glede na razmerje med koristjo in tveganjem. Dane »vprašljive« priložnosti so pač izkoristili.

Težava je tudi v tem, da gospodarska kriminaliteta ne sproži burnega odziva javnosti. Kot ugotavlja Kanduč (1997, str. 16), je splošna javnost pogosto izrazito prizanesljiva tudi pri moralnem obsojanju kršiteljev:

»*Takšne odzive – precejšnjega dela – javnosti bi lahko razločili tudi na podlagi razlikovanja med vrednotenjem gospodarskega "kriminalca" in vrednotenjem gospodarskega kaznivega dejanja. S storilcem javnost često simpatizira ali pa ga vsaj ne dojema v tako izrazito negativni luči kot konvencionalnega kriminalca, npr. vlomilca, roparja, posiljevalca, nasilneža ali morilca. Storilčevo dejanje pa javnost praviloma obsoja. Razlika med vrednotenjem storilca in vrednotenjem storilčevega dejanja temelji na – dejanskem ali virtualnem – poistovetenju (identifikaciji) subjekta vrednotenja s subjektom vrednotenega dejanja. Zdi se namreč, da so ljudje v splošnem nagnjeni k temu, da dojemajo kot "resničnega hudodelca" zgolj ali vsaj 'predvsem nekoga, ki*

(pre)krši norme, o katerih menijo, da jih oni sami ne bi mogli nikdar prekršiti. Resnični zločinec je zato lahko zanje samo nekdo, ki uteleša njihov "ne-jaz" (Sullivan), se pravi oseba, v kateri se "jaz" lojalnega državljana nikakor ne more prepoznati, zakaj njenega kaznivega dejanja (npr. umora, posilstva, ropa ipd.) ne bi mogel izvršiti niti "slabi jaz" lojalnega državljana. Drugače pa je z gospodarskim oz. "nepristnim" kriminalcem. Z njim se da poistovetiti, zakaj gospodarsko kaznivo dejanje je nekaj, kar je zmožen izvršiti "slabi jaz" – nemara pa tudi "dobri jaz" – marsikaterega lojalnega ("poštenega") državljana.«

Torej, storilci verjamejo, da delajo prav, ker navsezadnje to, kar delajo, ni krvavo, nasilno, moreče, in ko se v krožno zanko pojasnjevanja ujame(jo), ni nezakonito, ker ni krvavo nasilno, moreče. S tem lahko tudi deloma pojasnimo, zakaj je neformalna ekonomija, neprijavljeno delo, davčno izogibanje ipd. tako tolerirano in stvar kulture, ker to pa res »angl. *everybody does it*, pa tudi nihče ne trpi zaradi tega«.

Ob tem je treba pozornost posvetiti nevtralizacijskim tehnikam. O njih je Pečar (1979, str. 275–276) preko povzemanja ključnih avtorjev teorije nevtralizacije že pred 45 leti zapisal:

»*V kriminološki teoriji nevtralizacije, pri kateri obravnavamo predvsem razumevanje posameznikovih reakcij na njegovo odklonskost, gre predvsem za naslednje sestavine:*

- *deviant se navadno zaveda odklonskosti svojega ravnanja;*
- *toda ne glede na to ga skuša opravičevati, najsi temu verjame ali ne;*
- *v zvezi s tem ga sam pri sebi napravi za normalno ali dopustno;*
- *racionalizira svoje pobude za prav tako ravnanje, opustitev sli*[12] *storitev;*
- *svojo odklonskost šteje za neodgovorno;*
- *na vsak način želi obdržati svojo "pošteno" predstavo o sebi;*
- *ostaja lojalen ali solidaren s sebi enakimi, katerih združba mu je pomembnejša kot vrednota, ki jo je kršil;*
- *v takem ozračju ali okoliščinah postaja njegovo dejanje sprejemljivejše, v prenekateri skupini celo zaželeno in nujno, če ne celo pogumno.*
- *S tem želi storilec doseči zmanjšanje ali sploh odvrnitev odgovornosti in zanikanje škode. Postavi se v vlogo obsojevalca tistih, ki ga nadzorujejo, vabi na razumevanje in vzajemnost s podobnimi kršitelji in odmisli morebitne žrtve, da ga ne motijo s svojimi stiskami in težavami, v katere jih je spravil z nespremenljivim (tudi nezakonitim) ravnanjem.*«

Tehnike, ki jih pri tem uporabljajo, se niso pretirano spremenile, je pa divji razvoj neoliberalistične korporacijske kulture in iz nje izhajajoče odklonskosti gotovo pokazal resničnost (in trdnost) zapisanega. Benson (1985) je na vzorcu 30 storilcev beloovratniške kriminalitete ugotovil, da nevtralizacijske tehnike, s katerimi si storilci upravičujejo dejanja, pogosto vključujejo idejo, da dejansko niso ničesar delali

[12] Izpis kot iz originala. Predvidevamo, da je avtor mislil "ali storitev".

narobe. Da je šlo pač za posel in da če hočeš delovati v tej sferi, je to pač nekaj normalnega. In prav tu se preiskovalci in organi pregona srečajo tudi s ključno težavo pri preiskovanju tovrstne kriminalitete – kako dokazati naklep, če pa storilci mislijo, da ne delajo ničesar narobe. Toda mar ne drži, da lat. *ignorantia iuris nocet* (slo. nepoznavanje prava škoduje) ter še vedno obstaja možnost, da so dejansko vedeli, da je njihovo ravnanje nezakonito, toda ker so bili intervjuvani po obsodbah, sedaj o tem lažejo, saj morajo prikazati svojo nedolžnost. O tem, ali take tehnike racionalizacije in nevtralizacije kriminalnega vedenja delujejo že pred storitvijo, se sprašujejo tudi raziskovalci sami. Prav tako je ena izmed tehnik nevtralizacije, da storilci niso imeli druge izbire, ker bi drugače njihovo podjetje propadlo (Benson, 1985). Takšna tehnika očitno deluje tudi na slovenske sodnike. Namreč Bavcon (2017) piše, da je v medijih bral o primeru MIP, kjer sodnica ni sledila tožilcu in ni predlagala kazni ter odvzema premoženja obtožencu, ker ni prepoznala kaznivega dejanja, saj je obtoženi samo skušal reševati svoje podjetje.

Za Slovenijo na tem področju ni bilo opravljenih veliko raziskav, vendar pa redke raziskave ugotavljajo, da so tudi v Sloveniji storilci osebe z visokim socialnim statusom in velikim družbenim vplivom, kar pogosto vpliva na potencialne priče, saj te niso pripravljene pričati. Strah se pojavlja tudi med zaposlenimi v institucijah za odkrivanje, preiskovanje in pregon, saj se med njimi pojavlja strah pred povračilnimi ukrepi, izgubo službe in javnim linčem, če se izpostavijo ali pozitivno izstopajo iz povprečja (Premrl in Dobovšek, 2020).

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

5 Posledice gospodarske in finančne kriminalitete

Gospodarska kriminaliteta in še posebej finančna kriminaliteta imata izrazito škodljive učinke na družbo kot celoto. Med te negativne vplive sodijo neposredna finančna škoda, zmanjšano zaupanje v institucije, izkrivljanje tržnega delovanja in zaviranje gospodarskega razvoja. V strokovni literaturi se v tem kontekstu pogosto omenja t. i. teorija peska v kolesih (angl. *sand in the wheels*), ki poudarja, da tovrstna kriminaliteta deluje kot motnja v delovanju sicer učinkovitih ekonomskih mehanizmov. Ta teorija ponazarja, kako finančna in gospodarska kriminaliteta zmanjšujeta učinkovitost trga, zavirata trajnostni razvoj, škodujeta javnim financam in zmanjšujeta konkurenčnost ter uspešnost podjetij (Achim in Borlea, 2020). Avtorja nadalje pojasnjujeta, da se stroški vplivov gospodarske in finančne kriminalitete materializirajo v različnih oblikah: od izogibanja davčnim obveznostim in pranja denarja do razraščanja sive ekonomije. Vse te oblike imajo za skupno posledico zmanjšanje javnih prihodkov, oslabitev pravne države in povečano neenakost v dostopu do storitev in priložnosti. Takšni pojavi so pogosto neposredna posledica sistemske korupcije in pomanjkljivega nadzora nad finančnimi tokovi.

Nekateri avtorji (Achim in Borlea, 2020; Fjeldstad, 2003; Ivanyna idr., 2010; Kaufman, 2010) poudarjajo negativen vpliv, ki ga ima korupcija na učinkovitost fiskalne politike. Kaufman (2010) tako izpostavlja močno povezanost med pojavom korupcije in fiskalnim primanjkljajem v industrijskih državah, saj njena prisotnost zmanjšuje davčne prihodke, istočasno pa povečuje javno porabo ter vpliva na produktivnost, konkurenčnost in gospodarsko rast.

5.1 Obseg in posledice gospodarske kriminalitete

V slovenskem okolju dejansko glavnino škode iz naslova kriminalitete povzroči gospodarska kriminaliteta (slika 4) (Policija, 2025).

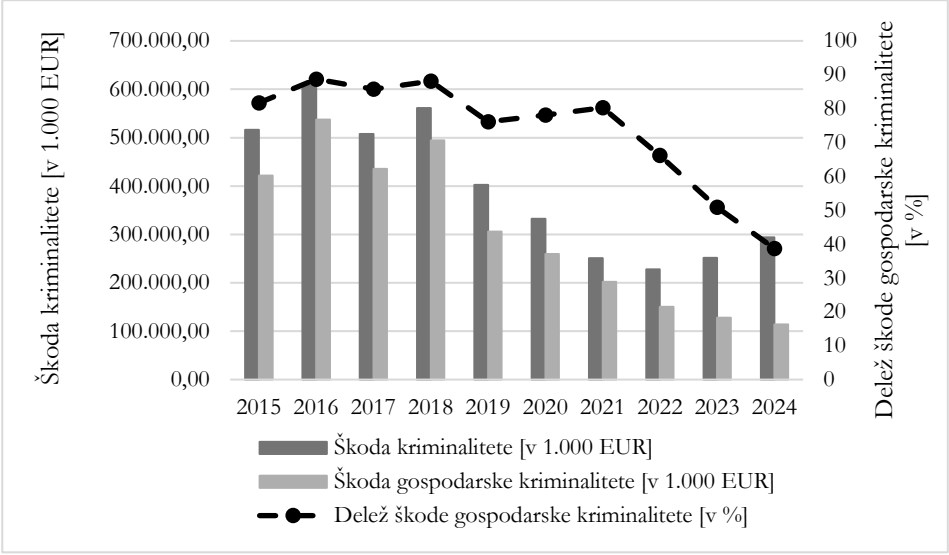

Slika 4: Obseg škode kriminalitete in delež, ki ga predstavlja škoda iz naslova gospodarske kriminalitete
Vir: prilagojeno po Policija (2025).

Podrobnejša statistika za zadnja leta je predstavljena v tabeli 1, ki prikazuje število kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete in povzročeno materialno škodo glede na vrsto kaznivega dejanja.

Tabela 1: Kazniva dejanja gospodarske kriminalitete*

Vrsta kaznivega dejanja	Število kaznivih dejanj					Materialna škoda [v 1.000 EUR]				
	2020	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Kršitev temeljnih pravic delavcev	1.968	1.357	1.227	907	762	6.003	6.972	2.896	2.978	2.121
Zloraba položaja ali zaupanja pri gospodarski dejavnosti	330	355	868	158	782	62.081	64.264	57.041	59.465	33.801
Poslovna goljufija	490	560	583	617	734	35.636	9.163	14.604	12.719	14.883
Ponarejanje denarja	926	443	554	753	791	58	31	78	69	98
Ponareditev ali uničenje poslovnih listin	691	656	460	645	697	0	0	0	0	0
Zloraba uradnega položaja ali uradnih pravic	48	98	458	89	25	1.260	1.486	3.472	854	2.404
Zloraba negotovinskega plačilnega sredstva	15	12	456	615	541	7	16	164	435	849
Uporaba ponarejenega negotovinskega plačilnega sredstva	793	607	354	1.142	683	437	479	452	1.189	1.206
Poneverba in neupravičena uporaba tujega premoženja	847	616	274	775	452	5.674	4.281	2.493	1.994	2.822
Goljufija	230	331	266	406	755	12.732	42.948	11.828	20.823	15.454
Davčna zatajitev	182	148	93	69	56	49.205	26.441	14.779	12.143	8.660
Pranje denarja	69	60	93	163	311	295	1.798	143	260	5
Goljufija na škodo Evropske unije	20	33	46	4	23	4.880	3.031	408	750	993
Oškodovanje upnikov	36	39	26	9	11	4.409	10.898	26.993	6.517	3.367
Povzročitev stečaja z goljufijo ali nevestnim poslovanjem	17	19	13	7	9	4.537	9.110	7.086	1.280	4.625
Oškodovanje upnikov z goljufijo ali nevestnim poslovanjem	0	0	3	12	25	0	0	166	1.108	1.197
Oderuštvo	7	4	3	8	2	273	29	4	62	24
Druga kazniva dejanja	1.275	1.387	1.953	1.792	3.194	71.730	20.840	8.080	5.587	17.403
Skupaj	**7.944**	**6.726**	**7.727**	**8.171**	**9.855**	**259.217**	**201.787**	**150.686**	**128.231**	**113.748**

* Občasno se skupno število ne ujema z razčlenitvami. Gre sicer za izjemno majhne razlike, ki v poročilih niso pojasnjene. Podatke izpisujem, kot so vidni v poročilih za posamezno leto.

Vir: Policija (2025, 2026).

Podatki Policije (2025) kažejo, da je bilo v obdobju 2020–2024 skupno obravnavanih 40.423 kaznivih dejanj s področja gospodarske kriminalitete, pri čemer se je število prijavljenih dejanj v letu 2024 povečalo na 9.855 – največ v petletnem obdobju. Med najpogosteje obravnavanimi kaznivimi dejanji so izstopale kršitve temeljnih pravic delavcev, goljufije, ponarejanje denarja in uporaba ponarejenih plačilnih sredstev. Izrazit porast je zaznan pri zlorabi položaja pri gospodarski dejavnosti in goljufijah, kjer so številke v zadnjem letu ponovno dosegle visoke vrednosti.

Z vidika povzročene materialne škode, ki skupaj presega 850 milijonov evrov, so največje obremenitve povzročila dejanja zlorabe položaja, davčne zatajitve in poslovnih goljufij. Opazno je tudi nihanje škode pri goljufijah na škodo Evropske unije ter pranjih denarja, kjer so letna odstopanja zelo velika, kar kaže na nestabilno naravo teh kaznivih dejanj.

Keršmančeva (2013) analiza je nazorno pokazala, da najpogostejše kaznivo dejanje gospodarske kriminalitete ni nujno tudi tisto, ki povzroča največ škode. To je pomembno upoštevati pri določanju prednostnih nalog preiskovanja, ukrepov za preprečevanje in morebitnih strategij za obvladovanje gospodarske kriminalitete. Vendar Keršmanc (2013) svari pred prehitrim sklepanjem zgolj na podlagi povzročene škode.

Gospodarska kriminaliteta ne povzroča škode le zaradi neposrednih finančnih izgub, temveč tudi zaradi posrednih posledic, ki jih utrpijo različni subjekti. Njena družbena škoda je velika in razsežna ter se kaže na medsebojno povezanih mikro- in makronivojih. Na mikronivoju vpliva na posameznika, ki lahko zaradi vtisa, da je gospodarska kriminaliteta vsesplošen pojav, postane do takšnega vedenja bolj toleranten in ga posledično tudi sam pogosteje izkazuje. Lahko jo začne izvajati tudi sam, saj jo dojema kot nekaj vsakdanjega in nujnega v poslovnem svetu (Žerjav, 1983, 1994). Fizične osebe, ki so samostojni podjetniki, so lahko vpletene v različne oblike gospodarske kriminalitete. Zaradi narave teh poslovnih subjektov je finančna škoda pogosto manjša kot pri večjih poslovnih subjektih, vendar lahko veliko število samostojnih podjetnikov skupaj povzroči precejšnjo škodo. Na makronivoju, kjer gre za velike poslovne subjekte, pa je škoda izrazito velika. Oškodovani poslovni subjekti morajo zato prenehati delovati, kar se odraža v izgubi delovnih mest, davčnih prihodkov in financiranja raziskav (če je bilo podjetje razvojno usmerjeno), s tem pa tudi v zmanjšani konkurenčnosti države. Posledice občuti celotna družba. Država zagotavlja denarna nadomestila za brezposelnost, zato manj sredstev ostane

za financiranje drugih področij, kot sta zdravstvo in šolstvo. Nadomestila brezposelnim ne omogočajo visoke kakovosti življenja, kar vpliva na njihovo psihofizično stanje in prispeva k degradaciji lokalne skupnosti. Če država poslovnim subjektom zagotovi finančno pomoč, mora rebalansirati državni proračun; pogosto se mora tudi dodatno zadolžiti in zvišati davke. Nezanemarljiva je tudi ekološka škoda, ki jo poslovni subjekti povzročajo z zakonitimi ali nezakonitimi »optimizacijami« stroškov (Kanduč, 1997).

5.2 Obseg in posledice finančne kriminalitete

Kot že omenjeno, v strokovni literaturi ni mogoče zaslediti uveljavljene enotne definicije finančne kriminalitete, kar otežuje tudi neposredno merjenje njenih posledic, saj so kvalitativne kakor tudi kvantitativne posledice finančne kriminalitete odvisne od širine in načina njene opredelitve, torej od določitve, kaj finančna kriminaliteta zajema. Pri tem pa je treba poudariti, da lahko določene kategorije, kot so na primer korupcija in koruptivna dejanja, sodijo v sklop finančne kriminalitete le v določenem delu in jih posledično lahko klasificiramo kot finančno kriminaliteto, medtem ko druge pojavne oblike korupcije in koruptivnih dejanj ne sodijo v sklop finančne kriminalitete. Zaradi nejasnih meja med posameznimi podkategorijami in nedoločne opredelitve finančne kriminalitete se tudi podatki o obsegu in posledicah finančne kriminalitete razlikujejo v odvisnosti od avtorjeve percepcije do finančne kriminalitete in posledične ocene glede na dostopne podatke. Toda skorajda vse študije (npr. Ward, 2023) in poročila različnih organizacij (npr. Europol, 2025b, 2026; Interpol, 2026a; The Financial Action Task Force [FATF] (slo. Projektna skupina za finančno ukrepanje), 2026) ugotavljajo, da je oškodovanje obsežno in da je pričakovati nadaljnji porast finančne kriminalitete, tudi zaradi povečanega obsega dostopnosti in uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije. Interpol, 2026a) finančne goljufije v oceni za leto 2026 označuje kot eno najhitreje razvijajočih se oblik transnacionalne kriminalitete ter opozarja na vse večje prepletanje finančnih goljufij, kibernetske kriminalitete, organizirane kriminalitete in pranja denarja. Ena izmed ocen obsega finančne kriminalitete, predvsem tiste, ki so jo izvedle skupine organizirane kriminalitete, je ocena, ki jo naredijo pri Global Initiative Against Transnational Organized Crime v svojem t. i. Indeksu organizirane kriminalitete (angl. *Organized crime index*). Leta 2023 so med vsemi klasičnimi dejavnostmi organizirane kriminalitete (preprodaja prepovedanih drog, trgovina z ljudmi, kibernetska kriminaliteta ipd.) ocenili tudi pojavnost finančne kriminalitete. Definirajo jo kot »*organizirana kriminaliteta, ki povzroča finančno izgubo preko finančne*

goljufije, poneverb, zlorab sredstev ter davčnih utaj in zlorabljajočih davčnih izmikanj« (Global Initiative Against Transnational Organized Crime, b. d. b; op. prev. avt.), pri čemer se dejavnosti upoštevajo kot finančne goljufije, ko jih izvede organizirana kriminalna združba, katere namen je pridobiti finančno ali poklicno korist. Te dejavnosti spadajo pod ta kazalnik, če jih ni mogoče pripisati drugemu kriminalnemu trgu v okviru indeksa. Na primer goljufije pri javnih naročilih za sečnjo bi lahko spadale pod kazniva dejanja zoper rastlinstvo. Pa tudi pranje denarja in podkupovanje nista vključena v to kategorijo (Global Initiative Against Transnational Organized Crime, b. d. a). Po oceni Global Initiative Against Transnational Organized Crime (2023) naj bi v Sloveniji spletne goljufije, predvsem ribarjenje, bile v porastu. To je lahko posledica dejstva, da so se v zadnjih letih pojavili različni primeri podjetniških in bančnih goljufij, kjer velja izpostaviti tako imenovana 'navidezna' podjetja za izvajanje bančnih vrtiljakov. Poleg tega Global Initiative Against Transnational Organized Crime (2023) ugotavlja, da so v Sloveniji naložbene goljufije, goljufije s predplačilom, goljufije z lažnimi posojili in ljubezenske goljufije najpogostejše vrste kaznivih dejanj. Najnovejše poročilo iz leta 2025 pa navaja, da je finančna kriminaliteta v Sloveniji razširjena, pri čemer pomemben izziv predstavljajo goljufije, spletne prevare in korupcija pri javnem naročanju. Prav tako navaja, da se je v zadnjih letih povečalo tudi število bančnih prevar, ki povzročajo večmilijonsko škodo. Odmevnejši primeri goljufij so bili povezani tudi z državnimi in evropskimi sredstvi, med drugim z zlorabami sredstev programov Erasmus+ in sredstev za turizem. Leta 2024 je bil v največji slovenski bolnišnici izpostavljen primer nepravilnosti pri javnem naročanju, kar je dodatno opozorilo na ranljivosti finančnega nadzora. Odmevni primeri kažejo, da so lahko v finančna kazniva dejanja vključeni tako državni kot nedržavni akterji, pri čemer ostaja korupcija v javnem sektorju pomembno tveganje. Mednarodne kriminalne mreže lahko slovenski finančni sistem izkoriščajo za pranje denarja, pri čemer jim pri nezakonitih transakcijah lahko pomagajo tudi lokalni akterji (Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2025, str. 4). Nekaj ključnih izsekov in podrobnejših ocen iz zadnjega poročila prikazuje slika 5 v nadaljevanju.

Slika 5: Indeks organizirane kriminalitete: ocena za Slovenijo
Vir: prilagojeno po Global Initiative Against Transnational Organized Crime (2025).

Škoda finančne kriminalitete lahko tako nastane na ravni posameznika (ko je govora o zlorabi plačilne kartice, ko postane oškodovanec goljufije s predplačili ipd.) ali na makroravni, ko so oškodovanci banke, kripto tržnice in podobno. Seveda pa se lahko zlorabi celoten finančni sistem države.

Zlorabe finančnega sistema lahko pomembno vplivajo na makroekonomsko uspešnost države, zmanjšujejo njeno blaginjo ter povzročajo negativne zunanje učinke, ki pogosto presegajo nacionalne meje. Njihovo izvajanje dodatno olajšujeta globalizacija in vse tesnejša integracija finančnih trgov, saj omogočata hitrejše, obsežnejše in kompleksnejše premikanje kapitala med različnimi jurisdikcijami. Za obstoj, stabilnost in učinkovito delovanje finančnih trgov je ključno zaupanje. To je v veliki meri odvisno od spoštovanja visokih profesionalnih, pravnih in etičnih standardov, saj vlagatelji, finančne institucije in posamezne jurisdikcije integriteti pripisujejo velik pomen (IMF, 2001).[13] Finančne zlorabe lahko zato resno ogrozijo ugled institucij in držav, zmanjšajo zaupanje vlagateljev ter posledično oslabijo stabilnost in učinkovitost celotnega finančnega sistema. Poleg tega imajo lahko zlorabe finančnega sistema številne konkretne makroekonomske posledice. Med drugim lahko ogrozijo stabilnost bank zaradi potencialno visokih davčnih obveznosti, zmanjšajo privlačnost države za tuje naložbe ter povečajo volatilnost mednarodnih kapitalskih tokov in deviznih tečajev. V razmerah visoke mobilnosti kapitala dodatno otežujejo učinkovito pobiranje davkov in kazenski pregon na nacionalni ravni. Država lahko zaradi tega utrpi gospodarsko škodo ne le zaradi samih finančnih zlorab, temveč tudi zaradi obtožb, povezanih z njimi, ter ukrepov drugih držav. Takšne obtožbe in ukrepi lahko zmanjšajo njen mednarodni ugled ter posledično oslabijo zanimanje tujih vlagateljev za poslovanje v jurisdikcijah, v katerih obstaja povečano tveganje pravnih, finančnih ali uglednih posledic. Ker so ravnanja, povezana z zlorabami finančnega sistema in finančno kriminaliteto, praviloma prikrita, njihovega dejanskega obsega ni mogoče neposredno in zanesljivo oceniti. Makroekonomisti in statistiki se zato opirajo na posredne metode ocenjevanja, ki temeljijo predvsem na dveh virih informacij: na sklepanju iz razpoložljivih makroekonomskih podatkov ter na podatkih, ki jih zbirajo pristojni državni organi (IMF, 2001).

[13] IMF (2001) navaja, da pomembnost povezave med integriteto na finančnih trgih in finančno stabilnostjo navajata dokumenta *The Basel Core Principles for Effective Supervision* in *The Code of Good Practices on Transparency in Monetary and Financial Policies*.

Opisano potrjujejo tudi ugotovitve Achim in Borlea (2020), kjer avtorja izpostavljata predvsem vpliv finančne kriminalitete na finančno in gospodarsko sliko držav, socialne pravice, zagotovljene s strani države, in politične razmere, ki zrcalijo intenziteto prisotnosti finančne kriminalitete v določenem družbenem okolju.

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

6 Odkrivanje gospodarske in finančne kriminalitete

Preden lahko začnemo preiskovati kaznivo dejanje, ga moramo najprej odkriti. Odkrivanje praviloma poteka v zaporedju medsebojno povezanih faz. Najprej v fizičnem ali virtualnem okolju pride do spremembe, povezane z deliktom, ki se navzven pokaže kot sled. Če nekdo to spremembo zazna v fizičnem ali kibernetskem prostoru, jo s pomočjo hevristik ali kritičnega mišljenja interpretira kot nekaj, kar bi lahko bilo posledica kaznivega dejanja, ter se odloči o njej obvestiti pristojne organe, ki informacijo ustrezno dokumentirajo in se nanjo odzovejo, lahko govorimo o odkritem dejanju. Šele ko prvi ukrepi, preiskovalna dejanja in nadaljnji postopki potrdijo sum, da gre za kaznivo dejanje, lahko govorimo o odkritem kaznivem dejanju (Modly in Korajlić, 2002; Vodinelić, 1990).

V okviru kriminalistike pri odkrivanju kriminalitete govorimo o sosledju zaznave, naznanitve in prijave. Kriminalistični slovar naznanitev opredeljuje kot »*navedba o sumu storitve kaznivega dejanja in hkraten poziv policiji ali drugim pristojnim organom k ukrepanju, npr. dejanje ali ravnanje osebe, objava medija o dogodku, zapis o dogodku na družbenem omrežju.*« Prijava pa je konkretizirana in usmerjena naznanitev. Isti slovar jo opredeljuje kot »*ustno ali pisno sporočilo, s katerim oseba ali državni organ, ki je zaznal sumljive okoliščine, policijo, tožilstvo ali sodišče obvesti o domnevnem kaznivem dejanju*«. (Atelšek idr., 2024).

Policija je tule tisti organ, ki največkrat prejme prijavo o kaznivem dejanju. Njeno delovanje je sicer vezano na več zakonov, toda njeno organiziranost določa Zakon o organiziranosti in delu v policiji [ZODPol] (2013). Ta zakon določa, da je policija organ v sestavi ministrstva, pristojnega za notranje zadeve, ki opravlja naloge,

določene z zakoni in na njihovi podlagi izdanimi predpisi. Ministrstvo v razmerju do policije med drugim usmerja in nadzoruje izvajanje njenih nalog in pooblastil, pri čemer mora biti nadzor celovit, sistematičen in načrten. Naloge policije izvajajo uniformirana in kriminalistična policija ter specializirane policijske enote. Policija deluje na državni, regionalni in lokalni ravni, njeno organizacijsko strukturo pa sestavljajo Generalna policijska uprava, policijske uprave in policijske postaje. Slovenija je razdeljena na osem policijskih uprav, znotraj katerih delujejo policijske postaje, pristojne za neposredno opravljanje policijskih nalog na določenem območju ali posameznem področju dela. V okviru Generalne policijske uprave deluje Uprava kriminalistične policije, ki usmerja, koordinira, spremlja in analizira delo na področju preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj. V njeni organizacijski strukturi delujeta tudi Nacionalni preiskovalni urad [NPU] in Sektor za gospodarsko kriminaliteto, znotraj katerega se obravnavajo tudi področja finančne kriminalitete in pranja denarja (Policija, n. d.).

Za učinkovito odkrivanje gospodarske kriminalitete je treba izhajati iz dejstva, da gre praviloma za kompleksna in načrtovana ravnanja (Žerjav, 1983, 1994). Storilci finančne kriminalitete sistematično prepoznavajo in izkoriščajo priložnosti, ki jih ponujajo posamezni sistemi. Viraj idr. (2015) v odlični kriminalistično obarvani analizi primerov slovenskih menedžerskih prevzemov pokažejo, da se takšno izkoriščanje priložnosti pogosto odraža v kompleksnih in nepreglednih poslovnih strukturah. Med značilnimi vzorci navajajo uporabo večjega števila povezanih ali slamnatih družb, verižno preprodajo premoženja oziroma delnic, prikrivanje lastniških povezav, izkoriščanje bonitete ciljnih družb ter preusmerjanje sredstev za namene, ki niso bili prvotno predvideni. Podobno lahko sklepamo tudi o pranju denarja in drugih oblikah finančne kriminalitete. Storilci najprej iščejo šibke točke v lokalnem okolju, nato pa z razširjanjem dejavnosti prepoznavajo pomanjkljivosti različnih sistemov in najugodnejše poti med njimi na mednarodni ravni.

Storilci torej iščejo pravna, institucionalna in poslovna okolja, v katerih obstajajo vrzeli, ki omogočajo prikrivanje nezakonitih dejavnosti. Pri tem uporabljajo posebej prilagojene finančne instrumente, organizacijske sheme ter različne poti prenosa in prikrivanja premoženja. Denarni tokovi, povezani s finančno kriminaliteto, se zato praviloma usmerjajo proti ranljivim točkam sistema, ki niso pod učinkovitim nadzorom preiskovalnih organov in organov pregona ter v katerih je mogoče nezakonit izvor sredstev najlažje prikazati kot rezultat zakonitega poslovanja (Nardo, 2006).

Značilnost gospodarske kriminalitete je torej, da nima izrazito otipljivih znakov v fizičnem svetu in je zato njeno odkrivanje oteženo – značilnost, ki si jo deli z organizirano ali beloovratniško kriminaliteto (Ferguson, 2010; Friedrichs, 2010; Gottschalk, 2018; Žerjav, 1983). Oteženo je tudi, ker se pogosto skriva znotraj zakonitega in legitimnega poslovanja (Dvoršek, 2008; Kanduč, 1997; Maver idr., 2004; Žerjav, 1983), sodoben svet pa je prepreden s tovrstnim vedenjem. Zelo pojasnjevalen pa je tudi Kanduč (1997, str. 13), ki izpostavlja, da:

> »*Na področju gospodarstva so meje med dovoljenim in nedovoljenim, med pravnim in protipravnim, med moralnim in nemoralnim, med poštenim in nepoštenim, zakonitim in nezakonitim ali kriminalnim in nekriminalnim zelo krhke, spremenljive, nedoločene, problematične in negotove. To – in pa seveda dejstvo, da so številna temeljna ekonomska vprašanja pravno pomanjkljivo ali pa vsaj izrazito neustrezno urejena (npr. problem ekološke škode), menedžerji pogosto s pridom izrabljajo (kar, mimogrede, dokaj prostodušno priznavajo tudi sami). Nejasnost normativnih meril seveda močno otežuje delo nadzorovalnih organov, mnogo bolj kot pri obravnavanju konvencionalnih premoženjskih prestopkov, kjer je neprimerno manj vrednostnih in normativnih (oz. interpretativnih) dilem, ali je denimo neki dogodek "tatvina", "rop", "odvzem motornega vozila" ali kako drugo podobno kaznivo dejanje.*«

Pomembnost tega, da oškodovanci prijavijo kaznivo dejanje, se vije skozi celotno študijo, ki jo je opravila Ward (2023) in v kateri je intervjuvala preiskovalce in tožilce, ki se v enem od kalifornijskih okrožij (Združene države Amerike) ukvarjajo s preiskovanjem in pregonom finančne kriminalitete. Brez prijave policija pogosto ne more ukrepati. Za odkrivanje gospodarske kriminalitete je značilno, da se ta pogosteje odkrije z zamudo, saj se posledice pokažejo šele sčasoma. Revizijski postopki zajemajo določeno obdobje, zato je običajno treba počakati, da to obdobje mine. Zamik je posledica tudi hitrega razvoja in raznolikosti gospodarskih dejavnosti, razvoja tehnologije (npr. kriptovalut oziroma uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije za izvajanje gospodarske dejavnosti) ter globalizacije poslovanja (npr. mreženja transakcij in transakcij v davčne oaze) (o tem že Žerjav (1994)). To vodi do nastajanja zakonodajnih lukenj, saj zakonodaja navedenemu ne more slediti. Ključni element odkrivanja je tudi ustrezno znanje, ki omogoča zaznavanje anomalij v poslovnem vedenju in dokumentaciji (Žerjav, 1983).

V gospodarski kriminaliteti je pogosto že ob samem odkritju kaznivega dejanja mogoče identificirati tudi storilca, saj narava teh dejanj praviloma dopušča visoko določljivost glede tega, kdo je določeno ravnanje izvršil, dovolil, knjižil ali imel dostop do sredstev. Vendar pa glavni izziv pri tem ni vedno identifikacija posameznika, temveč ugotavljanje njegove dejanske krivdne odgovornosti. Postavi

se vprašanje, ali odkrito vedenje izpolnjuje zakonske znake kaznivega dejanja oziroma ali gre morda zgolj za poslovno odločitev, ki se je kasneje izkazala za neuspešno. Pravna kvalifikacija dejanja tako ni samoumevna, saj je pogosto težko ločiti med kaznivim dejanjem in poslovno napako. Poleg tega se pojavljajo dileme glede hierarhičnih razmerij v organizaciji – ali je bilo ravnanje posledica samostojne odločitve ali izvrševanja ukazov nadrejenih in kdo je bil dejansko vpleten v protipravno dejanje (Žerjav, 1983, 1994).

6.1 Nekateri pomembni vidiki odkrivanja gospodarske kriminalitete

Do zdaj izpostavljene razsežnosti kompleksnosti gospodarske kriminalitete ne vplivajo zgolj na učinkovitost njenega odkrivanja, temveč že na samo zmožnost zaznave delinkventnega vedenja v okviru sicer zakonitega gospodarskega delovanja. Prav ta zamegljenost med dovoljenim in nedovoljenim pogosto otežuje prepoznavo kriminalnega ravnanja, še preden pride do njegove pravne obravnave.

Na zaznavanje, prijavljanje in nadaljnjo obravnavo gospodarske kriminalitete vplivajo številni medsebojno povezani dejavniki. Med pomembnejše je mogoče uvrstiti gospodarsko okolje in prevladujočo poslovno kulturo, kakovost medinstitucionalnega sodelovanja ter stopnjo zaupanja v organe odkrivanja, pregona in sodnega odločanja. Ti dejavniki delujejo na različnih ravneh, vendar se medsebojno dopolnjujejo. Poslovna kultura vpliva na pripravljenost posameznikov in organizacij za prepoznavanje ter prijavljanje nepravilnosti, medinstitucionalno sodelovanje določa sposobnost države za povezovanje podatkov in usklajeno ukrepanje, zaupanje v institucije pa vpliva na pripravljenost javnosti, zaposlenih in drugih deležnikov za sodelovanje s pristojnimi organi.

6.1.1 Gospodarsko okolje in poslovna kultura

Gospodarsko okolje in prevladujoča poslovna kultura lahko bodisi spodbujata integriteto bodisi tolerirata ali celo normalizirata odklonska vedenja ali pa na drugi strani gradita okolje, ki bo takšno vedenje omejevalo. Če država uradno (zaradi pomanjkanja zakonodajnih okvirjev) ali neuradno (s tihim spodbujanjem ali očitnim nekaznovanjem storilcev gospodarske kriminalitete) vzpostavlja okolje, v katerem so storilci gospodarske kriminalitete nagrajeni, ni pričakovati prijav te kriminalitete. Zato tudi ni pričakovati njihove pozornosti na indice, ki bi nakazovali na prisotnost gospodarske kriminalitete. Če je poleg (ali namesto) poslovne kulture, ki spodbuja

prijavo kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete, prisoten še strah pred maščevanjem, pa to še dodatno demotivira potencialne prijavitelje in zavira odkrivanje gospodarske kriminalitete.

Če pa je nasprotno poslovna kultura neke države na visokem nivoju, bo to spodbujalo prijavo kaznivih dejanj. Poslovna kultura je vezana tudi na obseg etike in integritete. V državah, kjer se slednji gojita, vodilni kadri prevzemajo odgovornost s političnimi in managerskimi odstopi. Seveda pa tudi v državah z najboljšo poslovno kulturo še vedno obstajajo zlata padala. Resda politiki in vodilni managerji odstopajo, toda pogosto potem najdejo dobro plačane zaposlitve v drugih poslovnih subjektih.

6.1.2 Kakovost medinstitucionalnega sodelovanja

Brez dvoma lahko rečemo, da veliko primerov gospodarske in finančne kriminalitete preiskovalci začnejo preiskovati, ko jih nanje opozorijo druge nadzorne, finančne ali regulatorne inštitucije (o tem tudi Ward, 2023; Žerjav, 1983, 1994). Zato bo kakovostno in operativno medinstitucionalno sodelovanje, ki vključuje usklajeno delovanje nadzornih, preiskovalnih, tožilskih in sodnih organov, izboljševalo sposobnost in kakovost odkrivanja. Če ima država vzpostavljene vsaj minimalne družbene standarde, ko govorimo o gospodarskem okolju in poslovni kulturi, potem bo subjekt, ki bo zaznal nenavadno vedenje v poslovanju gospodarskega subjekta, moral to zaznavo predati naprej k ustreznemu organu. Zadržki, da se informacije o kaznivih dejanjih ne predajajo naprej ali k nadzornim institucijam ali policiji ali organom pregona, so različni, od zaščite poslovnega subjekta, katerega delnice bi lahko izgubile vrednost ali celo povzročile stečaj in posledično odpuščanja, do zaščite oseb, ki imajo moč vplivanja. Lahko pa je razlog tudi v nezaupanju do drugih institucij in v nekakovosti medinstitucionalnega sodelovanja.

6.1.3 Zaupanje v institucije kazenskega pregona

Več študij je že ugotovilo, da se kazniva dejanja ne prijavljajo in da se ne posredujejo ključne informacije, potrebne za preiskavo, kadar ni zaupanja v kazenskopravni sistem, zlasti v policijo kot najbolj prepoznaven organ zagotavljanja varnosti (Meško idr. (2019); Xie idr. (2024)). Zaupanje v sistem kazenskopravnega pregona ter prepričanje o njegovi strokovnosti, nepristranskosti in sposobnosti učinkovitega ukrepanja so zato ključni za odkrivanje gospodarske kriminalitete.

6.2 Akterji odkrivanja gospodarske kriminalitete

Že Žerjav (1983) je pisal, da so za odkrivanje potrebni in v določenih državah tudi zakonsko zadolženi številni subjekti (revizijske službe, carinski uradi, inšpekcijski organi, davčni organi ipd.). Pomembnost vloge slednjih pri odkrivanju in preiskovanju gospodarske kriminalitete dobro opiše Dvoršek (2009, str. 91):

> »*Ker korporacijska razmerja urejajo številne blanketne norme, z njimi povezana kazniva dejanja pa so pogosto prikrita in je nanje mogoče sklepati le s pomočjo različnih analiz podatkov, je nujno oblikovanje specializiranih institucij, ki s pomočjo različnih analitskih orodij odkrivajo nepravilnosti in še posebej njihove škodljive posledice. Preiskovalci teh institucij imajo sicer manjša pooblastila od tistih, ki jih imajo kriminalisti, zato pa imajo na razpolago več podatkov in orodij za njihovo analiziranje in vrednotenje, oboje pa nakazuje potrebo po sodelovanju različnih nadzornih institucij pri tovrstnih preiskavah in morebitno usmerjanje s strani državnih tožilcev.*«

Poleg navedenega so pomembni tudi načini, s katerimi lahko preiskovalci zaznajo podjetniško gospodarsko kriminaliteto. V prvi vrsti so seveda prijave omenjene kriminalitete, pri tem lahko prijavo podajo oškodovanci (npr. investitorji, potrošniki, delničarji) ali z ukrepi omejevanja konkurence oškodovana konkurenčna podjetja. Prijavo lahko podajo tudi zaposleni v vpletenih podjetjih, pri čemer so njihove prijave lahko psevdonimne ali anonimne. Pri zaznavi in prijavi so pomembni tudi notranji nadzorni mehanizmi (npr. revizorji, poslovni poročevalci, poslovni analitiki, ustanovljene preiskovalne komisije). Poleg tega pa se lahko izvedejo analize podatkov finančnih transakcij, nakupov in prodaje vrednostnih papirjev, prijave davčnih podatkov ali vrednosti premoženja. Pomembno pa je tudi lastno delovanje preiskovalcev (npr. analiza medijev) (Dvoršek, 2009).

Iz naštetih načinov torej izhaja, da poznamo notranje in/ali zunanje prijavitelje kaznivih dejanj.[14] Bussmann in Werle (2006) sta v svoji študiji z mednarodnim vzorcem več tisočih poslovnih subjektov ugotovila, da kar 95 odstotkov gospodarske kriminalitete niso zaznali organi odkrivanja in pregona, ampak je bila zaznana na osnovi notranjih/zunanjih namigov (angl. *tip-offs*) ali po naključju. Se pa rezultati razlikujejo po regijah in državah. Omenjeno je pomembno za kriminalistično delo, saj se lahko zgodi, da ker bodo zaposleni v poslovnem subjektu želeli zakriti kaznivo dejanje, mogoče le-tega sploh ne bodo prijavili policiji. Prav

[14] Angl. izraza *in-house* in *outside* se uporabljata tako v povezavi z viri (angl. *sources*) kot tudi s poročanjem in preiskovanjem (npr. angl. *in-house investigation*). Besedišče izpostavljamo, da bi zainteresiranim bralcem olajšali iskanje dodatne literature o odkrivanju in preiskovanju gospodarske kriminalitete.

tako se lahko zgodi, da poslovni subjekt naredi notranjo preiskavo sumljivega vedenja in se potem odloči prijaviti ali ne. V primeru prijave lahko rezultati notranje preiskave predstavljajo dobro štartno pozicijo za kriminalistično preiskavo. Nevarneje je, ko se poslovni subjekt ne odloči dejanja prijaviti in celo aktivno prikrije dejanje. Kar pomeni, da se lahko odloči, da bo skril ali uničil obremenilno dokumentacijo ali komunikacijo. V takih primerih je pomembno, da preiskovalci iščejo tudi sledi dokazov takega uničenja ali dnevniške datoteke, ki bi nakazovale, da je nekdo dostopal do obremenilne dokumentacije in jo uničil.

6.3 Načini odkrivanja gospodarske kriminalitete

Metode, ki se uporabljajo za odkrivanje gospodarske kriminalitete, so raznolike; najpogosteje izhajajo iz angažmaja forenzičnega računovodstva. Računovodske mahinacije, ponarejanja in prirejanja lahko odkrijejo tudi računovodje, ki niso specializirani za forenzično računovodstvo. Specializirani forenzični računovodje (menda, op. a.) so pri tem uspešnejši, saj pristopijo z drugačno miselnostjo (Gottschalk, 2018).

V tehničnem smislu lahko govorimo o čisto preprostih metodah odkrivanja gospodarske kriminalitete, npr. o neujemanjih seštevkov med različnimi postavkami, vizualnem pregledu pri odkrivanju ponarejanja podpisov ali prirejanja številk, pa tudi o kompleksnejših metodah, kot je uporaba Benfordovega zakona (angl. *Benford's law*). Gorenc (2024; na spletu) pojasnjuje, da je bistvo Benfordovega zakona v tem, da se v nasprotju z intuitivnim prepričanjem, da so števke porazdeljene enakomerno, »*verjetnost pojavljanja števk na različnih mestih v številu logaritmično zmanjšuje, ko se vrednost števke povečuje*«. Uporabnost zakona je torej v tem, da storilci zaradi načina delovanja človeških možganov prirejajo številke na način, ki ne sledi naravni zakonitosti pojavljanja številk. Zato je Benfordov zakon eno najpogosteje uporabljenih 'presejalnih orodij' v forenzičnem računovodstvu, reviziji in preiskovanju gospodarske kriminalitete, saj omogoča hitro preverjanje verodostojnosti velikih količin finančnih podatkov. Morebitna odstopanja od pričakovane porazdelitve števk lahko nakazujejo na manipulacije računovodskih izkazov, prikrivanje prihodkov, pranje denarja ali druge oblike finančnih prevar. Pri tem je treba poudariti, da neskladnost z Benfordovim zakonom sama po sebi ne dokazuje obstoja kaznivega dejanja, temveč predstavlja indikator tveganja in razlog za nadaljnje forenzično preiskovanje (Kolar in Horvat, 2026; Nigrini, 2012). Benfordov zakon je bil preverjen tako v družboslovju kot v naravoslovju (Sambridge idr., 2010) ter pri

identifikaciji goljufij in prevar na številnih področjih (Badal-Valero idr., 2018; Cho in Gaines, 2007; Gamermann in Antunes, 2018; Grammatikos in Papanikolaou, 2021).

O določenem gospodarskem kaznivem dejanju lahko nekdo spregovori, ne da bi bilo to predhodno odkrito v bilančnih knjigah, ob pregledu poslovanja ali kako drugače. Gre za priznanje dejanja iz slabe vesti ali zaradi hvalisanja. V tem primeru je verbalni signal sprožilec, da se preišče dokumentacija in izpraša morebitne ostale vpletene. Še posebej v okviru finančne kriminalitete, kjer so kazniva dejanja zapletena, skrita v pogosto obsežnih in frekventnih transakcijah, so človeški viri informacij izredno uporabni.

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

7 Preiskovanje gospodarske in finančne kriminalitete

Opredelitve preiskovanja so številne, pri čemer je treba razlikovati med preiskovanjem kazenskih zadev in preiskovanjem v civilnih postopkih. Preiskave v civilnih zadevah se lahko obravnavajo kot mehanizmi za reševanje sporov med fizičnimi ali pravnimi osebami, ki se pogosto osredotočajo na odgovornost, kršitve pogodb ali finančne nepravilnosti, vendar obstajajo primeri, ko takšne preiskave razkrijejo ravnanja, ki kažejo na kriminalne namene ali dejanja. V takšnih primerih lahko civilni postopki sprožijo kazenske preiskave ali potekajo vzporedno z njimi. Kazenska preiskava po svoji naravi vključuje temeljitejši in pravno še bolj utemeljen pristop (in delovni okvir), katerega cilj je ugotoviti, ali je bilo storjeno kaznivo dejanje, in če je bilo, izvesti dejanja, s katerimi se doseže dokazna podlaga, potrebno za kazenski pregon (Carter, 2022). Ker se v monografiji osredotočamo na preiskovanje kriminalitete, ki bo rezultiralo tudi v kazenskem pregonu, je pomembno, da opredelimo kriminalistično preiskovanje. Eno izmed najsodobnejših opredelitev, ki temelji na obsežnem pregledu slovenske literature ter primerjavi teorije in prakse, sta zapisala Frangež in Lindav (2019). Po njunih besedah kriminalistično preiskovanje predstavlja:

> »*premišljeno in načrtno operativno-taktično dejavnost policije, ki z namenom zaznave kaznivega dejanja, pridobitve dokazov, prijetja osumljenca in ugotavljanja drugih okoliščin kaznivega dejanja izvaja različna preiskovalna opravila (npr. ogled kraja dejanja, hišno preiskavo, osebno preiskavo, uporabo prikritih preiskovalnih ukrepov itd.).*« (Frangež in Lindav, 2019, str. 157).

Prvine kriminalističnega dela uporabljajo tudi organizacije, ki sicer izvajajo preiskave, vendar zbrani dokazi niso nujno namenjeni kazenskemu pregonu. Mednje sodijo revizije, ki jih opravljajo revizijske hiše ali državni organi, pristojni za nadzor porabe

javnih sredstev. Pomen nekazenskega preiskovanja ponazarjajo zgodovinski primeri (o njih Headworth in Hagan (2019)), v katerih so bili storilci v kazenskem postopku oproščeni, v civilnem postopku pa spoznani za odgovorne. To predstavlja vsaj določeno zadoščenje in prispeva k preprečevanju tovrstne kriminalitete. Pomembno je tudi razumeti, da lahko gospodarski subjekti sami začnejo preiskovati ravnanje, pri katerem znaki gospodarske kriminalitete še niso izkazani, pri čemer uporabijo civilno pravo; šele pozneje preiskavo prevzamejo organi pregona. Sodelovanje različnih subjektov je torej pomembno ne le pri odkrivanju, temveč tudi pri preiskovanju kaznivih dejanj. Potekati mora tako na področju izmenjave informacij kot tudi izmenjave znanja (Fancher idr., 2019). V Sloveniji so se bistvene značilnosti gospodarske kriminalitete in kompleksnost njenega preiskovanja začele izraziteje kazati v času privatizacije družbenega premoženja ter ustanavljanja številnih družb z omejeno odgovornostjo z minimalnim ustanovitvenim kapitalom. Na to so dodatno vplivale novonastale finančne institucije ter finančne storitve in instrumenti, ki slovenski družbi (in s tem preiskovalcem) pred prehodom na tržno ekonomijo niso bili poznani (Maver idr., 2004).

V fazi preiskovanja je praviloma že pričakovano tudi dejavno vključevanje državnega tožilstva, čeprav se njegova vloga pogosto začne že v zgodnejših fazah obravnave suma kaznivega dejanja. Državni tožilec lahko namreč že v predkazenskem postopku usmerja delo policije, daje usmeritve glede zbiranja obvestil in dokazov ter odloča o nadaljnjih procesnih korakih.

Državno tožilstvo je sistem samostojnih državnih organov, v okviru katerih državni tožilci na podlagi prvega odstavka 135. člena Ustave Republike Slovenije (1991) opravljajo funkcijo vlaganja in zastopanja kazenskih obtožb. S pregonom storilcev kaznivih dejanj v imenu države in v javnem interesu uresničujejo eno izmed temeljnih represivnih funkcij države. Samostojnost državnih tožilcev pri opravljanju tožilske funkcije zagotavljajo ustava in zakoni, ki urejajo državnotožilsko službo ter izvajanje tožilske funkcije. Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije opravlja državnotožilske naloge pred Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije, okrožna državna tožilstva pa praviloma delujejo kot prvostopenjski organi. Državni tožilci se glede na položaj in stopnjo funkcije delijo na okrajne, okrožne, višje in vrhovne državne tožilce, njihova funkcija pa je trajna (Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije, n. d.).

Najzahtevnejša kazniva dejanja, katerih pregon zahteva posebno organiziranost, specializirano znanje državnih tožilcev in visoko raven učinkovitosti, obravnava Specializirano državno tožilstvo Republike Slovenije [SDT RS].[15] SDT RS ima status okrožnega državnega tožilstva, vendar je krajevno pristojno za območje celotne države in je organizacijsko ter funkcionalno ločeno od Vrhovnega državnega tožilstva Republike Slovenije. Njegova stvarna pristojnost je določena predvsem v 192. členu Zakona o državnem tožilstvu [ZDT-1] (2011). Med drugim obsega pregon hujših kaznivih dejanj zoper gospodarstvo, za katera je mogoče izreči kazen petih let zapora ali hujšo kazen, določenih korupcijskih kaznivih dejanj, kaznivih dejanj, izvršenih v hudodelski združbi, če je zanje predpisana kazen desetih let zapora ali hujša kazen, ter nekaterih drugih posebej določenih kaznivih dejanj. Zakon določa tudi pristojnost SDT RS za povezane zadeve ter njegovo posebno vlogo pri postopkih začasnega zavarovanja in odvzema premoženja nezakonitega izvora.

Z vidika gospodarske in finančne kriminalitete je pomen SDT RS predvsem v obravnavi kompleksnih zadev, pri katerih se prepletajo zahtevna poslovna razmerja, obsežna dokumentacija, finančni tokovi, povezane gospodarske družbe, čezmejne transakcije in včasih tudi prikrivanje premoženja nezakonitega izvora. Takšne značilnosti same po sebi še ne pomenijo zakonske pristojnosti SDT RS, vendar pogosto spremljajo kazniva dejanja, ki sodijo v njegov stvarni delokrog. Zaradi zahtevnosti teh postopkov SDT RS sodeluje s policijo in drugimi pristojnimi državnimi organi, pri čemer lahko državni tožilec usmerja predkazenski postopek in koordinira delo v zadevah, ki zahtevajo sodelovanje več institucij. Pri SDT RS deluje tudi Oddelek za preiskovanje in pregon uradnih oseb s posebnimi pooblastili, ki ima poseben organizacijski položaj in je namenjen obravnavi kaznivih dejanj uradnih oseb s posebnimi pooblastili, vendar se ta oddelek lahko neposredno povezuje z gospodarsko kriminaliteto samo, kadar konkretna zadeva vsebinsko posega tudi na to področje (Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije, n. d.; ZDT-1, 2011).

Ponovno je treba opozoriti na dejstvo, da imajo preiskovalci pri odkrivanju, preiskovanju in dokazovanju gospodarske kriminalitete pogosto na voljo omejene vire začetnih informacij. Mednje sodijo prijave oškodovancev, ugotovitve notranjih nadzornih služb, podatki o sumljivih finančnih transakcijah ter informacije,

[15] V času priprave in izdaje monografije so že potekale (predvsem politične) razprave o možnosti ustanovitve novega specializiranega organa za obravnavo korupcijskih kaznivih dejanj in organizirane kriminalitete, ki bi lahko posegel tudi v sedanji organizacijski položaj in pristojnosti SDT RS. Ker zakonodajni postopek ob zaključku monografije še ni bil končan in nova ureditev še ni bila vzpostavljena, je v besedilu predstavljena takrat veljavna ureditev SDT RS.

pridobljene z lastno dejavnostjo policije. Storilci gospodarska kazniva dejanja pogosto prikrivajo v okviru navidezno zakonitih poslovnih dogodkov ali pa nastalo škodo predstavljajo kot posledico običajnega poslovnega oziroma komercialnega tveganja. Zato morajo biti preiskovalci ustrezno usposobljeni za pregled in razumevanje knjigovodskih listin, saj je prav iz njih mogoče rekonstruirati potek poslovnih dogodkov ter prepoznati morebitna odstopanja in nepravilnosti (Dvoršek, 2008). Dodatno pa težavo predstavlja dostop do dokaznega gradiva, saj je pri gospodarskih kaznivih dejanjih najpogosteje vsebovano v poslovni dokumentaciji, pri čemer so posamezni poslovni dogodki lahko varovani kot poslovna skrivnost (Lamberger, 2009).

Pri preiskovanju katerih koli kaznivih dejanj in torej tudi gospodarske in finančne kriminalitete je mogoče razlikovati tri medsebojno povezane cilje. Prvi je prepoznati ustrezno sled, ki preiskovalce lahko pripelje do storilca kaznivega dejanja. Drugi cilj je storilca identificirati, prijeti in zoper njega izvesti ustrezne postopke za ugotovitev odgovornosti ter izrek sankcije. Tretji cilj pa je predvideti njegovo nadaljnje ravnanje in s tem preprečiti nastanek dodatne škode. Za učinkovito preiskovanje je pomembno, da so vsi trije cilji doseženi v čim krajšem času (Nardo, 2006). Izkušnje pa kažejo, da vsaka naslednja faza praviloma zahteva dodatna sredstva, čas in preiskovalni napor. Uspešnost preiskovanja je zato odvisna tudi od jasnega teoretičnega izhodišča in uporabe ustrezne metodike preiskovanja (o tem tudi Dvoršek, 2008), kar lahko za preiskovalce predstavlja poseben strokovni izziv. Javnost obenem pričakuje, da pristojni organi za odkrivanje, preiskovanje in pregon finančne kriminalitete razpolagajo z ustreznim strokovnim znanjem. Vendar tega področja ni mogoče v celoti zajeti z znanjem ene same discipline. Učinkovit pristop zato zahteva povezovanje pravnega, kriminalističnega, ekonomskega, računovodskega, finančnega in tehnološkega znanja ter premišljeno izbiro organizacijskih in metodoloških rešitev na ravni institucij in posameznih preiskovalcev (Nardo, 2006).

Kompleksnost preiskovanja gospodarske kriminalitete ter pomen hitrega in učinkovitega sodelovanja med pristojnimi organi nazorno prikazuje Gregorc (2009), ki analizira več primerov iz prakse. V enem izmed njih je storilec nezakonito pridobljeno premoženje uspešno in nepovratno prenakazal v tujino, ker sta bila odziva državnega tožilstva in preiskovalnega sodnika prepočasna. Ključna pomanjkljivost je bila, da so pristojni postopek obravnavali po redni namesto po nujni poti ter niso ustrezno upoštevali hitrosti, s katero je mogoče v sodobnem

finančnem sistemu prenesti sredstva med računi in jurisdikcijami. Primer kaže, da učinkovitost preiskovanja ni odvisna le od formalnih pristojnosti in razpoložljivih preiskovalnih ukrepov, temveč tudi od sposobnosti pristojnih oseb, da pravočasno prepoznajo naravo tveganja in izberejo ustrezen način ukrepanja. Pri tem se znanje znova pokaže kot eden ključnih dejavnikov uspešne preiskave.

Gregorcu (2009) je mogoče pritrditi, da bi moral državni tožilec s svojim pravnim znanjem še bolj konkretno usmerjati kriminaliste pri preiskovanju gospodarske kriminalitete. Znanje posameznih strokovnjakov je praviloma različno in komplementarno. Kriminalisti z ekonomsko, računovodsko ali revizijsko izobrazbo lahko dobro razumejo poslovne procese, finančne transakcije in knjigovodsko dokumentacijo, vendar se njihovo pravno znanje po obsegu in usmerjenosti razlikuje od specializiranega procesnega in kazenskopravnega znanja državnega tožilca.

Preiskovanje gospodarske kriminalitete zato zahteva povezovanje različnih vrst strokovnega znanja, ne zgolj njegovo hkratno prisotnost. Ključno je, da se ekonomsko, računovodsko, kriminalistično, pravno in tehnološko znanje pravočasno združijo v usklajen preiskovalni pristop. Prav vprašanje, katera znanja preiskovalci potrebujejo in kako jih je mogoče učinkovito povezovati, je predmet naslednjega podpoglavja.

7.1 Znanje za preiskovanje gospodarske kriminalitete

Študije (npr. Premrl, 2025; Ward, 2023) ugotavljajo, da preiskovalci ob začetku preiskovalne kariere oziroma preden začnejo delovati na oddelkih ali v službah, kjer se preiskuje gospodarska in finančna kriminaliteta, nimajo vedno dovolj znanja. Znanje pogosto pridobivajo sproti na usmerjenih usposabljanjih, s timskim delom ali od izkušenih kolegov. Stanje je sicer razumljivo, saj temeljno usposabljanje preiskovalcev vključuje pridobivanje osnovnega znanja s področja preiskovanja, na katerem se nato gradi specializirano znanje – pri gospodarski kriminaliteti pa je potreben širok nabor medsebojno povezanih znanj. Gottschalk in Dean (2010) jih razvrščata v devet kategorij. Prva obsega poznavanje upravljavskih vlog ter postopkov, pravil in predpisov. Druga se nanaša na razumevanje organiziranosti poslovanja in vloge upravljanja pri kazenskem pregonu. Tretja vključuje poznavanje zaposlenih, zlasti njihovega delovnega časa, nalog in razlogov za posamezne aktivnosti. Četrta zajema razumevanje delovnih procesov in poslovnih praks. Peta obsega preiskovalna znanja, potrebna za presojo, ali konkretno ravnanje predstavlja

kaznivo dejanje. Šesta se nanaša na znanja s področja obveščevalne dejavnosti, ki vključujejo sistematično zbiranje, preoblikovanje in obdelavo informacij o določeni temi, osebi ali zadevi. Sedma zajema poznavanje prava, predpisov in pravnih postopkov na deklarativni, procesni in analitični ravni. Osma obsega tehnološka znanja, predvsem razumevanje razvoja, uporabe in preiskovanja informacijskih in komunikacijskih tehnologij ter poznavanje aplikacij, sistemov, omrežij in podatkovnih zbirk. Deveta kategorija pa vključuje analitična znanja, zlasti poznavanje ustreznih strategij, taktik in ukrepov. Avtorja poudarjata tudi pomen sistematičnega razvoja znanja znotraj organizacije. V ta namen predlagata večstopenjski model sistemov upravljanja znanja, skozi katerega organizacija postopoma napreduje. Prvo stopnjo predstavlja razmerje med uporabnikom in tehnologijo, pri katerem končni uporabniki uporabljajo osnovna informacijska orodja, kot so programi za urejanje besedil, preglednice in predstavitve, predvsem zaradi povečanja učinkovitosti dela. Druga stopnja temelji na razmerju med uporabniki in vključuje uporabo informacijske tehnologije za izmenjavo ter pridobivanje informacij znotraj organizacije, na primer prek intraneta, internih imenikov in elektronske pošte. Tretja stopnja se nanaša na razmerje med uporabnikom in podatki ter omogoča dostop do shranjenih dokumentov in drugih vsebin, kot so podatkovne zbirke, pogodbe, članki, fotografije in poročila. Četrto stopnjo predstavlja razmerje med uporabnikom in aplikacijami, pri katerem organizacija uporablja specializirane informacijske sisteme za reševanje vprašanj upravljanja znanja, vključno s strokovnimi ter poslovnimi in kriminalistično-obveščevalnimi sistemi (Gottschalk in Dean, 2010).

King (2021) pri tem poudarja, da preiskovanje finančne kriminalitete zahteva poznavanje računovodskih, finančnih in poslovnih predpisov, pa tudi sposobnost vodenja preiskovalnih intervjujev, zbiranja dokazov in strokovnega nastopanja v sodnih postopkih. Preiskovalci gospodarske kriminalitete zato poleg klasičnih policijskih znanj potrebujejo tudi ekonomska in poslovna znanja, med drugim s področij finančnega poslovanja, računovodstva, zunanjetrgovinskega poslovanja in borzništva. Zaradi globalizacije poslovanja pa je za učinkovito odkrivanje in preiskovanje gospodarske kriminalitete nujno tudi tesno povezovanje ter sodelovanje organov pregona na nacionalni in mednarodni ravni (Lamberger, 2009).

7.2 Postavljanje verzij pri preiskovanju gospodarske kriminalitete

Zahtevnost preiskovanja tovrstne kriminalitete se pokaže že pri prvem koraku: določanju različnih verzij izvedbe dejanja. V monografiji je bila večkrat poudarjena pomembnost razlikovanja med naklepnim dejanjem gospodarske kriminalitete in nenaklepnim oškodovanjem, ki je posledica slabih finančnih in gospodarskih odločitev. Preiskovalec si mora zastaviti tudi vprašanje, ali je vedenje oziroma dejanje, ki ga preiskuje in je povzročilo škodljive posledice, sploh kriminalizirano. Ugotoviti mora torej, ali gre za naklepno in zavestno slabo vodenje, za nezavedno slabo vodenje (neke vrste malomarnost) ali za višjo silo (fran. *force majeure*) — ali pa za različne kombinacije teh okoliščin. Obstajajo namreč primeri, ko je bilo vodenje slabo zgolj za poslovni subjekt in družbo, za upravljavce poslovnega subjekta pa precej dobičkonosno.

Prav tako se je treba zavedati, da premeteni in predvsem hierarhično višje pozicionirani storilci gospodarske kriminalitete poskrbijo, da tehnično izvedbo kaznivega dejanja opravijo podrejeni. Med tehnično izvedbo spada vrsta administrativnih nalog, ki zajemajo vse od kompleksnih priprav proračunov in priprave pogodb do preprostejših opravil, kot so pošiljanje sporočil, knjiženje ali plačevanje računov.

Toda ta knjižba, ki je omogočala pridobitev obsežne finančne koristi, je lahko posledica motiva in ideje knjigovodje, ki je izkoristil svoj dostop do sredstev, ali pa ukaza nadrejenega. V prvem primeru je določitev motiva in naklepa dokaj lahka, v drugem pa izredno težka, če ni sledi takšnega ukaza. V procesu kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete lahko torej nekdo nastopi kot povsem naključna oseba v shemi (kolateralna škoda) ali pa sodeluje s polnim zavedanjem in naklepom. Če si predstavljamo primer iz svetovne, pa tudi slovenske prakse iz obdobja neustreznega kreditiranja, je zelo malo verjetno, da so vodilni v bančnih institucijah – ki so obravnavali nekrite kredite izjemno visokih vrednosti brez ustreznih poroštev – tudi sami izpolnjevali kreditne pole in zadeve knjižili v bilančne knjige.

Ob tem se ponovno odpirajo vprašanja odgovornosti osebe, ki je vedela, da pri vknjižbi moralno spornega posla obstaja tveganje za veliko oškodovanje poslovnega subjekta ali celo širše družbe. Če podrejeni kljub temu izpolni takšno dejanje, se lahko počuti sokrivega in ne bo želel sodelovati z organi pregona. Kljub temu so takšne osebe vir informacij in podatkov, uporabnih za preiskovanje. Verzije morajo

zato vključevati možnost sodelovanja teh oseb ter informacije o tem, kako priti do njih, da bi pridobili ustrezne informacije ali podatke.

Izvedbo gospodarske in finančne kriminalitete lahko na splošno razdelimo na ključne korake. Razumevanje teh korakov lahko preiskovalcem pomaga pri oblikovanju verzij. Gre za zaporedje medsebojno povezanih finančnih in organizacijskih procesov, ki jih mora izvesti kriminalna združba (Levi, 2007, str. 591):

1. Najprej mora pridobiti finančna sredstva za izvedbo kriminalnih dejavnosti.
2. Zagotoviti posameznike, pripravljene sodelovati pri izvrševanju kaznivih dejanj, pri čemer to ni vedno nujno, če ima storilec ustrezen notranji položaj ali specializirana znanja, ki omogočajo samostojno izvršitev kaznivega dejanja (v tem primeru ne govorimo o organizirani kriminaliteti).
3. Zagotoviti opremo, logistiko in prevozna sredstva, potrebna za izvedbo kaznivih dejanj.
4. Poskrbeti za pretvorbo protipravno pridobljenih dobrin v denar ali druga uporabna sredstva.
5. Vzpostaviti mehanizme (najti osebe in prostore) za hrambo, prenos in prikrivanje izvora protipravno pridobljenega premoženja.
6. Zmanjšati tveganje kazenskega pregona z uporabo tehničnega znanja, korupcije ali izkoriščanjem razlik med pravnimi sistemi in postopkovnimi pravili posameznih držav.

Ena izmed metod, ki lahko olajša postavljanje verzij, še bolj pa pomaga pri naslavljanju težave z vidika generalne kriminalistične strategije, je uporaba t. i. analize kriminalnih scenarijev (angl. *crime script*(s)). Metodo je razvil Cornish (1994a, 1994b), njena temeljna premisa pa je, da kaznivo dejanje razume kot zaporedje medsebojno povezanih korakov oziroma »scen«, skozi katere storilec napreduje od priprave do izvedbe in zaključka dejanja. Njena vrednost je v tem, da omogoča sistematično razčlenitev modusa operandi, prepoznavanje potrebnih akterjev, sredstev, lokacij in odločitev ter s tem tudi točk, na katerih je mogoče kaznivo dejanje preprečiti ali prekiniti. Za področje finančnih preiskav sta Snaphaan in van Ruitenburg (2024) nadgradila metodologijo v t. i. finančno analizo kriminalnih scenarijev (angl. *Financial Crime Scripting*), ki klasično analizo poteka kaznivega dejanja nadgradi s sistematično analizo finančnih tokov, stroškov, prihodkov, načinov financiranja in povezanih finančnih kaznivih dejanj. Avtorja poudarjata, da večina gospodarske, finančne in

organizirane kriminalitete temelji na ustvarjanju dobička, zato bi morale biti finančne preiskave usmerjene v razumevanje celotnega finančnega poslovnega modela kriminalne dejavnosti in ne zgolj v odvzem protipravne premoženjske koristi. Takšen pristop omogoča učinkovitejše odkrivanje vlog posameznih udeležencev, povezav med kaznivimi dejanji ter kritičnih točk, na katerih je mogoče kriminalno dejavnost najučinkoviteje prekiniti.

Preiskovalne verzije morajo torej predvidevati tako možnost, da posel preprosto ni uspel, kakor tudi možnost, da je bil posel v celoti namenjen pridobivanju nezakonitih sredstev. In le ustvarjalen in z obsežnim znanjem opremljen preiskovalec lahko postavi ustrezne verzije in jih uspešno preiskuje.

7.3 Vloga forenzičnega računovodstva pri preiskovanju gospodarske kriminalitete

Forenzično računovodstvo je interdisciplinarno področje, ki povezuje računovodska, revizijska in preiskovalna znanja. Opredeliti ga je mogoče kot uporabo tehnik zbiranja informacij ter računovodskih in poslovnih znanj za pripravo ugotovitev, analiz in strokovnih mnenj, ki se uporabljajo v civilnih in kazenskih postopkih (Cali, 2013). Njegov namen ni zgolj analiza računovodskih podatkov, temveč tudi razumevanje njihovega širšega poslovnega, pravnega in dokaznega konteksta. Takšno strokovno znanje je posebej pomembno pri obravnavi goljufij, poneverb in drugih finančnih nepravilnosti v javnem in zasebnem sektorju.

Forenzični računovodje analizirajo, razlagajo in povzemajo kompleksna finančna ter poslovna vprašanja. Njihovo delo je uporabno v bankah, zavarovalnicah, policiji, računovodskih in revizijskih družbah ter drugih organizacijah, ki se srečujejo s tveganji finančnih zlorab. Medtem ko se tradicionalna revizija praviloma osredotoča na preverjanje pravilnosti računovodskega poročanja ter odkrivanje in preprečevanje napak, je forenzično računovodstvo bolj usmerjeno v vsebinsko preučevanje transakcij, rekonstrukcijo poslovnih dogodkov in odkrivanje morebitnih goljufij.

Forenzični računovodje so usposobljeni za prepoznavanje vzorcev in nepravilnosti, ki jih običajni revizijski postopki ne zaznajo vedno. Njihove preiskave lahko vključujejo prevzeme podjetij, vrednotenje premoženja ob delitvah, davčne utaje, pranje denarja ter druge oblike finančne kriminalitete. Poleg preiskovalne vloge

lahko sodelujejo tudi pri oblikovanju kodeksov poslovne etike, proaktivnem odkrivanju prevar, ocenjevanju tveganj goljufij in razvoju sistemov notranjih kontrol.

Pomembna je tudi njihova vloga v sodnih postopkih. Kot sodni izvedenci lahko pomagajo pri ugotavljanju dejanskega stanja, analizi finančnih podatkov, pregledu dokumentacije, izračunu škode in strokovni razlagi zapletenih računovodskih ter poslovnih vprašanj.

Ameriški inštitut certificiranih javnih računovodij (angl. *American Institute of Certified Public Accountants* [AICPA]) je uvedel strokovni naziv *Certified in Financial Forensics* [CFF], namenjen nadgradnji znanja certificiranih računovodij na področju finančne forenzike. Takšna dodatna usposobljenost je pomembna pri preprečevanju, odkrivanju, preiskovanju in dokazovanju goljufij (Chesoli in Wafula, 2020). Ključno pa je, da se jih v proces vključi čim prej.

7.4 Vloga notranjega nadzora in revizij pri odkrivanju in preiskovanju gospodarske kriminalitete

AICPA je notranji nadzor leta 1949 opredelil kot usklajen sistem ukrepov, namenjen varovanju sredstev podjetja, zagotavljanju točnosti in zanesljivosti podatkov, povečevanju učinkovitosti poslovanja ter doslednemu izvajanju upravljavskih politik (Nwoye, 2017).

Pomen notranjih kontrol pri preprečevanju zlorabe bančnega sistema je poudarila tudi Banka za mednarodne poravnave (angl. *Bank for International Settlements* [BIS]). V dokumentu *Prevention of Criminal Use of the Banking System for the Purpose of Money-Laundering* iz leta 1988 je izpostavila, da sta celovitost in učinkovitost sistemov notranjih kontrol pomembni za ohranjanje zaupanja javnosti ter zagotavljanje skladnosti s pravnimi in etičnimi standardi. Dokument poudarja več temeljnih usmeritev. Prva je zanesljiva identifikacija strank, saj si morajo banke prizadevati ugotoviti njihovo pravo identiteto in s tem zmanjšati možnost uporabe finančnega sistema v nezakonite namene. Druga se nanaša na skladnost poslovanja z zakoni in drugimi predpisi. Banke ne smejo omogočati transakcij, za katere utemeljeno sumijo, da so povezane s pranjem denarja ali drugimi nezakonitimi dejavnostmi. Poseben izziv pri tem predstavljajo čezmejne transakcije, pri katerih je treba upoštevati predpise več držav. Tretja usmeritev poudarja sodelovanje bank z organi pregona ob hkratnem spoštovanju zakonskih omejitev glede zaupnosti podatkov o strankah.

Četrta zahteva vzpostavitev ustreznih notranjih politik in postopkov, peta pa redno usposabljanje zaposlenih za izvajanje notranjih kontrol (BIS, 1988).

Razumevanje notranjega kontroliranja je dodatno razširil Odbor sponzorskih organizacij Treadwayeve komisije (angl. *Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission* [COSO]). Leta 1992 je koncept notranjega kontroliranja dopolnil z ukrepi za prepoznavanje in odpravljanje njegovih pomanjkljivosti ter s tem prispeval k celovitejšemu razumevanju tega področja (Nwoye, 2017).

Baselski odbor za bančni nadzor (angl. *Basel Committee on Banking Supervision*, 1998) je oblikoval ključna načela za ocenjevanje sistemov notranjih kontrol v bankah. Prvo načelo se nanaša na odgovornost uprave in poslovodstva. Uprava je odgovorna za nadzor nad vzpostavitvijo in vzdrževanjem sistema notranjih kontrol, vodilni zaposleni pa za izvajanje sprejetih strategij in politik ter za oblikovanje ustreznih postopkov. Uprava in vodstvo morata hkrati spodbujati visoke etične standarde in kulturo integritete, zaposleni pa morajo razumeti svojo vlogo ter dejavno sodelovati v sistemu notranjih kontrol. Drugo načelo poudarja pomen sistematičnega prepoznavanja in ocenjevanja tveganj, povezanih z različnimi dejavnostmi banke. Tretje določa, da morajo kontrolne aktivnosti temeljiti na ustreznih politikah in postopkih, ki zagotavljajo izvajanje navodil vodstva. Pri tem je pomembno tudi primerno ločevanje nalog, saj noben posameznik ne bi smel imeti nadzora nad vsemi bistvenimi vidiki posamezne kritične finančne transakcije. Četrto načelo izpostavlja pomen učinkovitega informacijskega in komunikacijskega sistema. Informacije, pomembne za delovanje notranjih kontrol, morajo biti pravočasno prepoznane, evidentirane in posredovane pristojnim zaposlenim. Peto načelo zahteva stalno spremljanje in ocenjevanje uspešnosti sistema notranjih kontrol. Ugotovljene pomanjkljivosti je treba pravočasno sporočiti in odpraviti, o pomembnejših pomanjkljivostih pa obvestiti vodstvo in upravo. Šesto načelo se nanaša na vlogo nadzornih organov, ki morajo preverjati, ali imajo banke vzpostavljene notranje kontrole, prilagojene naravi, kompleksnosti in tveganosti njihovega poslovanja, ter ob ugotovljenih pomanjkljivostih ustrezno ukrepati.

Pomembno je prevzemanje uveljavljenih kontrolnih okvirov, kot je *COSO Internal Control—Integrated Framework* iz leta 2013. Ta priporoča, da organizacije tveganja prevar, vključno s tveganji podkupovanja in korupcije, ocenjujejo ločeno od splošne ocene poslovnih tveganj. Poleg tega morajo organizacije razvijati etično delovno okolje. To vključuje sprejetje in izvajanje kodeksa ravnanja, vzpostavitev učinkovitih

poti za prijavo nepravilnosti, zaščito prijaviteljev ter oblikovanje politike odkrivanja in preiskovanja goljufij. Takšna politika mora določati protokole poročanja o domnevno neetičnih ravnanjih ter zagotavljati njihovo pravočasno oceno in preiskavo. Ključna sta tudi redno usposabljanje in ozaveščanje zaposlenih o sodobnih pojavnih oblikah goljufij, njihovih posledicah ter načinih prepoznavanja opozorilnih znakov (Deloitte Touche Tohmatsu India LLP, 2015).

Pomemben premik pri razumevanju korporativnega upravljanja in odgovornosti poslovodstva je pomenil tudi ameriški zakon Sarbanes–Oxley iz leta 2002. Zakon je uvedel strožje zahteve glede ocenjevanja učinkovitosti notranjih kontrol s strani vodstva ter neodvisnega revizijskega preverjanja teh kontrol. Čeprav izpolnjevanje teh zahtev za podjetja pomeni dodatne stroške, se njihove potencialne koristi kažejo predvsem v zmanjšanju informacijskega tveganja in posledično v nižjih stroških lastniškega kapitala.

Pomanjkljive notranje kontrole so tesno povezane z operativnim tveganjem, ki ga je mogoče razumeti kot tveganje nastanka nepričakovanih izgub zaradi neustreznih ali neučinkovitih notranjih procesov in kontrol. Napake, goljufije ter druga neetična ali pretirano tvegana ravnanja, ki jih takšne pomanjkljivosti omogočajo, so bila med glavnimi vzroki velikih finančnih izgub v finančnih institucijah, kot so Daiwa Bank, Sumitomo in Barings Bank (IMF, 2001).

Podjetja, pri katerih so ugotovljene bistvene pomanjkljivosti notranjih kontrol, praviloma izkazujejo višje sistematično tveganje in višje stroške lastniškega kapitala. To potrjuje, da zanesljivost notranjih kontrol ne vpliva le na preprečevanje napak in goljufij, temveč tudi na zaznavanje podjetja med vlagatelji ter na njegov širši finančni položaj (Ashbaugh-Skaife idr., 2009).

Pomanjkljivosti notranjih kontrol lahko vodijo do nenamernih ali namernih napačnih navedb v računovodskih izkazih. Nenamerne napačne navedbe pogosto izhajajo iz napak pri evidentiranju transakcij, nepravilnosti pri pripoznavanju prihodkov ali netočnih računovodskih ocen. Posledica je lahko precenjevanje ali podcenjevanje prihodkov in drugih finančnih postavk. Namerne napačne navedbe ali opustitve pa so pogosto usmerjene v prikazovanje višjih poslovnih rezultatov. Takšne manipulacije lahko izvirajo iz diskrecijskih računovodskih odločitev, goljufij zaposlenih zaradi neustreznega ločevanja dolžnosti ali pritiska poslovodstva na doseganje načrtovanih dobičkov.

Putra idr. (2022) so na podlagi pregleda literature ugotovili, da ima notranja revizija pomembno vlogo pri preprečevanju prevar – izrazitejša in učinkovitejša kot je njena vloga v organizaciji, večja je praviloma tudi sposobnost organizacije za preprečevanje goljufivih ravnanj.

Za učinkovitejše obvladovanje tveganj goljufij je ključna vzpostavitev ustreznih notranjih finančnih kontrol. Organizacije morajo najprej oblikovati lastne postopke za prepoznavanje, ocenjevanje in obravnavanje tveganj goljufij. To je lahko še posebej zahtevno za manjše organizacije z omejenimi finančnimi sredstvi ter manj usposobljenimi ali ozaveščenimi zaposlenimi.

7.5 Opravljanje razgovorov pri preiskovanju gospodarske kriminalitete

Opravljanje razgovorov in zasliševanje je tako zahtevno področje, da mu je zasluženo posvečeno veliko tuje (npr. Walters (2003); Zulawski in Wicklander (2002)) in tudi slovenske literature (npr. Areh (2012, 2016); Frangež in Slak (2015)).

Preiskovalci morajo taktiko razgovora vedno prilagoditi glede na namen razgovora (torej, ali gre za pridobivanje osnovnih informacij ali morebitno zaslišanje) in psihofizično stanje sogovornika. Če je sogovornik priča dogodka, o katerem preiskovalci poizvedujejo, in če je dogodek travmatične narave, to pomeni, da lahko na tako osebo delujejo določeni stresorji. Posebno občutljivi so razgovori z žrtvijo kaznivega dejanja. V takih primerih se elementi in potek razgovora prilagodijo glede na vrsto kaznivega dejanja, katerega žrtev je bila oseba (žrtvi posilstva se ponudi možnost, da razgovor opravi ženska). Pomembno je upoštevati tudi starost sogovornika (razgovor z otrokom naredijo posebno izšolani strokovnjaki). Kompleksni in zahtevni so tudi razgovori z osumljenci kaznivega dejanja, ki se preiskuje. Torej, ko razgovor poteka z osebo, za katero preiskovalci na podlagi zbranih dokazov sumijo, da je storila kaznivo dejanje. Pri tem pa je za preiskovalce pomembno, da (i) se ne pojavi pri njihovem nadaljnjem delu t. i. tunelski vid, zaradi katerega težje izvajajo nadaljnjo preiskavo, saj se osredotočajo le na osumljeno osebo, (ii) osebi, ki je postala osumljenec kaznivega dejanja, pravočasno, pravilno in v celoti predstavijo zakonsko določene pravice. Obe navedeni točki je treba upoštevati, tudi ko oseba prizna kaznivo dejanje ali ko je zalotena med dejanjem, in lahko v spoznavnem smislu govorimo o resničnem in dejanskem storilcu (konkretneje o kriminalističnem spoznavnem procesu piše Maver, 1988).

Pogosto bo prvi razgovor potekal z oškodovancem kaznivega dejanja gospodarske kriminalitete. Poleg klasičnega pristopa k razgovoru, ko je nekdo žrtev ali oškodovanec kaznivega dejanja, morajo biti preiskovalci v tem primeru še posebej pozorni na tematiko preiskovalnega in dokaznega gradiva. Povprašati morajo po vseh morebitnih listinah, komunikacijskih tokovih, bančnih izpiskih in izpisih transakcij. V nekaterih primerih osebe tovrstne dokumentacije ne hranijo dovolj skrbno (Ward, 2023), zato je treba informacije pridobiti od institucij in poslovnih subjektov, kar podaljšuje čas preiskovanja. Z ustreznimi vprašanji pa je mogoče pridobiti seznam institucij; oškodovance je mogoče prositi, naj dokumentacijo pridobijo sami, z razgovorom pa je mogoče pridobiti tudi informacije o vidikih, ki jih dokumentacija ne zajema. Na primer, če je storilec komuniciral po telefonu, je mogoče izvedeti, kakšne so bile značilnosti njegovega glasu, besedišča, terminologije ipd.

V primeru, da je obstajalo neko prijateljsko, ljubezensko, lahko pa tudi zgolj poslovno razmerje med storilcem in oškodovancem, slednji morda ne bo tako močno pripravljen sodelovati s preiskovalci (Ward, 2023). Razlog je lahko osramočenost, želja po zaščiti storilca ali lastna krivda (če je recimo s poslovnim partnerjem sodeloval pri vprašljivih poslih). V tem primeru morajo preiskovalci zmanjšati sram, željo po zaščiti oziroma druge ovire za sodelovanje. Ker so med oškodovanci pogosto mladi ali starejši, je prednost, če se preiskovalec usposablja tudi za opravljanje razgovorov s takšnimi skupinami (Ward, 2023). Če je oškodovanec poslovni subjekt, je lahko na voljo več podporne dokumentacije (ker jo je zakonsko dolžan hraniti), vendar ima lahko tudi zadržke glede deljenja dokumentacije, saj bi s tem nakazoval morebitno vprašljivo prakso ali tvegal razkritje poslovnih podatkov.

Opravljanje razgovora z osebami, ki so vpletene v gospodarsko kriminaliteto, ima določene specifike, še zlasti če gre za kombinacijo organizirane in gospodarske kriminalitete ali kombinacijo beloovratniške in gospodarske kriminalitete.

Zaposleni v gospodarski in finančni dejavnosti imajo veliko raznovrstnih specifičnih znanj, poleg tega pa imajo vodstveni in vodilni delavci v teh panogah pogosto velik vpliv na državni ravni. Gre za osebe s pomembnim finančnim in družbenim statusom ter ugledom. Te osebe so uglajene, pogosto visoko izobražene in inteligentne, pri čemer ni nujne premo sorazmerne povezanosti med inteligenco in izobrazbo. V določenih primerih imajo te osebe večvrednostni kompleks. V

kombinaciji z organizirano kriminaliteto imajo lahko zaledje ali pomoč oseb z dostopom do visokega kapitala, ki so pripravljene izvajati nasilna kazniva dejanja (tudi umore za plačilo). Omenjeno lahko pri potencialnih pričah ustvari zastraševalni učinek. V primeru sodelovanja s storilci beloovratniške kriminalitete imajo veliko neformalno moč vplivanja, ki se kaže tudi v vplivu na organe pregona, zakonodajo in druge akterje ali organizacije, ki bi lahko s svojim vedenjem osvetlili delinkventno vedenje (npr. na inšpekcijske službe, revizorje ipd.).

Omenjeno je treba upoštevati pri pripravi taktike razgovora. Razgovor z gospodarstveniki in zaposlenimi v finančnem sektorju je lahko uspešnejši, če preiskovalec, ki opravlja razgovor, deluje usklajeno s takšno osebo (torej z ustreznimi oblačili, poznavanjem terminologije, ustreznimi govornimi sposobnostmi in načinom razgovora). Če imajo preiskovalci in sogovorniki v razgovoru isto smer izobrazbe, se lahko za vzpostavitev zaupanja in zmanjšanje napetosti uporabi tudi poznavanje enake strokovne tematike.

Nasprotno, Columbova taktika gradi na izkoriščanju pretirane samozavesti in ega izpraševanca (Roso, 1995). Poimenovana je po znani televizijski seriji iz Združenih držav Amerike, ki so jo snemali v letih med 1968 in 2003. V njej poročnik Columbo preiskuje zapletene primere, kjer je bolj kot akcija v ospredju premetenost, dobra sposobnost opazovanja (Berzsenyi, 2020) in tisto, kar bi Maver (1988) poimenoval kot kriminalistični spoznavni proces. Pri tej taktiki izpraševalec z mirnostjo, sproščenostjo in vztrajnostjo ter z izkazovanjem občudovanja, spraševanjem o podrobnostih in vtisom, da se želi od izpraševanca (po)učiti, v njem vzbudi občutek intelektualne nadvlade (Berzsenyi, 2020; Brenner, 2018; Deel, 2021). Bistvo taktike je tudi vztrajnost: ko preiskovalec osebe, vpletene v dejanje, sprašuje, »kaj mislijo, da se je zgodilo«, jih spodbuja, naj predstavijo prepričljiv potek dogodkov, ki ga v marsičem ne podpirajo izpovedi drugih oseb ali materialni dokazi. Ko jih preiskovalec sooči z neskladji in jih znova prosi za pojasnilo, da bi razumel potek dogodkov, morajo podati novo različico, s čimer oblikujejo zgodbo, v kateri se kopičijo laži in neskladja (Roso, 1995). Če se preiskovalec kaže kot nevešč svojega dela in daje vtis nerodnosti, lahko to pri storilcu povzroči pretirano sproščenost, »egotrip« in pokroviteljsko komunikacijo. Ob tem pa lahko storilec ali druge osebe naredijo spodrsljaje in preiskovalcu izdajo več, kot bi želele.

Vsekakor bi marsikateri trik, ki ga je uporabil televizijski preiskovalec, v resničnem svetu povzročil izločitev tako pridobljenih dokazov. Kljub temu je tehnika uporabna pri preiskovanju in v pravu (Deel, 2021), pa tudi v drugih disciplinah in na splošno na področju komunikacije (Berzsenyi, 2020). Nadgrajena taktika oziroma skrajna oblika razgovora je lahko »pristop nespoštovanja«: preiskovalec se z oblačili, retoriko in odnosom vede neskladno z uglajeno in prefinjeno osebo, kar lahko pri njej vzbudi negativen odziv do preiskovalcev ter povzroči kritiziranje in jezo v komunikaciji z njimi. Tak odziv lahko zaradi občutka večvrednosti privede do spodrsljajev storilca ali priče, lahko pa tudi do popolnega odpora do kakršne koli komunikacije.

7.6 Sodelovanje med posameznimi subjekti odkrivanja, preiskovanja in pregona gospodarske kriminalitete

Predhodno besedilo je na več mestih že nakazalo izjemno pomembnost mednarodnega in medinstitucionalnega izmenjavanja informacij ter sodelovanja različnih akterjev pri odkrivanju, preiskovanju in dokazovanju gospodarske kriminalitete (o tem tudi Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (angl. *Organisation for Economic Co-operation and Development* [OECD], 2025). V osnovi lahko oblike sodelovanja razdelimo na dve temeljni obliki glede na to, ali preiskovanje poteka zgolj v Sloveniji ali pa zahteva mednarodno sodelovanje. V obeh primerih je smotrna vzpostavitev multidisciplinarnih preiskovalnih skupin. V prvem primeru govorimo o t. i. specializiranih preiskovalnih skupinah, v drugem pa o t. i. skupnih preiskovalnih skupinah (angl. *joint investigation teams* [JIT]).

Delovanje specializiranih preiskovalnih skupin na podlagi Zakona o kazenskem postopku [ZKP] (1994) določa Uredba o sodelovanju državnega tožilstva, policije in drugih pristojnih državnih organov in institucij pri odkrivanju in pregonu storilcev kaznivih dejanj ter delovanju specializiranih in skupnih preiskovalnih skupin [v nadaljevanju Uredba o sodelovanju, 2010, s spremembami].

V skladu z Uredbo o sodelovanju (2010, s spremembami) je ustanovitev specializirane preiskovalne skupine namenjena predvsem obravnavi zahtevnejših kaznivih dejanj, pri katerih je zaradi njihove kompleksnosti potreben multidisciplinarni pristop in usklajeno sodelovanje več državnih organov. V takšne skupine se lahko vključujejo strokovnjaki z različnih področij, na primer s področja davkov, carine, finančnega nadzora, trga vrednostnih papirjev, preprečevanja pranja denarja, korupcije, zlorabe drog ter inšpekcijskega nadzora. Delo skupine vodi in

usmerja pristojni državni tožilec, sodelujoči predstavniki pa pri izvajanju svojih nalog ohranijo strokovno avtonomijo ter uporabljajo pooblastila, ki jih določajo predpisi z njihovega področja dela. Ustanovitev specializirane preiskovalne skupine temelji na pisni odredbi, v kateri so določeni njen namen, sestava, naloge, način vodenja in delovanja ter čas trajanja. Po zaključku dela se delovanje skupine formalno konča, o njenem delu pa se pripravi ustrezno poročilo.

Kljub dobro nakazani uporabnosti in tudi uspehom specializiranih preiskovalnih skupin Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije (2022) v svojih poročilih ugotavlja organizacijske pomanjkljivosti delovanja specializiranih preiskovalnih skupin. Člani skupin se po navedbah državnih tožilcev običajno srečujejo zgolj občasno, in sicer na sestankih v prostorih SDT RS, pri čemer morajo usklajevati svojo prisotnost z rednimi obveznostmi na matičnih institucijah. Namen teh sestankov je predvsem usklajevanje nadaljnjih korakov in poročanje o napredku, ne pa dejansko izvajanje usklajenih preiskovalnih aktivnosti, kar zmanjšuje povezovalni potencial skupine in otežuje celostno delovanje. Glede na praktične izkušnje bi bilo po mnenju tožilcev delo specializiranih preiskovalnih skupin bistveno učinkovitejše, če bi vsi člani lahko delovali v skupnih prostorih, opremljenih z ustreznimi tehničnimi in analitično-informacijskimi orodji. Ker takšni pogoji trenutno niso zagotovljeni, se skupine v praksi oblikujejo redkeje, kot bi bilo glede na kompleksnost določenih kaznivih dejanj pričakovati. Zato tožilstvo predlaga razmislek o ustreznih zakonodajnih spremembah, ki bi omogočile trajnejšo in infrastrukturno podprto obliko sodelovanja v okviru specializiranih preiskovalnih skupin.

Organi z namenom okrepitve sodelovanja in posledično doseganja večje učinkovitosti pri opravljanju svojih nalog podpisujejo sporazume o medsebojnem sodelovanju. Primeri sklenjenih sporazumov v letu 2022 so prenovljeni sporazum o sodelovanju med Policijo in Računskim sodiščem Republike Slovenije (Policija, 2022), prenovljeni sporazum o sodelovanju na področju preprečevanja korupcije in krepitve integritete med Komisijo za preprečevanje korupcije, Ministrstvom za notranje zadeve, Policijo in Inšpektoratom RS za notranje zadeve (Komisija za preprečevanje korupcije, 2022b) ter nov dogovor o medsebojnem sodelovanju med Komisijo za preprečevanje korupcije in Finančno upravo Republike Slovenije (2022a).

Pri kaznivih dejanjih s čezmejno razsežnostjo je mogoče vzpostaviti skupno preiskovalno skupino, v kateri slovenski preiskovalni organi sodelujejo s pristojnimi organi drugih držav in po potrebi z institucijami EU. Njeno delovanje temelji na sporazumu, ki se sklene za posamezno zadevo in določa sestavo skupine, njenega vodjo, namen, način dela ter obdobje delovanja. Na slovenski strani sporazum sklene generalni državni tožilec oziroma po njegovem pooblastilu njegov namestnik, po predhodno pridobljenem mnenju generalnega direktorja policije. Delo policije v okviru skupne preiskovalne skupine v predkazenskem postopku in preiskavi usmerja državni tožilec. Takšna oblika sodelovanja omogoča neposredno in usklajeno preiskovanje kaznivih dejanj, katerih storilci, dokazi, finančni tokovi ali druge relevantne okoliščine segajo v več držav (Uredba o sodelovanju, 2010, s spremembami).

Ker je za ustanovitev skupnih preiskovalnih skupin potreben izkazan interes za sklenitev sporazuma s predstavniki pravosodnih organov tujih držav članic, se skupne preiskovalne skupine v praksi redko ustanavljajo. Ovira pri sklepanju so tudi različne ureditve načina sklenitve in podpisa sporazumov v nacionalnih zakonodajah držav članic. Državni tožilci zato na mednarodni ravni pridobivajo dokaze ob pomoči Eurojusta in evropskih kontaktnih točk Evropske pravosodne mreže oziroma z uporabo evropskega preiskovalnega naloga ter z neposrednim pošiljanjem zaprosila za mednarodno pravno pomoč tujim pravosodnim organom (Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije, 2023).

Tabela 2 povzema statistične podatke o pogostosti ustanavljanja specializiranih preiskovalnih skupin, skupnih preiskovalnih skupin ter finančnih preiskovalnih skupin. Prikazuje, kako pogosto se ti mehanizmi uporabljajo kljub zgoraj opisanim izzivom. Poudariti velja, da večina skupin deluje daljše časovno obdobje in da pogosto hkrati deluje več različnih skupin, ne glede na to, ali je bila v posameznem letu ustanovljena še kakšna nova. Iz virov, na katerih temelji spodnja tabela, izhaja tudi, da v teh skupinah sodelujejo oziroma jih večinoma vodijo tožilci SDT RS.

Tabela 2: Število novoustanovljenih specializiranih preiskovalnih skupin, skupnih preiskovalnih skupin in finančnih skupin po letih*

Leto	Število novoustanovljenih Specializiranih preiskovalnih skupin	Število novoustanovljenih Skupnih preiskovalnih skupin	Število novoustanovljenih finančnih preiskovalnih skupin »*po določbi 14. člena* [Zakona o odvzemu premoženja nezakonitega izvora] *ob smiselni uporabi 160.a člena ZKP*«.
2010	0	0	/
2011	2	0	/
2012	5 (glede na poročilo 2013)	1 (poročilo iz 2019 pravi, da 2)	2 (glede na poročilo 2013)
2013	4	0	5
2014	1	2	Ni možno razbrati.
2015	1	0	6***!
2016	1	0	8***!
2017	5	0 (1**)	7***!
2018	5	0 (tri so bile šele v postopku ustanavljanja, zato niso štete.)	6
2019	3 (glede na poročilo iz 2025)	2 (tri v postopku ustanavljanja in začele delovati v 2020)	2
2020	2 (glede na poročilo iz 2025)	1	3
2021	0 (poročilo za 2025 navaja 4 skupine)	1 (čeprav v času poročila še ni bila potrjena, zato je možno, da gre za skupino, omenjeno v 2022)	2
2022	4 (tudi glede na poročilo iz 2024)	1	1***!
2023	0 (glede na poročilo iz 2024)	0	Ni možno razbrati.
2024	4	2	3***!
2025	1	2 (0)**	1***!

*Prikaz vsebuje število novo ustanovljenih specializiranih preiskovalnih skupin in skupnih preiskovalnih skupin po posameznih letih. Zaradi sprememb v načinu statističnega evidentiranja in posameznih neskladij med tabelarnimi ter opisnimi podatki v letnih poročilih so bili podatki vsebinsko usklajeni na podlagi pojasnil v posameznih letnih poročilih Vrhovnega državnega tožilstva Republike Slovenije. Upoštevani pa so podatki iz novejših poročil, kar lahko pomeni, da letna poročila posameznega leta v nekaterih primerih izrazito odstopajo od kasnejših poročil.

** Številka v oklepaju je številka, ki je prikazana v tabeli iz poročil in ni skladna s številko v besedilu poročila, ki pa tudi ne pojasni, zakaj diskrepanca.

***! Ker iz poročila ni bilo mogoče razbrati natančnega podatka, smo v tabelo vnesli »*Št. zadev, v katerih je bila ustanovljena finančna preiskovalna skupina*« oziroma število finančnih preiskav, v katerih so sodelovali državni tožilci. Prav tako niso vključene preiskave, ki se nanašajo na »odvzem premoženja nezakonitega izvora za pravne osebe«. Podatki zato NISO primerljivi med leti.

Vir: Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije (2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026).

7.7 Finančne preiskave

Izraz finančna preiskava se v praksi uporablja izjemno široko in vključuje različne vsebinske pomene, odvisno od konteksta in uporabnika. Pojavlja se tako v besedišču zasebnih subjektov kot v okviru aktivnosti revidiranja ter preprečevanja pranja denarja in financiranja terorizma, ki jih izvajajo komercialne banke, revizorske agencije, ponudniki storitev v kriptoindustriji ali druge finančne institucije, poleg tega pa tudi v komunikaciji bančnih nadzornikov, finančnih obveščevalnih enot in regulatornih organov. Kljub razširjenosti uporabe je pri razumevanju finančnih preiskav v ožjem, kazenskopravnem pomenu treba razlikovati med splošnim upravljanjem tveganj in dejansko poglobljenim preiskovalnim delom v okviru kazenskih ali prekrškovnih postopkov. V Republiki Sloveniji tako poznamo tri temeljne oblike finančnih preiskav, katerih pravni okvir določajo trije zakoni: Zakon o finančni upravi [ZFU] (2014), ki določa preiskovalna pooblastila Finančne uprave Republike Slovenije; Zakon o odvzemu premoženja nezakonitega izvora [ZOPNI] (2011), ki omogoča civilnopravni odvzem nezakonitega premoženja; ter KZ-1 (2008) v povezavi z ZKP (1994), ki urejata finančne preiskave v okviru kazenskih zadev (Geršak, 2019).

7.7.1 Finančne preiskave po Zakonu o odvzemu premoženja nezakonitega izvora

Z Zakonom o odvzemu premoženja nezakonitega izvora je bila leta 2011 v slovenski pravni red uvedena posebna ureditev odvzema premoženja, za katero ni nujno, da temelji na predhodni pravnomočni obsodilni sodbi. Zakon ureja pogoje, postopke in pristojne organe za izvedbo finančne preiskave, začasno zavarovanje odvzema, začasni odvzem, hrambo, upravljanje in končni odvzem premoženja nezakonitega izvora. Ureja tudi odgovornost Republike Slovenije ter mednarodno sodelovanje v postopkih odvzema takšnega premoženja. Finančna preiskava obsega zlasti izvajanje finančnih preiskovalnih dejanj, zbiranje in uporabo dokazov, gradiva ter podatkov, varovanje tajnosti pridobljenih informacij in sodelovanje pristojnih državnih organov (Flander, 2019; ZOPNI, 2011).

Temeljni namen ZOPNI (2011) je preprečevanje pridobivanja in uporabe premoženja nezakonitega izvora. Ta namen se uresničuje z odvzemom premoženja osebam, ki so ga pridobile nezakonito, ter osebam, na katere je bilo takšno premoženje preneseno brezplačno ali za plačilo, ki ne ustreza njegovi dejanski

vrednosti. Namen finančne preiskave je zbrati podatke in dokaze, potrebne za odločanje o začasnem zavarovanju odvzema oziroma začasnem odvzemu premoženja, ter presoditi, ali in zoper katere osebe je treba začeti postopek za njegov dokončni odvzem (2. in 11. člen ZOPNI, 2011). Finančna preiskava se lahko uvede, če se v predkazenskem ali kazenskem postopku pojavijo razlogi za sum, da določena oseba razpolaga s premoženjem nezakonitega izvora, katerega skupna vrednost presega zakonsko določen prag 50.000 evrov (3. člen ZOPNI, 2011).

Finančno preiskavo odredi pristojni državni tožilec, kadar so izpolnjeni zakonski pogoji in obstajajo razlogi za sum, da je osumljenec, obdolženec ali zapustnik storil kataloško kaznivo dejanje ter razpolaga oziroma je razpolagal s premoženjem, za katero obstaja sum, da je nezakonitega izvora. Preiskava lahko zajema tudi premoženje, ki je prešlo na pravne naslednike, je bilo preneseno na povezane osebe ali je bilo pomešano z njihovim premoženjem. Predlog za njeno uvedbo lahko z obrazložitvijo razlogov za sum podajo policija, Finančna uprava Republike Slovenije, Komisija za preprečevanje korupcije ali Urad Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja [UPPD] (10. člen ZOPNI, 2011).

Finančna preiskava se lahko pod zakonsko določenimi pogoji odredi tudi po koncu predkazenskega ali kazenskega postopka. Časovno je omejena tudi glede obdobja, ki ga lahko zajame, saj se praviloma nanaša na premoženje in finančno poslovanje v obdobju pred izvršitvijo očitanega kataloškega kaznivega dejanja. Takšna časovna omejitev je pomembna z vidika sorazmernosti posega in zagotavljanja pravne varnosti preiskovanih oseb.

V finančni preiskavi je mogoče uporabiti ukrepe, ki jih zakonodaja o kazenskem postopku dopušča za pridobivanje podatkov in dokazov ter za zavarovanje zahtevka za odvzem premoženjske koristi. Če so izpolnjeni zakonski pogoji, se lahko opravita tudi preiskava stanovanja in drugih prostorov ter osebna preiskava lastnika premoženja. Namen takšnih ukrepov je odkriti premoženje nezakonitega izvora oziroma poiskati sledi, predmete in druge dokaze, pomembne za nadaljnji postopek. Državni tožilec lahko pod pogoji, določenimi z zakonom, za največ 72 ur odredi tudi prepoved razpolaganja s sredstvi na bančnem računu ter drugim premičnim ali nepremičnim premoženjem preiskovanca (12. člen ZOPNI, 2011).

Za izvedbo finančne preiskave se lahko ustanovi finančna preiskovalna skupina, ki jo vodi pristojni državni tožilec. V njej lahko sodelujejo predstavniki policije, Finančne uprave Republike Slovenije, Državnega odvetništva Republike Slovenije, UPPD, Komisije za preprečevanje korupcije, Agencije za trg vrednostnih papirjev, Javne agencije Republike Slovenije za varstvo konkurence in Računskega sodišča Republike Slovenije. Po končani finančni preiskavi vodja finančne preiskovalne skupine pripravi pisno poročilo (ZOPNI, 2011; 14. člen). Takšna sestava odraža interdisciplinarno naravo finančnih preiskav, saj je za ugotavljanje izvora in gibanja premoženja potrebno povezovanje pravnega, kriminalističnega, davčnega, finančnega, računovodskega in nadzornega znanja.

Trajanje finančne preiskave je časovno omejeno. Praviloma lahko traja največ eno leto, vendar jo je mogoče zaradi objektivnih razlogov podaljšati pod pogoji in v obsegu, ki jih določa zakon. Časovna omejenost postopka je pomembna tako zaradi njegove učinkovitosti kot zaradi varstva pravic oseb, katerih premoženje in finančno poslovanje sta predmet preiskave (ZOPNI, 2011; 17. člen).

Povedni pa so podatki o končnih uspehih:

> »*Od uveljavitve ZOPNI do 12. marca 2026 je bilo odrejenih 78 finančnih preiskav zoper 230 fizičnih in 96 pravnih oseb. Od tega je SDT RS izvedlo 41 preiskav zoper 149 fizičnih in 86 pravnih oseb, preostalih 37 preiskav pa so izvedla druga državna tožilstva. Skupno je bilo vloženih 48 tožb zoper 121 pravnih subjektov, skupna vrednost tožbenih zahtevkov je obsegala 38.714.719,68 evra. Skupni dosojeni znesek s sodnimi poravnavami znaša 2.539.004,84 evra, pravnomočno pa 2.319.695,23 evra.*« (Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije, 2026, str. 40).

Ti podatki kažejo, da je finančna preiskava predvsem postopek preverjanja premoženjskih nesorazmerij in zbiranja dokazov, njen začetek pa sam po sebi še ne pomeni, da bodo izpolnjeni pogoji za vložitev tožbe ali dokončni odvzem premoženja.

7.7.2 Finančne preiskave po KZ-1 (2008) v povezavi z ZKP (1994)

Finančne preiskave, ki se izvajajo na podlagi KZ-1 v povezavi z ZKP (1994), se označujejo tudi kot integrirane finančne preiskave. Policija jih izvaja zoper fizične in pravne osebe vzporedno s predkazenskim postopkom, praviloma v njegovem okviru. Pravna podlaga za odvzem premoženjske koristi, pridobljene s kaznivim dejanjem ali zaradi njega, je določena v sedmem poglavju KZ-1 (2008). Te določbe

urejajo razloge in način odvzema premoženjske koristi, postopek njenega odvzema ter posebnosti odvzema premoženjske koristi pravni osebi (Geršak, 2019).

7.7.3 Finančna preiskava po Zakonu o finančni upravi

Pri opredelitvi temeljnih pojmov (2. člen) ZFU (2014) navaja:

> *»finančna preiskava je izvajanje dejanj in ukrepov po tem zakonu in zakonu, ki ureja davčni postopek, da se preprečijo, razišče in odkrijejo kršitve predpisov, za nadzor nad izvajanjem katerih je pristojna finančna uprava, če obstajajo razlogi za sum, da je bilo storjeno dejanje, s katerim so bili kršeni ti predpisi, ali zaradi zagotovitve medsebojne pomoči organom EU, držav članic EU in tretjih držav,«.*

V 100. členu ZFU (2014) ta opis razširjuje in dopolnjuje ter opredeljuje finančno preiskavo kot izvajanje dejanj, ukrepov in postopkov po ZFU (2014) in po Zakonu o davčnem postopku [ZDavP-2] (2006),

> *»ko so dani razlogi za sum, da je bilo storjeno dejanje, s katerim so bili kršeni predpisi o obdavčenju ali drugi predpisi iz pristojnosti finančne uprave. Dejanja in ukrepi finančne preiskave se izvajajo zaradi preprečevanja, preiskovanja in odkrivanja najtežjih kršitev predpisov obdavčenju in drugih predpisov, za nadzor nad izvajanjem katerih je pristojna finančna uprava. Finančna preiskava se lahko uvede tudi zaradi izvajanja dejanj in ukrepov po tem zakonu in zakonu, ki ureja davčni postopek, za zagotovitev medsebojne pomoči organom EU, držav članic EU in tretjih držav.«*[16]

ZFU (2014) določa, da se finančna preiskava začne, ko je izdan nalog za preiskavo, ki navaja okoliščine, iz katerih izhajajo razlogi za sum, dejanja in ukrepe, ki naj se izvedejo, in okoliščine, ki naj se v finančni preiskavi raziščejo, ter krog subjektov, ki se finančno preiskujejo. Po zaključku finančne preiskave se lahko opravi inšpekcijski nadzor, če so podani razlogi za sum, da so bile obvezne dajatve premalo obračunane ali da obstajajo druge nepravilnosti iz pristojnosti finančne uprave. Inšpekcijski nadzor se začne z vročitvijo sklepa o inšpekcijskem nadzoru oziroma, če bi bil inšpekcijski nadzor ogrožen, ko inšpektor opravi kakršno koli dejanje z namenom opravljanja inšpekcijskega nadzora in je zavezanec za davek s tem dejanjem seznanjen. Uradna oseba po opravljeni finančni preiskavi sestavi zaključno preiskovalno poročilo, v katerem so navedene ugotovitve finančne preiskave.

[16] Za tovrstne tipe finančnih preiskav se v angleški strokovni terminologiji uporablja tudi besedna zveza *fiscal investigation* (slo. fiskalna preiskava).

Zaradi sprememb v poročanju, družbenih okoliščin (npr. obdobja pandemije covida-19) in reorganizacije finančnih preiskav (o tem glej letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije, 2024) podatki med leti niso povsem neposredno primerljivi. Tabela 3 prikazuje število in rezultate finančnih preiskav, ki jih je uvedla Finančna uprava Republike Slovenije. V letu 2023 so bile finančne preiskave usmerjene predvsem v odkrivanje neprijavljenih dohodkov fizičnih oseb, sumljivih transakcij zavezancev z domačimi ali tujimi povezanimi subjekti ter poslovanja prek jurisdikcij z ugodnejšo davčno obravnavo. Obravnavale so tudi neprijavljene prilive na račune v tujini, vključno s transakcijami prek tujih finančnih institucij in kriptosredstev, ter primere zlorabe rezidentskega statusa (Finančna uprava Republike Slovenije, 2024).

Leta 2025 so bile sistemske utaje davka na dodano vrednost [DDV] opredeljene kot eno najbolj tveganih področij, zato so bile finančne preiskave usmerjene predvsem v kompleksne in čezmejne dobavne verige. Pri tem je bilo ključno sodelovanje z domačimi in tujimi pristojnimi organi, saj so bile odkrite večmilijonske utaje, povezane z organiziranimi kriminalnimi združbami, finančni inšpektorji pa so v teh primerih sodelovali tudi v specializiranih preiskovalnih skupinah po ZKP (Finančna uprava Republike Slovenije, 2026a). Utaje DDV se skoraj v vseh poročilih Finančne uprave Republike Slovenije kažejo kot izjemno pereč problem.

Letna poročila navajajo, da njeni zaposleni sodelujejo v različnih preiskovalnih skupinah z drugimi organi, vendar smo zadnje konkretne podatke našli za leto 2021, ko je Finančna uprava Republike Slovenije odobrila sodelovanje v šestih finančnih preiskovalnih skupinah, ustanovljenih na podlagi ZOPNI (2011), ter v eni specializirani preiskovalni skupini (Finančna uprava Republike Slovenije, 2022). Leto pred tem pa je odobrila sodelovanje v šestih finančnih preiskovalnih skupinah, ustanovljenih na podlagi ZOPNI (2011), ter v treh specializiranih preiskovalnih skupinah (Finančna uprava Republike Slovenije, 2021).

Statistiko navajamo kot pokazatelj pomembnosti dela Finančne uprave Republike Slovenije, saj njeni uspehi prinašajo velike finančne učinke. Hkrati kaže, kako pomembno je ohranjati njeno kadrovsko in finančno celovitost ter preprečiti, da bi podlegla političnim interesom.

Tabela 3: Število in rezultati finančnih preiskav ali analiz Finančne uprave Republike Slovenije v obdobju 2017–2025

Leto	Uvedene finančne preiskave oziroma preiskave in analize	Zaključene finančne preiskave oziroma preiskave in analize	Obravnavani preiskovanci	Zasežene vsebine v okviru finančnih preiskav	Preprečena škoda oziroma utaja dajatev
2017	123	108	179	Ni navedeno v poglavju o finančnih preiskavah	Ni navedeno/ločeno od inšpekcijskega nadzora
2018	104	111	319	Ni navedeno v poglavju o finančnih preiskavah	Ni navedeno/ločeno od inšpekcijskega nadzora
2019	94	121	270	Ni navedeno v poglavju o finančnih preiskavah	Ni navedeno/ločeno od inšpekcijskega nadzora
2020	98	110	383	Ni navedeno v poglavju o finančnih preiskavah	Ni navedeno/ločeno od inšpekcijskega nadzora
2021	77	74	179	36.043 kg tobaka; 30.910 l naftnih derivatov; 4.128 l alkohola	5.964.947 €
2022	74	97	287	235.360 cigaret; 10.067 kg rezanega tobaka; 27.864 kg tobačnih listov; 20.946 kg tobaka za vodne pipe; odkriti dve nezakoniti proizvodnji drobno rezanega tobaka	7,9 mio €
2023	56	80	250	22.278 kg tobačnih izdelkov; 30.000 l dizajnerskega goriva; 81 nepovratnih vsebnikov s toplogrednimi plini	3 mio € preprečenih utaj trošarin in DDV
2024	Ni ločeno navedeno	54	217	1,1 mio cigaret; 13.729 kg drobno rezanega tobaka; 62.628 kg nepredelanega tobaka; 4.016 elektronskih cigaret	Ni navedeno/ločeno od inšpekcijskega nadzora
2025	Ni ločeno navedeno	46	135	456.200 cigaret; 51.570 kg nepredelanega tobaka.	Ni navedeno/ločeno od inšpekcijskega nadzora

Viri: Finančna uprava Republike Slovenije (2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026a).

7.8 Uporaba kriminalističnoobveščevalne dejavnosti pri preiskovanju gospodarske kriminalitete

Kriminalističnoobveščevalna dejavnost je sistematično zbiranje in analiza podatkov iz različnih virov, ki ju izvajajo policije, posamezne druge preiskovalne agencije in organi pregona. Zbrani podatki se nato uporabijo za zagotavljanje operativnih in strateških kriminalističnih informacij, ki so temelj učinkovitega proaktivnega in reaktivnega policijskega dela. Kriminalističnoobveščevalna dejavnost vključuje ustvarjanje obveščevalnih izdelkov za podporo odločitvam organov pregona o preprečevanju in zmanjševanju kriminala ter sistematično organizacijo informacij o kriminaliteti na eni strani, na drugi pa ponuja dodaten vpogled in informacijski doprinos tudi v čisto konkretnih posameznih primerih, ki se preiskujejo (Potparič in Dvoršek, 2012; Potparič in Slak, 2023; Ratcliffe, 2007, 2008).

Kot eno izmed pomembnih, a morda zanemarjenih orodij za izboljšanje preiskovanja gospodarske kriminalitete prepoznavamo kriminalističnoobveščevalno dejavnost. Podobno kot je to prepoznal FBI (n. d. a, n. d. b) v Združenih državah Amerike. Za Slovenijo sta Gregorčič Bernik in Potparič (2017) kriminalističnoobveščevalno dejavnost prepoznala kot učinkovito pri preiskovanju davčnih goljufij. Kriminalističnoobveščevalna dejavnost namreč ne pomaga le pri zbiranju informacij in drugih obveščevalnih procesih, temveč tudi širi obseg preiskave, zaradi česar je ta bolj raziskovalno usmerjena in obsežna (Carter, 2022). Njeno uporabnost velja obravnavati širše – pri preiskovanju in omejevanju skorajda vseh vrst kriminalitete. Kriminalističnoobveščevalna dejavnost je naravna izbira pri preiskovanju, kadar je treba pridobiti, obdelati in analizirati različne vire informacij.

Informacije, ki se uporabljajo v analitičnih preiskavah, običajno vključujejo poročila policije, žrtev in prič, pa tudi preiskave krajev kaznivih dejanj, podatke, ki jih zbirajo organi pregona, rezultate tehničnega in človeškega nadzora, sumljive finančne transakcije, ugotovitve iz tajnih operacij, informacije iz odprtih virov in zapise različnih vladnih služb ali agencij (Sheptycki, 2007). Pri zbiranju obveščevalnih informacij o kaznivih dejanjih s področja gospodarske in/ali finančne kriminalitete je pomembno, da se informacije pridobivajo ne le iz finančnega sektorja, ampak tudi iz zunanjih virov, s čimer se zagotovi celovita strategija za boj proti takim kaznivim dejanjem. Kot viri informacij se lahko na primer uporabijo notranje preiskave ali drugi (uradni) zapisi. Z analizo informacij iz različnih virov preiskovalci in analitiki pridobijo globlje razumevanje spreminjajočih se izzivov, ki jih predstavljajo različne

kriminalne dejavnosti. Ta metoda preiskovalcem omogoča, da določijo prednostne naloge in tako zagotovijo, da najprej obravnavajo najbolj nujne zadeve (Gottschalk, 2010b).

7.9 Prikriti preiskovalni ukrepi in preiskovanje gospodarske kriminalitete

Levi (2007) ugotavlja, da se prikrite preiskovalne metode pri finančni kriminaliteti uporabljajo redkeje kot pri klasični organizirani kriminaliteti, saj se večina goljufij začne preiskovati šele po razkritju škode ali prijavi oškodovanca. Kljub temu imajo pomembno vlogo v primerih, ko policija že nadzoruje člana kriminalne združbe ali ko pri preiskavi sodeluje notranji vir. Med konkretnimi oblikami navaja prikrite obveščevalne operacije, navidezna podjetja in druge oblike tajnih (angl. *sting*) operacij, prikrite preiskovalce v vlogi žrtve ali sostorilca, sodelujoče informatorje, tajno avdio- in videosnemanje ter prikrito pridobivanje podatkov o bančnih računih. Opozarja pa, da takšni ukrepi povzročajo resna procesna tveganja: informator lahko preseže dovoljeno vlogo in deluje kot agent provokator, prikriti posnetki so lahko nejasni ali selektivni, nerazkritje dejanske vloge sodelujočega informatorja pa lahko privede do razveljavitve obsodb ali propada postopka. Njihovo uporabo dodatno omejujejo visoki stroški, saj tudi kratkotrajno neprekinjeno opazovanje zahteva številno osebje in tehnične vire, zato britanski organi pogosteje uporabljajo preverjene informatorje, testne nakupe, pasivno opazovanje sestankov osumljencev in računalniški nadzor sumljivih transakcijskih vzorcev kot pa dolgotrajne prikrite operacije z navideznimi podjetji. Pri tem je treba opozoriti, da Levi (2007) opisuje predvsem razmere v Združenih državah Amerike in Združenem kraljestvu, kjer se pravni okvir in praksa uporabe prikritih oziroma tajnih metod razlikujeta od slovenske ureditve. V Sloveniji je uporaba prikritih preiskovalnih ukrepov strogo zakonsko omejena ter vezana na določene vrste kaznivih dejanj, stopnjo suma, načelo subsidiarnosti in ustrezno odredbo pristojnega organa. Policija lahko pod pogoji, določenimi z ZKP, uporablja tudi tajno opazovanje in tajno delovanje, pri čemer je uporaba takšnih metod posebej pomembna pri tistih oblikah gospodarske kriminalitete, ki jih je zaradi njihove prikrite narave težko dokazovati z običajnimi preiskovalnimi metodami. Poseben pomen imajo lahko pri preiskovanju korupcijskih kaznivih dejanj, kjer je treba nezakonito ravnanje pogosto zaznati in dokumentirati med njegovim izvajanjem.

Takšne operacije so praviloma organizacijsko, kadrovsko in finančno zahtevne, zato jih ni mogoče uporabljati kot rutinski način odkrivanja gospodarske kriminalitete. V preventivnem in notranje nadzornem okolju se zato uporabljajo tudi drugačni pristopi, na primer metoda skrivnostnega kupca, različni praktični testi skladnosti in integritete ter nadzor nad izvajanjem poslovnih postopkov. Pri takšnih metodah se lahko preverja, kako se zaposleni odzove na določeno poslovno situacijo, na primer na možnost nedovoljenega popusta, neustreznega evidentiranja posla ali drugega odstopanja od predpisanega postopka. Vendar takšnih notranjih kontrol ni mogoče enačiti s prikritimi preiskovalnimi ukrepi policije. Njihova uporaba mora ostati znotraj meja delovnega prava, varstva osebnih podatkov, zasebnosti ter drugih relevantnih predpisov. Tudi zasebni detektivi ne smejo izvajati pooblastil, ki so pridržana policiji ali pravosodnim organom, niti uporabljati njihovih prikritih preiskovalnih ukrepov.

Preiskovalci gospodarske kriminalitete bi morali upoštevati tudi možnost pridobivanja začetnih informacij iz poslovnega okolja preiskovanega subjekta. Pomemben vir so lahko konkurenti, poslovni partnerji, dobavitelji, nekdanji zaposleni ali drugi udeleženci na trgu, ki zaradi svojega položaja razpolagajo s specifičnimi informacijami o poslovanju. Poslovni konkurent lahko takšne informacije pridobi tudi z zakonitim spremljanjem trga, analiziranjem javno dostopnih virov, skrbnimi pregledi, korporativno-obveščevalno dejavnostjo ali angažiranjem zasebnih detektivov. Takšne informacije so lahko dragocena začetna sled, vendar mora preiskovalec zaradi morebitnih konkurenčnih interesov, konflikta interesov ali spornega načina njihove pridobitve vedno kritično preveriti njihov izvor, verodostojnost in zakonitost ter jih potrditi z neodvisnimi viri.

Toda, kot opozarja Levi (2007), tudi korporacije lahko pri tovrstnem poizvedovanju prestopijo meje zakonitosti in pretirano posežejo v zasebno sfero posameznikov in poslovnih subjektov. Podatki in informacije, pridobljeni na takšen način, ne bodo postali ustrezno dokazno gradivo.

7.10 Ostale pomembne značilnosti preiskovanja gospodarske kriminalitete

Poleg že obravnavanih pritiskov na preiskovalce, zahtevnosti razgovorov in pomena sodelovanja je smotrno izpostaviti še nekaj značilnosti preiskovanja gospodarske kriminalitete.

Prva se nanaša na vprašanje kaznovalnosti. Določena vedenja, ki se pojavljajo v gospodarskem svetu, se kriminalizirajo z zamudo, zato je ključna ustrezna usmeritev tožilcev, ki morajo biti previdni pri odločitvi za pregon dejanj, ki sicer izkazujejo znake kaznivega dejanja, vendar mora biti pregon voden tako, da se bo na sodišču lahko jasno okarakteriziralo, kaj točno gradi kaznivo dejanje. Zgolj pavšalen pristop tipa »poskusimo in bomo videli« tu ni ustrezen, saj lahko neustrezno vodenje pripelje do sodne prakse, ki bo takšno vedenje v prihodnje celo upravičevala.

Druga značilnost je sodelovanje oškodovancev in prič. Ward (2023) na podlagi ugotovitev raziskave ugotavlja, da je to eden ključnih dejavnikov uspešnega preiskovanja in pregona gospodarske ter finančne kriminalitete. Ker so ta kazniva dejanja pogosto prikrita, z malo neposrednimi pričami in omejenimi materialnimi sledmi, so prav oškodovanci običajno prvi, ki kaznivo dejanje zaznajo in prijavijo, hkrati pa preiskovalcem zagotovijo bistvene informacije. Raziskava kaže, da lahko pomanjkanje njihovega sodelovanja preiskavo celo ustavi, saj brez pravočasno zbranih dokazov pogosto ni mogoče dokazati kaznivega dejanja ali povezati posameznih primerov v širše kriminalne sheme. Poleg zagotavljanja dokazov imajo priče in oškodovanci pomembno vlogo tudi s svojim pričanjem v kazenskem postopku, saj njihova pripravljenost za sodelovanje pomembno vpliva na uspešnost pregona. Avtorica zato poudarja, da morajo preiskovalni organi z oškodovanci komunicirati hitro, strokovno in občutljivo, jih seznaniti s pomenom njihovega sodelovanja ter jih spodbujati k čimprejšnji prijavi kaznivih dejanj, saj zgodnje poročanje bistveno zmanjša možnost izgube ali uničenja dokazov in poveča učinkovitost preiskave ter kazenskega postopka.

Nadaljnjo posebnost predstavlja kompleksnost hišnih preiskav. Te se pogosto opravljajo na lokacijah poslovnih subjektov, lahko pa tudi v prostorih odvetnikov in notarjev, kar dodatno poveča zahtevnost ukrepa. Prav tako je zaradi vplivnih neformalnih mrež večja verjetnost, da imajo storilci notranje informacije o načrtovanih hišnih preiskavah.

S hišnimi preiskavami je tesno povezana tudi obsežnost zasega dokumentacije in elektronskih naprav. Čeprav sta bili še pred desetletjem obe vrsti dokumentacije dokaj ločeni, je današnja vsakodnevna realnost, da večino zasegov dokumentacije spremlja tudi zaseg elektronskih naprav, na katerih je mogoče podatke in informacije hitreje najti in analizirati. Podatki iz elektronskih naprav lahko negirajo informacije iz zaseženih tiskanih materialov – na primer, kadar je storilec ponaredil fizično

verzijo listine, ni pa je znal ali mogel ponarediti v elektronski obliki – ali pa, nasprotno, podpirajo tiskane listine, denimo z elektronskimi sporočili, ki dokazujejo, da je bila določena transakcija dejansko izvedena. Protokoli opravljanja hišnih preiskav morajo zato predvidevati možnost zasega elektronskih naprav, kar pomeni, da je treba ustrezno načrtovati tako človeške kot tehnične kapacitete in časovni okvir, saj je lahko zavarovanje elektronskih podatkov dolgotrajno.

Nazadnje velja izpostaviti tudi pomen spodbujanja raziskav na nacionalni in mednarodni ravni pri preiskovanju finančne kriminalitete, saj njihove ugotovitve državnim organom in oblikovalcem javnih politik zagotavljajo pomembno podlago za sprejemanje odločitev. Mednarodno sodelovanje pri izvajanju raziskav in razvoju ustreznih metodologij pri tem postaja enako pomembno kot čezmejna izmenjava obveščevalnih podatkov, izkušenj in strokovnega znanja (Nardo, 2006).

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

8 Javni in zasebni podporni akterji pri odkrivanju in preiskovanju gospodarske in finančne kriminalitete v Sloveniji

Že Žerjav (1983) je pisal, da je vloga (državnih) knjigovodskih servisov zelo pomembna pri omejevanju gospodarske in finančne kriminalitete. V današnjem času so to vlogo prevzeli državni organi, ki izvajajo revizije, in zasebni poslovni subjekti, ki ponujajo takšne storitve. Poleg različnih oblik revidiranja lahko govorimo tudi o določenem nadzoru upoštevanja regulatornih okvirov. Pri tem velja, da nadzorne in revizijske institucije razpolagajo s strokovnim znanjem in izkušnjami s področij, za katera so pristojne, zato so njihovo medsebojno sodelovanje, izmenjava strokovnega znanja in izkušenj ter izmenjava informacij iz konkretnih obravnavanih zadev pomembni za učinkovitejše reševanje zadev. Njihovo strokovno znanje, izkušnje in informacije iz konkretnih zadev so koristni tudi za policijo in tožilstvo, kadar preiskujeta in preganjata kompleksne oblike finančne in gospodarske kriminalitete (Premrl, 2025).

V nadaljevanju so predstavljene javne institucije in organi ter tudi zasebni akterji, katerih področje dela pomembno prispeva k preiskovanju ter pregonu gospodarske kriminalitete.

8.1 Finančna uprava Republike Slovenije

Finančna uprava Republike Slovenije je organ v sestavi Ministrstva za finance, ki je bil ustanovljen 1. avgusta 2014 z združitvijo nekdanje Carinske uprave Republike Slovenije in Davčne uprave Republike Slovenije. Njene naloge in organizacijska ureditev so določene z ZFU (2014).

Finančna uprava Republike Slovenije pobira davke, prispevke za socialno varnost, carine, trošarine in druge dajatve ter z nadzornimi dejavnostmi prispeva k varnosti družbe, zlasti s preprečevanjem tihotapljenja prepovedanih snovi, ponaredkov in kršitev v prometu. Obenem si prizadeva zavezancem olajšati izpolnjevanje obveznosti in uveljavljanje pravic, kot so davčne olajšave in vračila trošarin (Finančna uprava Republike Slovenije, 2026b).

Kot je bilo že omenjeno, lahko Finančna uprava Republike Slovenije ob obstoju suma, da je bilo storjeno dejanje, s katerim so bili kršeni predpisi o obdavčenju ali drugi predpisi iz njene pristojnosti, izvaja tudi finančne preiskave. Posledica širokega nabora nalog in pooblastil je veliko število lastnih postopkov ter vloženih kazenskih ovadb in naznanil kaznivih dejanj. Glede na podatke iz letnih poročil, ki so podrobneje predstavljeni v tabeli 4, je v obdobju 2015–2025 vložila 1.420 kazenskih ovadb in podala 609 naznanil kaznivih dejanj, skupaj torej 2.029 kazenskopravnih naznanitev.

Tabela 4: Kazenske ovadbe in naznanila kaznivih dejanj Finančne uprave Republike Slovenije glede na pravno kvalifikacijo, 2015–2025*

Leto	Kazenske ovadbe	Kazenske ovadbe po vrsti kaznivega dejanja (n)	Naznanila	Naznanila po vrsti kaznivega dejanja (n)
2015	52	Davčna zatajitev (18); kršitev temeljnih pravic delavcev (15); oškodovanje tujih pravic (5); ponarejanje listin (4); zaposlovanje na črno (2); goljufija na škodo EU (2); ponareditev ali uničenje poslovnih listin (2); zloraba osebnih podatkov (1); oškodovanje upnikov (1); odstranitev ali poškodovanje uradnega pečata ali znamenja (1); prepovedano prehajanje meje ali ozemlja države (1).	65	Ponareditev ali uničenje poslovnih listin (10); davčna zatajitev (10); ponarejanje listin (9); kršitev temeljnih pravic delavcev (1); zaposlovanje na črno (1); neupravičena proizvodnja in promet s prepovedanimi drogami … (1); overitev lažne vsebine (1); kršitev omejevalnih ukrepov (1); splošna obvestila o sumu KD (31).
2016	92	Davčna zatajitev (29); zaposlovanje na črno (17); ponareditev ali uničenje poslovnih listin (14); oškodovanje tujih pravic (11); kršitev temeljnih pravic delavcev (9); goljufija na škodo EU (7); ponarejanje listin (2); goljufija (1); oškodovanje upnikov (1); obremenjevanje in uničevanje okolja (1).	73	Ponarejanje listin (8); davčna zatajitev (7); ponareditev ali uničenje poslovnih listin (6); goljufija na škodo EU (5); kršitev temeljnih pravic delavcev (3); zaposlovanje na črno (1); zloraba položaja ali zaupanja pri gospodarski dejavnosti (1); tihotapstvo (1); odstranitev ali poškodovanje uradnega pečata ali znamenja (1); splošna obvestila o sumu KD (40).
2017	163	Davčna zatajitev (82); kršitev temeljnih pravic delavcev (25); ponareditev ali uničenje poslovnih listin (24); oškodovanje tujih pravic (13); zaposlovanje na črno (6); ponarejanje listin (5); overitev lažne vsebine (2); zloraba osebnih podatkov (1); goljufija (1); povzročitev stečaja z goljufijo ali nevestnim poslovanjem (1); oškodovanje upnikov (1); zloraba položaja ali zaupanja pri gospodarski dejavnosti (1); nezakonito ravnanje z zaščitenimi živalmi in rastlinami (1).	62	Davčna zatajitev (14); kršitev temeljnih pravic delavcev (10); ponareditev ali uničenje poslovnih listin (10); ponarejanje listin (6); razžalitev (1); splošna obvestila o sumu KD (21).
2018	231	Davčna zatajitev (96); kršitev temeljnih pravic delavcev (81); ponareditev ali uničenje poslovnih listin (18); zaposlovanje na črno (11); zloraba položaja ali zaupanja pri gospodarski dejavnosti (10); oškodovanje tujih pravic (7); oškodovanje upnikov (2); zloraba osebnih podatkov (1); razžalitev (1);	70	Davčna zatajitev (22); ponareditev ali uničenje poslovnih listin (15); ponarejanje listin (5); organiziranje denarnih verig in nedovoljeno prirejanje iger na srečo (3); goljufija na škodo EU (3); zloraba položaja ali zaupanja pri gospodarski

Leto	Kazenske ovadbe	Kazenske ovadbe po vrsti kaznivega dejanja (n)	Naznanila	Naznanila po vrsti kaznivega dejanja (n)
		goljufija (1); povzročitev stečaja z goljufijo ali nevestnim poslovanjem (1); goljufija na škodo EU (1); ponarejanje listin (1).		dejavnosti (2); zaposlovanje na črno (1); pranje denarja (1); splošna obvestila o sumu KD (18).
2019	266	Davčna zatajitev (143); kršitev temeljnih pravic delavcev (64); ponareditev ali uničenje poslovnih listin (18); zaposlovanje na črno (11); zloraba položaja ali zaupanja pri gospodarski dejavnosti (9); goljufija (7); oškodovanje tujih pravic (7); overitev lažne vsebine (2); preslepitev pri pridobitvi in uporabi posojila ali ugodnosti (1); pranje denarja (1); tihotapstvo (1); ponarejanje listin (1); kriva izpovedba (1).	53	Ponareditev ali uničenje poslovnih listin (14); davčna zatajitev (13); ponarejanje listin (4); goljufija na škodo EU (2); neupravičena uporaba tuje oznake ali modela (1); zloraba položaja ali zaupanja pri gospodarski dejavnosti (1); proizvodnja in promet zdravju škodljivih živil in drugih izdelkov (1); splošna obvestila o sumu KD (17).
2020	269	Davčna zatajitev (149); kršitev temeljnih pravic delavcev (57); ponareditev ali uničenje poslovnih listin (33); zloraba položaja ali zaupanja pri gospodarski dejavnosti (13); zaposlovanje na črno (8); ponarejanje listin (3); oškodovanje tujih pravic (2); neupravičena uporaba tuje oznake ali modela (2); oškodovanje upnikov (1); goljufija na škodo EU (1).	120**	Davčna zatajitev (44); ponareditev ali uničenje poslovnih listin (36); ponarejanje listin (5); zloraba položaja ali zaupanja pri gospodarski dejavnosti (2); oškodovanje upnikov (2); goljufija na škodo EU (2); kršitev temeljnih pravic delavcev (1); druga posamezna naznanila (1) ter obvestila glede nenapovedanih dohodkov (13) in sodelovanja v DDV-utaji (12).
2021	92	Davčna zatajitev (55); kršitev temeljnih pravic delavcev (23); ponareditev ali uničenje poslovnih listin (6); oškodovanje tujih pravic (4); zloraba položaja ali zaupanja pri gospodarski dejavnosti (3); zaposlovanje na črno (1).	76	Davčna zatajitev (32); ponareditev ali uničenje poslovnih listin (19); ponarejanje listin (10); kršitev temeljnih pravic delavcev (5); goljufija na škodo EU (2); zaposlovanje na črno (1); jemanje podkupnine (1); obvestila glede nenapovedanih dohodkov (2) in sodelovanja v DDV-utaji (4).
2022	60	Davčna zatajitev (37); kršitev temeljnih pravic delavcev (15); zaposlovanje na črno (5); ponareditev ali uničenje poslovnih listin (1); oškodovanje upnikov (1); oškodovanje tujih pravic (1).	44	Davčna zatajitev (23); ponareditev ali uničenje poslovnih listin (9); kršitev temeljnih pravic delavcev (2); zaposlovanje na črno (2); goljufija na škodo EU (2); zloraba položaja ali zaupanja pri gospodarski dejavnosti (1); ponarejanje listin (1); goljufija (1); pranje denarja (1); zloraba negotovinskega plačilnega sredstva (1); velika tatvina (1).

Leto	Kazenske ovadbe	Kazenske ovadbe po vrsti kaznivega dejanja (n)	Naznanila	Naznanila po vrsti kaznivega dejanja (n)
2023	68	Kršitev temeljnih pravic delavcev (30); davčna zatajitev (18); ponareditev ali uničenje poslovnih listin (8); oškodovanje tujih pravic (4); zaposlovanje na črno (3); nevestno delo v službi (2); zloraba položaja ali zaupanja pri gospodarski dejavnosti (1); preslepitev pri pridobitvi in uporabi posojila ali ugodnosti (1); zloraba uradnega položaja ali uradnih pravic (1).	41	Davčna zatajitev (30); ponareditev ali uničenje poslovnih listin (6); odstranitev ali poškodovanje uradnega pečata ali znamenja (2); zloraba položaja ali zaupanja pri gospodarski dejavnosti (1); preslepitev pri pridobitvi in uporabi posojila ali ugodnosti (1); povzročitev stečaja z goljufijo ali nevestnim poslovanjem (1).
2024	71	Kršitev temeljnih pravic delavcev (28); davčna zatajitev (21); ponareditev ali uničenje poslovnih listin (6); zaposlovanje na črno (5); oškodovanje tujih pravic (3); ponarejanje listin (3); preslepitev pri pridobitvi in uporabi posojila ali ugodnosti (1); goljufija na škodo EU (1); zloraba uradnega položaja ali uradnih pravic (1); tihotapstvo (1); neupravičena uporaba tuje oznake ali modela (1).	5	Davčna zatajitev (2); nezakonito ravnanje z zaščitenimi živalmi in rastlinami (2); ponarejanje listin (1).
2025	56	Davčna zatajitev (30); kršitev temeljnih pravic delavcev (14); ponareditev ali uničenje poslovnih listin (3); goljufija na škodo EU (3); proizvodnja in promet ponarejenih sredstev za zdravljenje, zdravil, ki nimajo dovoljenja za promet, ali medicinskih pripomočkov, ki ne izpolnjujejo zahtev glede skladnosti (3); druga posamična dejanja po tabeli Finančne uprave Republike Slovenije (3).	0	Naznanil ni bilo – se ne evidentira več (0).

* Prikazano je število kazenskih ovadb, ki jih je Finančna uprava Republike Slovenije zaradi suma storitve kaznivih dejanj vložila na pristojna državna tožilstva, ter število naznanil suma kaznivega dejanja, posredovanih policiji. Podatki temeljijo na letnih poročilih Finančne uprave Republike Slovenije za obdobje 2015–2025. Podobno kot drugje lahko tudi tu kasnejši popravki evidence pripeljejo do manjših razlik med podatki v posameznih letih in novejšimi poročili. Zaradi prihranka prostora v tabeli uporabljamo za besedno zvezo *kaznivo dejanje* kratico KD, ki pa je ne uporabljamo v drugih delih monografije.
** Skupno število se ne ujema z razčlenitvijo naznanil (= 118), v poročilu pa razlika ni pojasnjena. Tudi ostalih razlik posamezna poročila ne pojasnjujejo.
Vir: Finančna uprava Republike Slovenije, (2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026a).

Pri interpretaciji je zanimiv precej izrazit prelom po letu 2020. Število kazenskih ovadb se je povečalo z 52 leta 2015 na 269 leta 2020, nato pa leta 2021 upadlo na 92 in leta 2022 na 60. Posebej močno se je zmanjšalo število naznanil policiji: s 120 leta 2020 na 76 leta 2021, 44 leta 2022, 41 leta 2023 in samo 5 leta 2024; v letu 2025 jih preglednica ne evidentira več. Finančna uprava Republike Slovenije (2025, str. 132) ob tem pojasnjuje, da manjše število ovadb odraža tudi usmeritev v izboljševanje njihove vsebinske kakovosti ter sodelovanje s policijo in državnim tožilstvom za učinkovitejše nadaljnje postopanje.

8.2 Računsko sodišče Republike Slovenije

Delovanje in organizacija Računskega sodišča Republike Slovenije sta določena v številnih pravnih aktih, med drugim tudi z najpomembnejšim slovenskim pravnim aktom– Ustavo Republike Slovenije (1991), in sicer v 150. in 151. členu. Ima pa tudi svoje krovne pravne akte (npr. Zakon o računskem sodišču [ZRacS-1] (2001) s kasnejšimi dopolnitvami; Poslovnik računskega sodišča Republike Slovenije (2001)). Drugi pomembnejši pravni akti pa so Zakon o ukrepih Republike Slovenije za krepitev stabilnosti bank [ZUKSB] (2012), Zakon o lokalni samoupravi [ZLS] (1993), Zakon o ustavnem sodišču [ZUstS] (1994), Zakon o gospodarjenju z gozdovi v lasti Republike Slovenije [ZGGLRS] (2016), Zakon o Slovenskem državnem holdingu [ZSDH-1] (2014), Zakon o javnih financah [ZJF] (1999), Zakon o volilni in referendumski kampanji [ZVRK] (2007), Zakon o političnih strankah [ZPolS] (1994), Zakon o Banki Slovenije [ZBS-1] (2002), Zakon o pravnem varstvu v postopkih javnega naročanja [ZPVPJN] (2011) in Zakon o elektronskih komunikacijah [ZEKom-2] (2022).

Računsko sodišče Republike Slovenije je najvišji organ nadzora nad državnimi računi, državnim proračunom in celotno javno porabo v Republiki Sloveniji. V razmerju do drugih državnih organov deluje kot samostojen in neodvisen državni organ. Njegova osrednja pristojnost je izvajanje revizij pravilnosti in smotrnosti poslovanja uporabnikov javnih sredstev. Pri tem Računsko sodišče ne opravlja zgolj nadzorne funkcije, temveč deluje tudi kot strokovni podporni organ. Uporabnikom javnih sredstev svetuje pri izboljševanju poslovanja ter samostojno ali v sodelovanju s Slovenskim inštitutom za revizijo pripravlja standarde revidiranja, revizijske priročnike in drugo strokovno gradivo, pomembno za razvoj revizijske prakse. Njegove revizijske pristojnosti zajemajo širok in statusno raznolik krog uporabnikov

javnih sredstev. Med revidirance sodijo organi državne uprave, lokalne skupnosti, politične stranke, izvajalci gospodarskih in negospodarskih javnih služb, javne agencije, javni skladi, Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije [ZPIZ], Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije [ZZZS], gospodarske družbe v večinski lasti države ali občin, nevladne organizacije ter drugi prejemniki oziroma uporabniki državnih in evropskih sredstev. Revizijsko delovanje Računskega sodišča posega tudi na posebna vsebinska področja, kot so informacijski sistemi, trajnostni razvoj, privatizacija in pravosodje (Računsko sodišče Republike Slovenije, 2018a).

Tudi pri delovanju Računskega sodišča Republike Slovenije se vidi kompleksnost nadzorovanja gospodarskega vedenja, saj mu krovni zakon omogoča, da pri kompleksnih revizijah naroči izvid ali mnenje pri zunanjih izvedencih, ki morajo imeti ustrezne strokovne izkušnje, pri čemer so lahko tako posamezniki kakor pravne osebe in so vpisani v imenik izvedencev Računskega sodišča Republike Slovenije.

Če revizorji Računskega sodišča Republike Slovenije med predrevizijskimi poizvedbami, revizijskimi ali porevizijskimi postopki zaznajo utemeljen sum storitve prekrška ali kaznivega dejanja, Računsko sodišče na podlagi zbranih ugotovitev predlaga uvedbo prekrškovnega postopka oziroma vloži kazensko ovadbo. V takih primerih pristojnim organom za odkrivanje in pregon kaznivih dejanj ter drugim pristojnim organom, institucijam ali delovnim telesom posreduje tudi pomembne informacije in dokumentacijo, kadar je to potrebno za nadaljnje postopanje. Tabela 5 prikazuje statistiko tovrstnega sodelovanja in dela Računskega sodišča Republike Slovenije. Podatki kažejo, da sodišče v zadnjih letih ni vložilo kazenske ovadbe, sum kaznivega dejanja pa je naznanilo le redko. Iz poročil je razvidno, da Računsko sodišče Republike Slovenije organom pregona zagotavlja potrebne informacije.

Tabela 5: Kazenskopravni, prekrškovni in drugi ukrepi Računskega sodišča Republike Slovenije v sodelovanju z drugimi pristojnimi organi, 2015–2025

Vrsta aktivnosti	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Vložitev kazenske ovadbe	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Naznanilo suma storitve kaznivega dejanja	1	1	0	5	2	1	1	0	1	0	0
Odstop suma oziroma prijave kaznivega dejanja pristojnim organom	–	–	–	–	–	–	1	–	2	–	–
Seznanitev organov preiskovanja in pregona z zaznanimi dejstvi in okoliščinami	–	1	0	0	0	1	0	1	–	–	–
Obvestilo oziroma prijava inšpekcijskim ali drugim nadzornim organom	–	≥2*	0	1	1	1	0	1	≥6**	1	0
Vložitev obdolžilnih predlogov zaradi prekrška	2	20	0	14	4	0	0	0	6	1	1
Prekrškovni postopek po ZRacS-1 oziroma kot pristojni prekrškovni organ	–	–	0	1	1	0	0	0	1	1***	3***
Obvestilo o sumu prekrška oziroma predlog za uvedbo postopka drugim organom	–	–	0	1	1	1	0	3	≥6**	4	6
Odstop dokumentacije oziroma prijav drugim organom ali preiskovalnim telesom	–	–	0	0	0	0	1	0	2	1	0

Podatki temeljijo na letnih poročilih Računskega sodišča Republike Slovenije. Kategorije med posameznimi leti niso popolnoma enotne, saj se način poročanja skozi obdobje spreminja. Znak »–« pomeni, da letno poročilo posamezne kategorije ni izkazalo kot samostojnega statističnega podatka, zato ga ni mogoče enačiti z vrednostjo nič. Pri novejših letih so nekatere aktivnosti opisane kvalitativno in ne kot enoten zbirni kazalnik.

* V poročilu za 2016 je med drugim opisan odstop zadeve Finančni upravi Republike Slovenije in Tržnemu inšpektoratu Republike Slovenije ter obvestilo Inšpektoratu RS za šolstvo in šport. Zato številka ni povsem primerljiva s poznejšimi zbirnimi tabelami.

** Pri letu 2023 poročilo uporablja več različnih enot: posamezne primere, zaznane kršitve in odstopljene zadeve. Zato uporaba oznake ≥6, namesto natančnega seštevka.

*** Za leti 2024 in 2025 ti podatki ne pomenijo nujno toliko formalno uvedenih in dokončanih prekrškovnih postopkov. V letu 2025 je Računsko sodišče pri treh revizijah presodilo, da zaradi neznatnega pomena prekrška postopka ne bo nadaljevalo.

Vir: Računsko sodišče Republike Slovenije (2016, 2017, 2018b, 2019, 2020, 2021, 2022a, 2023, 2024, 2025, 2026).

8.3 Urad Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja

Povezanost svetovnega finančnega sistema in hiter razvoj sodobnih tehnologij sta kriminalnim mrežam omogočila hitro čezmejno premikanje finančnih sredstev. Denar je mogoče v zelo kratkem času prenesti med več bančnimi računi in jurisdikcijami, zato imajo finančne informacije ključno vlogo pri prepoznavanju kriminalnih povezav ter pri preprečevanju, odkrivanju, preiskovanju in pregonu hudih kaznivih dejanj in terorizma.

Pomembno vlogo pri zbiranju, analiziranju in izmenjavi informacij o sumljivih transakcijah imajo finančne obveščevalne enote (angl. *Financial Intelligence Units* [FIU]). Te delujejo kot povezovalni člen med zasebnim sektorjem, zlasti finančnimi institucijami in drugimi zavezanci za poročanje, ter organi odkrivanja in pregona. Njihova naloga je, da prejete podatke obdelajo, prepoznajo morebitne vzorce tveganega ali sumljivega ravnanja ter relevantne informacije posredujejo pristojnim organom.

Zaradi mednarodne narave finančne kriminalitete je sodelovanje med finančnimi obveščevalnimi enotami nujno. Vendar razlike med pravnimi ureditvami držav članic EU, zlasti glede pogojev za dostop do podatkov, njihove uporabe in posredovanja, lahko ovirajo pravočasno in učinkovito izmenjavo informacij. Posledično nastajajo informacijske vrzeli, ki zmanjšujejo sposobnost pristojnih organov za celovito spremljanje čezmejnih finančnih tokov in pravočasno ukrepanje (Quintel, 2019). V Sloveniji opravlja vlogo finančne obveščevalne enote Urad Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja [UPPD].

UPPD je bil ustanovljen na podlagi Zakona o organizaciji in delovnem področju republiške uprave [ZODP] (1991) kot avtonomen, samostojen in operativno neodvisen organ v sestavi Ministrstva za finance. Takšen institucionalni položaj je ohranil tudi pozneje.

Temeljni pravni okvir njegovega delovanja danes določa Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma [ZPPDFT-2] (2022). V skladu s 94. členom tega zakona UPPD opravlja naloge na področju preprečevanja in odkrivanja pranja denarja, z njim povezanih predhodnih kaznivih dejanj ter financiranja terorizma. Pri tem sprejema, zbira in analizira sporočila o sumljivih transakcijah ter druge podatke,

informacije in dokumentacijo, ki bi lahko kazali na pranje denarja, predhodna kazniva dejanja ali financiranje terorizma. Ugotovitve in rezultate svojih analiz nato posreduje pristojnim državnim organom. ZPPDFT-2 (2022) v 96. členu določa tudi, da lahko policija, državno tožilstvo, sodišče in preiskovalna komisija Državnega zbora Republike Slovenije od UPPD zahtevajo in prejmejo finančne informacije oziroma finančne analize, kadar jih potrebujejo za izvajanje nalog iz svoje pristojnosti.

Z vidika izmenjave znanja, informacij, izkušenj in sodelovanja med organi so pomembni skupni nadzori UPPD-ja z drugimi organi in institucijami. UPPD v letu 2020 zaradi epidemije covida-19 ni izvajal skupnega nadzora z drugimi pristojnimi nadzornimi organi, medtem ko je v letu 2019 izvedel en skupni nadzor z Banko Slovenije v hranilnici. V letu 2018 je izvedel 10 skupnih nadzorov s Tržnim inšpektoratom Republike Slovenije na področju dajanja kreditov, finančnega zakupa in posredovanj pri sklepanju kreditnih poslov. UPPD je s Finančno upravo Republike Slovenije izvedel pet skupnih nadzorov pri igralnicah oziroma igralnih salonih, dva skupna nadzora pa sta bila izvedena z Agencijo za trg vrednostnih papirjev pri borzno posredniški hiši in banki v delu, ki se nanaša na storitve in dejavnosti investicijskega bančništva zavezanca, za katerega se uporabljajo določbe zakona, ki ureja trg finančnih instrumentov. Namen skupnih nadzorov je poenotenje nadzorniških praks in izboljšanje izvajanja določb ZPPDFT-2 v praksi (UPPD, 2020a, 2020b, 2021).

UPPD (2025, str. 55) navaja, da je bilo glede na podatke Policije od leta 1995 do konca leta 2024 skupno 1.034 predkazenskih in kazenskih postopkov, povezanih s kaznivim dejanjem pranja denarja. V obdobju 2012–2024 je več kot polovica postopkov temeljila na obvestilih in informacijah urada. Približno 34 % zadev se je začelo izključno na podlagi podatkov, ki so jih uradu v obliki prijav sumljivih transakcij posredovali zavezanci po ZPPDFT-2, v 19 % primerov pa je urad analizo začel na podlagi pobud državnih organov. Policija oziroma državno tožilstvo sta v preostalih 47 % primerov postopke zaradi suma pranja denarja začela oziroma vodila samostojno. Podatki potrjujejo pomembno vlogo UPPD kot povezovalnega člena med zavezanci, ki zaznavajo sumljive transakcije, ter organi odkrivanja in pregona. Podrobnejšo statistiko glede ovadb v povezavi s pranjem denarja prikazuje spodnji graf 1.

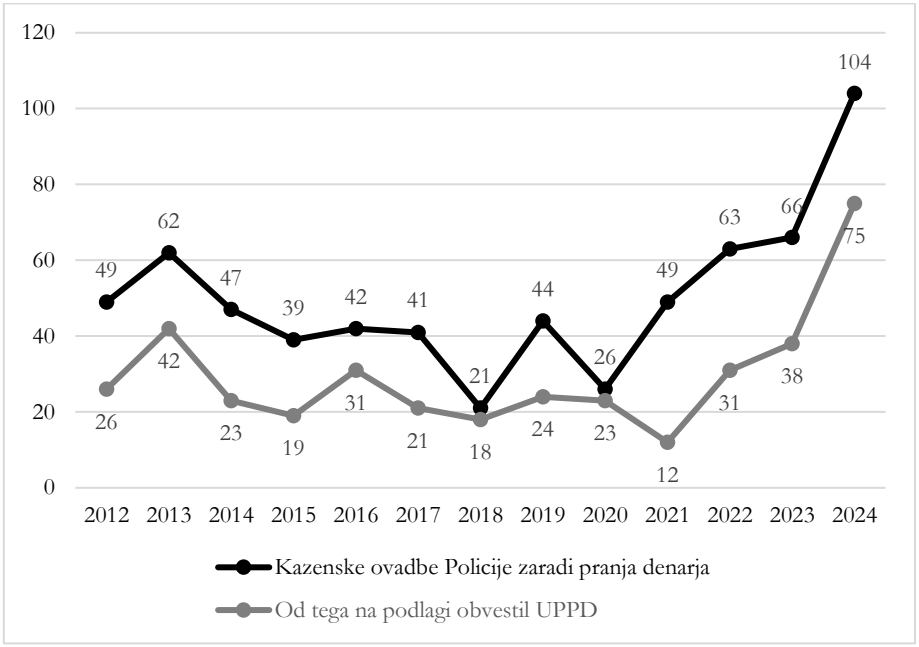

Graf 1: Število podanih kazenskih ovadb Policije za kaznivo dejanje pranja denarja v obdobju 2012–2024
Vir: UPPD (2025, str. 26).

Kljub izrazitemu porastu predkazenskih in kazenskih zadev zaradi suma pranja denarja ostaja število pravnomočnih obsodilnih sodb precej nižje. Do konca leta 2024 je bilo evidentiranih 1.034 zadev. Postopek se je zaključil v 525 primerih, od tega se jih je 121 končalo s pravnomočno obsodilno sodbo. Število pravnomočnih sodb postopoma narašča: do leta 2013 jih je bilo izdanih 28, do leta 2017 84, do leta 2019 96, do leta 2023 123, do leta 2024 pa 127. Pri razlagi teh podatkov je treba upoštevati, da je bilo konec leta 2024 še 508 zadev v različnih fazah postopka, zato deleža obsodilnih sodb ni mogoče neposredno razumeti kot kazalnik uspešnosti pregona (UPPD, 2025, str. 55).

8.4 Urad Republike Slovenije za nadzor proračuna

Urad Republike Slovenije za nadzor proračuna opravlja naloge usklajevanja notranjega nadzora nad javnimi financami, inšpekcijskega nadzora nad izvrševanjem državnega proračuna ter neodvisnega nadzora nad porabo sredstev EU, donatorskih sredstev drugih držav in sredstev nacionalnega sofinanciranja. Poleg tega deluje na

področju zaščite finančnih interesov EU ter sodeluje pri preprečevanju in preiskovanju goljufij (Urad Republike Slovenije za nadzor proračuna, 2023a).

Ker pristojnosti Urada obsegajo več različnih področij, razpolaga s strokovnim znanjem in informacijami, ki so lahko pomembni tudi za delo drugih državnih organov, med drugim policije in državnega tožilstva. Njegove organizacijske enote so Sektor za revizijo evropskih kmetijskih skladov, Sektor za revizijo evropskih strukturnih skladov, Sektor za revizijo drugih evropskih skladov in mehanizmov, Sektor za notranji nadzor javnih financ, Sektor proračunske inšpekcije, Služba za splošne in skupne zadeve, kontaktna točka za zaščito finančnih interesov EU ter organ za spremljanje izpolnjevanja zagotovil akreditacije sistema. Zaradi raznolikosti nalog in pristojnosti posameznih organizacijskih enot se razlikujejo tudi pravne podlage njihovega delovanja (Urad Republike Slovenije za nadzor proračuna, 2023b).

8.5 Komisija za preprečevanje korupcije

Komisija za preprečevanje korupcije je samostojen in neodvisen državni organ, katerega pristojnosti in naloge določajo Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije [ZIntPK] (2010) ter drugi relevantni predpisi. V skladu z 2. členom ZIntPK je njeno delovanje usmerjeno v krepitev integritete, omejevanje in preprečevanje korupcije, nadzor nad nezdružljivostjo funkcij in dejavnosti ter izvajanje strateških dokumentov na področju integritete in preprečevanja korupcije. Med njene naloge sodijo tudi priprava strokovnih mnenj, priporočil in standardov dobre prakse ter spremljanje njihovega uresničevanja.

Komisija za preprečevanje korupcije nadzira premoženjsko stanje funkcionarjev, sprejemanje daril ter spoštovanje pravil o preprečevanju in odpravljanju nasprotja interesov. Izvaja tudi nadzor nad lobiranjem in spremlja zakonitost lobističnih dejavnosti v javnem sektorju. Pomemben del njenega delovanja predstavlja zaščita prijaviteljev nepravilnosti, s katero prispeva k zgodnejšemu odkrivanju in učinkovitejšemu preprečevanju koruptivnih ravnanj.

Poleg izvajanja nalog na nacionalni ravni Komisija za preprečevanje korupcije sodeluje tudi v mednarodnih protikorupcijskih pobudah ter spodbuja povezovanje državnih organov, lokalnih skupnosti, javnih institucij, civilne družbe, medijev in

drugih relevantnih subjektov. Takšno sodelovanje je namenjeno krepitvi integritete ter izboljševanju sposobnosti države za pravočasen in usklajen odziv na različne oblike korupcije.

8.6 Banka Slovenije

Banka Slovenije je centralna banka Republike Slovenije, ustanovljena 25. junija 1991 na podlagi tedanjega Zakona o Banki Slovenije. Njen sedanji položaj, cilje, naloge in organizacijo določa ZBS-1 (2002). Kot pravna oseba javnega prava pri opravljanju svojih nalog deluje samostojno in neodvisno. Z vstopom Republike Slovenije v Evropsko unijo 1. maja 2004 je postala del Evropskega sistema centralnih bank, z uvedbo evra 1. januarja 2007 pa še del Evrosistema (Banka Slovenije, 2017).

Z vidika preprečevanja in odkrivanja gospodarske ter finančne kriminalitete so posebej pomembne njene nadzorniške naloge in sodelovanje pri zagotavljanju finančne stabilnosti. Banka Slovenije je vključena v Enotni mehanizem nadzora, v okviru katerega skupaj z Evropsko centralno banko izvaja mikrobonitetni nadzor nad pomembnimi bankami, samostojno pa nadzira manj pomembne banke v skladu s skupnimi evropskimi pravili in metodologijo. Namen nadzornih dejavnosti je pravočasno prepoznavanje tveganj in nepravilnosti ter zagotavljanje stabilnosti posameznih kreditnih institucij in finančnega sistema kot celote (Banka Slovenije, n. .d, 2017).

Banka Slovenije upravlja tudi Centralni kreditni register, ki predstavlja osrednjo nacionalno zbirko podatkov o zadolženosti fizičnih oseb in poslovnih subjektov. Poleg tega opravlja naloge nacionalnega organa za reševanje bank ter sodeluje pri delovanju sistema jamstva za vloge. Njene pristojnosti zato ne obsegajo le klasičnih centralnobančnih nalog, temveč tudi zbiranje in obdelavo podatkov, nadzor nad bančnim poslovanjem, prepoznavanje sistemskih tveganj ter ukrepanje ob težavah kreditnih institucij.

Leta 2014 je bila v Banki Slovenije ustanovljena posebna inšpekcijska skupina, katere namen je bil s strokovnim poznavanjem bančnega poslovanja podpirati policijo in SDT RS pri prepoznavanju morebitnih nepravilnosti in kaznivih ravnanj. Skupina je po navedbah Goleta (2015) ugotovila kršitve bančne zakonodaje in več problematičnih poslovnih praks. Te so med drugim vključevale obvode pravil o

največji dovoljeni izpostavljenosti do posameznega komitenta, financiranje menedžerskih prevzemov prek povezanih ali navidezno nepovezanih družb, uporabo opcijskih poslov za prikrivanje dejanske izpostavljenosti ter kreditiranje družb, povezanih z vodstvenimi strukturami bank ali njihovimi družinskimi člani.

Med ugotovljenimi praksami naj bi bili tudi posli, pri katerih so banke kreditirale formalno neodvisne družbe, te pa so sredstva posredovale ciljnim družbam, medtem ko so banke hkrati sklepale opcijske ali druge dogovore o prevzemu obveznosti iz teh kreditov. Posebna inšpekcijska skupina naj bi zaznala tudi primere, v katerih so banke nastopale kot začasni imetniki premoženja pri prevzemnih poslih, nepravilnosti pri financiranju nepremičninskih projektov, manipulacije s cenami ter ekonomsko neupravičeno podaljševanje kreditov, čeprav je bilo mogoče pričakovati, da ne bodo poplačani (Gole, 2015).

8.7 Državna revizijska komisija za revizijo postopkov oddaje javnih naročil

Državna revizijska komisija za revizijo postopkov oddaje javnih naročil je v skladu s 60. členom ZPVPJN (2011) poseben, neodvisen in samostojen državni organ, pristojen za odločanje o zakonitosti postopkov oddaje javnih naročil. Predstavlja osrednji organ pravnega varstva na področju javnega naročanja.

Postopek pravnega varstva se začne z vložitvijo zahtevka za revizijo. Tega lahko vložijo upravičeni vlagatelji, ki imajo ali so imeli interes za pridobitev javnega naročila, sklenitev okvirnega sporazuma oziroma vključitev v dinamični nabavni ali kvalifikacijski sistem in jim je ali bi jim zaradi zatrjevane kršitve lahko nastala škoda. Državna revizijska komisija za revizijo postopkov oddaje javnih naročil praviloma odloča v mejah postavljenega zahtevka ter presoja tiste kršitve, ki jih vlagatelji v svojih vlogah zatrjujejo in ustrezno utemeljijo oziroma dokažejo, pri čemer zakon določa tudi nekatere izjeme od tega pravila (38. člen ZPVPJN, 2011).

Državna revizijska komisija za revizijo postopkov oddaje javnih naročil ne more nadomestiti naročnikove odločitve o izbiri najugodnejšega ponudnika. Zahtevek za revizijo lahko zavrne kot neutemeljen ali mu ugodi ter postopek oddaje javnega naročila v celoti ali delno razveljavi. Če postopek razveljavi, naročniku poda zavezujoče napotke za pravilno izvedbo postopka v razveljavljenem delu. Zoper

njeno odločitev pritožba ni dovoljena, mogoče pa je sprožiti upravni spor pod pogoji, določenimi z zakonom (39. in 39.a člen ZPVPJN, 2011).

Državna revizijska komisija za revizijo postopkov oddaje javnih naročil sodeluje tudi z drugimi neodvisnimi in samostojnimi državnimi organi, med drugim z Računskim sodiščem Republike Slovenije, Komisijo za preprečevanje korupcije, Javno agencijo Republike Slovenije za varstvo konkurence in Informacijskim pooblaščencem. Prav tako sodeluje z organi, ki so vključeni v pripravo, izvajanje in razvoj zakonodaje na področju javnega naročanja (Državna revizijska komisija za revizijo postopkov oddaje javnih naročil, 2022).

Zaradi visoke stopnje specializiranega znanja in izkušenj na področju javnih naročil lahko Državna revizijska komisija za revizijo postopkov oddaje javnih naročil predstavlja pomemben vir strokovne podpore tudi pri obravnavi sumov gospodarske in finančne kriminalitete, povezanih z javnim naročanjem. V takšnih primerih bi bilo smiselno razmisliti o vključevanju njenih predstavnikov v specializirane preiskovalne skupine ter o sistematičnem pridobivanju strokovnih pojasnil oziroma mnenj, kadar obstajajo indici kaznivih ravnanj pri načrtovanju, oddaji ali izvajanju javnih naročil.

8.8 Javna agencija Republike Slovenije za varstvo konkurence

Pravni položaj, pristojnosti in postopke Javne agencije Republike Slovenije za varstvo konkurence, ki deluje kot pravna oseba javnega prava, ureja Zakon o preprečevanju omejevanja konkurence [ZPOmK-2] (2022). Javna agencija Republike Slovenije za varstvo konkurence je pristojna za presojo omejevalnih sporazumov med podjetji, zlorab prevladujočega položaja ter skladnosti koncentracij podjetij s pravili varstva konkurence. V okviru svojih pristojnosti lahko pred pristojnim sodiščem vloži tožbo za ugotovitev ničnosti sporazumov, ki omejujejo konkurenco, ter ničnosti dejanj, povezanih z izvedbo koncentracije pred izdajo ustrezne odločbe. Poleg nadzornih in represivnih pristojnosti opravlja tudi pomembno svetovalno in strokovno vlogo. Državnemu zboru in vladi podaja mnenja o vprašanjih s področja varstva konkurence, sodeluje pri oblikovanju konkurenčne politike ter se vključuje v mednarodne mreže organov za varstvo konkurence. Njeno delovanje je usmerjeno tudi v spodbujanje odpiranja in učinkovitega delovanja trgov, zlasti na področjih prometa, energetike, poštnih

storitev in telekomunikacij (Javna agencija Republike Slovenije za varstvo konkurence, 2023). Sodeluje z domačimi in mednarodnimi institucijami tudi na področjih, ki se prepletajo z javnim naročanjem ter nedovoljenimi ravnanji v verigah preskrbe s kmetijskimi in živilskimi proizvodi. To sodelovanje uresničuje z udeležbo na sejmih, konferencah in kongresih, z delom v posvetovalnih skupinah ter s predavanji na visokošolskih ustanovah (Javna agencija Republike Slovenije za varstvo konkurence, 2022).

Zaradi specializiranega znanja in izkušenj na področju konkurenčnega prava, tržnih struktur ter omejevalnih ravnanj lahko Javna agencija Republike Slovenije za varstvo konkurence pomembno prispeva k razumevanju zahtevnih strokovnih vprašanj v primerih, ki jih obravnavata policija in državno tožilstvo. Njeno strokovno znanje je lahko posebej relevantno pri preiskovanju kartelnih dogovorov, usklajenega ravnanja ponudnikov, zlorab prevladujočega položaja in drugih ravnanj, pri katerih se kršitve pravil konkurence prepletajo s sumi gospodarske ali finančne kriminalitete.

8.9 Agencija za trg vrednostnih papirjev

Agencija za trg vrednostnih papirjev [ATVP] je pravna oseba javnega prava, katere pristojnosti, naloge in način delovanja določa Zakon o trgu finančnih instrumentov [ZTFI-1] (2018). Pri izvajanju svojih pooblastil deluje samostojno in neodvisno. Njeno temeljno poslanstvo je zagotavljati varno, pregledno in učinkovito delovanje trga finančnih instrumentov ter varstvo vlagateljev. Na področju preprečevanja pranja denarja in financiranja terorizma ATVP nadzoruje borznoposredniške družbe, banke, ki opravljajo investicijske storitve in posle, družbe za upravljanje ter upravljavce alternativnih investicijskih skladov. Nadzor izvaja z analizo poročil, obvestil in druge dokumentacije ter z neposrednimi pregledi poslovanja nadzorovanih subjektov. Poleg tega opravlja še druge regulatorne in nadzorniške naloge, katerih cilj je zagotavljanje stabilnosti preglednosti in integritete finančnega trga (ATVP, n. d.). Zato lahko njene ugotovitve predstavljajo pomemben vir informacij pri preiskovanju kaznivih ravnanj, povezanih z zlorabami trga, prikrivanjem lastništva, manipulacijami s finančnimi instrumenti, pranjem denarja in drugimi kompleksnimi finančnimi transakcijami. Pomembna je njena sposobnost prepoznavanja nenavadnih vzorcev trgovanja, povezanih oseb, netransparentnih lastniških struktur in finančnih transakcij, ki jih brez poznavanja pravil delovanja kapitalskega trga pogosto ni mogoče ustrezno razlagati. Njena dodana vrednost je

zato predvsem v specializiranem strokovnem znanju in dostopu do podatkov, ki jih policija oziroma državno tožilstvo sama praviloma nimata v enakem obsegu.

Pomemben del njene podporne vloge predstavlja tudi sodelovanje z drugimi nadzornimi in preiskovalnimi institucijami. Na področju preprečevanja pranja denarja in financiranja terorizma sodeluje z Banko Slovenije, Agencijo za zavarovalni nadzor in UPPD, kar omogoča povezovanje informacij iz različnih delov finančnega sistema. V letu 2021 je med drugim opravila nadzor v banki, ki opravlja investicijske storitve in posle, ter začela nadzorni postopek pri upravljavcu alternativnih investicijskih skladov (ATVP, 2022). Vloga ATVP se je po sprejetju ZPPDFT-2 (2022) dodatno utrdila tudi na normativni in strokovni ravni. Agencija je marca 2023 izdala posodobljene smernice za preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma za zavezance iz svoje pristojnosti. Zakonodajne spremembe v letu 2025, predvsem Zakon o izvajanju uredbe (EU) o informacijah, ki spremljajo prenos sredstev in nekaterih kriptosredstev [ZIUIPSK] (2025), ter posledične spremembe ZPPDFT-2 (2022), so obseg njenega nadzora dodatno prilagodile novemu evropskemu okviru, zlasti na področju prenosa sredstev in kriptosredstev ter subjektov, nad katerimi je ATVP pristojni nadzorni organ. Tako ATVP danes ne opravlja zgolj klasičnega nadzora nad trgom finančnih instrumentov, temveč predstavlja tudi pomemben člen sistema zgodnjega zaznavanja tveganj, povezanih s pranjem denarja, financiranjem terorizma in drugimi oblikami finančne kriminalitete.

8.10 Agencija za javni nadzor nad revidiranjem

Agencija za javni nadzor nad revidiranjem je pravna oseba javnega prava, ki pri opravljanju svojih nalog deluje samostojno in neodvisno. Njen pravni položaj, pristojnosti in naloge ureja Zakon o revidiranju [ZRev-2] (2008, s spremembami). V skladu z zakonom Agencija za javni nadzor nad revidiranjem deluje kot nadzorni in regulatorni organ na področju revidiranja ter kot nadzorni organ na področju ocenjevanja vrednosti. Je hkrati edini pristojni organ v Republiki Sloveniji za nadzor nad izvajanjem Uredbe (EU) št. 537/2014 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. aprila 2014 o posebnih zahtevah glede obveznih revizij subjektov javnega interesa in razveljavitvi Sklepa Komisije 2005/909/ES.

Pri svojem delu sodeluje z domačimi in tujimi institucijami ter z njimi izmenjuje strokovne izkušnje, informacije in dobre prakse. Sporazume o sodelovanju ima sklenjene z Banko Slovenije, ATVP, Agencijo za zavarovalni nadzor, Finančno upravo Republike Slovenije ter Agencijo Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve.

8.11 Revizijske in svetovalne družbe

Velike revizijske in svetovalne družbe lahko pri obravnavi gospodarske in finančne kriminalitete predstavljajo pomemben dopolnilni vir strokovnega znanja, zlasti kadar policija ali drugi državni organi nimajo dovolj specialistov za računovodstvo, vrednotenje podjetij, analizo kompleksnih transakcij, pregled velikih količin elektronskih podatkov ali sledenje premoženju. Njihova prednost je predvsem v združevanju več disciplin: forenzičnega računovodstva, revizije, podatkovne analitike, informacijske forenzike, skladnosti poslovanja, preiskovanja prevar in korporativne obveščevalne dejavnosti. Dejansko omogočijo vključevanje oziroma aktivacijo strokovnjakov za računovodstvo, finančne instrumente, informacijske sisteme, kriptosredstva, vrednotenje in analitiko velikih podatkov. Tak model je skladen tudi z razvojem mednarodne prakse. Tako Europol kot Interpol poudarjata pomen javno-zasebnega sodelovanja pri finančni kriminaliteti in ugotavljata, da lahko sodelovanje finančnih institucij, FIU in preiskovalnih organov pomembno prispeva k napredovanju kriminalističnih preiskav. Zasebni sektor lahko zapolni vrzeli v strokovnem znanju, tehnologiji in podatkih, ki jih policijske organizacije same nimajo, pri čemer se posebej poudarjajo izmenjava informacij, napotitev strokovnjakov in skupna analiza obveščevalnih podatkov (Europol, 2025a; Interpol, 2026b).

Da se svoje uporabnosti zavedajo tudi revizijske in svetovalne družbe, je razvidno iz storitev, ki jih ponujajo. PwC Slovenija na primer med svojimi forenzičnimi storitvami izrecno navaja preiskovanje prevar in finančne kriminalitete, analizo bančnih in računovodskih podatkov, elektronsko pridobivanje dokazov, forenzične razgovore, sledenje premoženju, pripravo ekspertnih poročil ter sodelovanje z organi pregona in regulatorji. Njihova enota za korporativno obveščevalno dejavnost uporablja tudi javne evidence, odprte vire, mednarodne baze in mreže strokovnih kontaktov za preverjanje lastništva, povezav, izvora sredstev in preteklega ravnanja posameznikov ter gospodarskih subjektov. Prav tako izdeluje

poročila o pojavnosti in trendih gospodarske kriminalitete (PwC, 2022, 2026a, 2026b).

Takšna strokovna pomoč je lahko policiji še posebej koristna pri obsežnih in tehnično zahtevnih preiskavah. Zunanji strokovnjaki lahko skrajšajo čas, potreben za razumevanje poslovnega modela, rekonstrukcijo transakcij in prepoznavanje nenavadnih vzorcev, hkrati pa svoje znanje prenašajo na kriminaliste in druge preiskovalce. Primer obsežnega vključevanja zunanjih strokovnjakov v Sloveniji je pregled kakovosti sredstev slovenskih bank leta 2013. Banka Slovenije je za ta pregled med drugim najela Deloitte, Ernst & Young, Oliver Wyman in Roland Berger. Večje število strokovnjakov je preverjalo popolnost in celovitost podatkov, pregledovalo posamezne kreditne mape, vrednotilo zavarovanja in ugotavljalo primanjkljaj oslabitev (Banka Slovenije, n. d.). Čeprav ni šlo za kriminalistično preiskavo, projekt dobro ponazarja obseg specializiranega znanja in kadrovskih zmogljivosti, ki jih lahko velike svetovalne družbe mobilizirajo pri kompleksnih finančnih analizah.

Ugotovitve zunanjih revizijskih oziroma forenzičnih pregledov pa imajo seveda lahko tudi informacijsko vrednost za kriminalistične preiskave. V času pisanja monografije najbolj svež in ilustrativen primer predstavlja forenzična preiskava nakupa stavbe na Litijski cesti 51, ki jo je izvedel Ernst & Young. Informacijski pooblaščenec je v poznejšem postopku ugotovil, da je bilo končno forenzično poročilo posredovano Nacionalnemu preiskovalnemu uradu in vključeno v odprto zadevo kazenskega pregona (Informacijski pooblaščenec, 2025).

Vloga revizijskih družb pa ni enoznačna. Pri redni reviziji je njihov primarni namen izraziti mnenje o računovodskih izkazih, ne pa izvajati kriminalistične preiskave. Poleg tega jih praviloma angažira in plačuje revidirani subjekt, zato je treba posebej paziti na neodvisnost, navzkrižja interesov, obseg naročila in vprašanje, komu so ugotovitve sploh namenjene. To ne pomeni, da lahko revizijska družba preprosto zamolči zaznano kaznivo ravnanje. Pri obvezni reviziji subjektov javnega interesa evropska ureditev določa, da mora zakoniti revizor ob sumu nepravilnosti, vključno s prevaro v zvezi z računovodskimi izkazi, o tem obvestiti revidirani subjekt in zahtevati ustrezno ukrepanje; če subjekt zadeve ne razišče, mora revizor obvestiti pristojne organe (Evropski parlament in Svet Evropske unije, 2014). Pri pogodbenih forenzičnih preiskavah, ki niso del obvezne revizije, pa so vprašanja razkritja

ugotovitev bolj odvisna od pravne podlage, pogodbenega razmerja in drugih zakonskih obveznosti. Zato je mogoče, da zelo kakovostno forenzično poročilo najprej ostane znotraj gospodarske družbe in do organov pregona pride šele, če se naročnik odloči za kazensko ovadbo ali če obstaja druga pravna podlaga za posredovanje.

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

9 Dokazovanje gospodarske in finančne kriminalitete

Podobno kot v prejšnjih poglavjih tudi v diskusiji o dokazovanju na materijo lahko gledamo izključno s kazenskopravnega vidika ali pa tudi s civilnega vidika. V kazenskopravnem okviru dokazovanje pomeni vzpostavljanje povezave med domnevnim storilcem in »*strukturnimi spremembami v okolju /…/, ki se na zunaj kažejo kot indici oziroma sledovi«* (Dvoršek, 2008, str. 84). Te spremembe so rezultat določenega ravnanja in predstavljajo izhodišče za sklepanje o obstoju kaznivega dejanja ter o morebitni odgovornosti posameznika. V civilnem pravdnem postopku pa je dokazovanje umeščeno v širši koncept dokaznega prava, ki zajema medsebojno »*povezana in dopolnjujoča se procesna dejanja strank in sodišča, katerih cilj je oblikovanje spoznanja o pravno relevantnih dejstvih. S stališča strank je namen dokazovanja prepričati sodišče o resničnosti njihovih trditev, s stališča sodnika pa preveriti resničnost teh trditev*« (Zobec, 2010, str. 327).

Kompleksnost odkrivanja in preiskovanja gospodarske ter finančne kriminalitete, predstavljena v prejšnjih poglavjih, se neposredno odraža tudi v fazi dokazovanja pred sodiščem. Izzivi, povezani z razumevanjem zapletenih finančnih tokov, organizacijskih struktur, poslovnih praks in prikritih razmerij med udeleženci, se v sodnem postopku še poglobijo. Sodišče mora namreč na podlagi zakonito pridobljenih, procesno dopustnih in prepričljivo predstavljenih dokazov presoditi, ali je bilo kaznivo dejanje storjeno ter ali je mogoče posameznemu obdolžencu z zahtevano stopnjo gotovosti pripisati kazensko odgovornost.

Kompleksnost dokazovanja gospodarske kriminalitete je mogoče razumeti skozi več medsebojno povezanih vidikov. Med pomembnejše sodijo:

- ustreznost in medsebojna povezanost kazenske, kazenskoprocesne ter gospodarske zakonodaje;
- narava, obseg, razpršenost in vrednotenje dokaznega gradiva;
- formalna in neformalna moč storilcev ter njihov dostop do strokovnih, finančnih in organizacijskih virov;
- strokovno znanje tožilcev, sodnikov in drugih udeležencev postopka, potrebno za razumevanje in presojo zahtevnih gospodarskih ter finančnih razmerij.

Navedeni vidiki se medsebojno prepletajo in skupaj vplivajo na uspešnost dokazovanja. V nadaljevanju so obravnavani podrobneje.

9.1 Pomen kazenske, kazenskoprocesne in gospodarske zakonodaje

Vprašanje, kdaj in pod katerimi pogoji se bo aktiviral kazenskopravni odziv države, je neposredno povezano s kazensko in kazenskoprocesno zakonodajo. Vendar na možnosti odkrivanja, preiskovanja in dokazovanja gospodarske kriminalitete pomembno vpliva tudi zakonodaja, ki ureja poslovanje gospodarskih subjektov.

Višja stopnja pravne urejenosti, preglednosti in nadzora nad gospodarskim poslovanjem lahko poveča verjetnost zgodnjega zaznavanja nepravilnosti ter zmanjša prostor za prikrivanje kaznivih ravnanj. Jasno določene dolžnosti poslovodstva, pravila računovodskega poročanja, revizijske zahteve, obveznosti razkrivanja podatkov in mehanizmi notranjega nadzora ustvarjajo dokumentacijske sledi, ki so lahko pozneje pomembne tudi v kazenskem postopku. Hkrati lahko učinkovita regulacija poveča pričakovano tveganje odkritja in s tem odvrača gospodarske subjekte od pretirano tveganega ali nezakonitega ravnanja.

Meja med kršitvami gospodarskih oziroma civilnopravnih pravil in kazensko odgovornostjo pa ni vedno jasna. Ravnanje, ki se sprva kaže kot kršitev pogodbenih, korporacijskih, računovodskih ali revizijskih pravil, lahko ob izpolnitvi dodatnih zakonskih znakov preraste v vprašanje kazenske odgovornosti. Gospodarska zakonodaja zato ne predstavlja zgolj regulativnega okvira poslovanja, temveč lahko zagotavlja tudi pomembno vsebinsko in dokazno podlago za kazenski pregon. Ima

pa kazenskopravna in procesna zakonodaja, ki se dotika gospodarske kriminalitete, predvsem tiste, ki jo izvedejo najmočnejši subjekti, svoje težave, predvsem ker: »*se je – materialno in procesno – kazensko pravo v svojem zgodovinskem razvoju izoblikovalo predvsem kot politični instrument za nadzorovanje revnih in politično nevplivnih (dasiravno za vladajoči razred včasih nevarnih) prestopnikov. Zato ni čudno, da je zelo neprikladno za sankcioniranje nosilcev družbene moči.*« (Kanduč, 1997, str. 17).

Težave iz manka ustrezne zakonodaje ilustrativno pokaže škandal iz Združenega kraljestva, ko je računovodska programska oprema, ki jo je uporabljala njihova pošta, napačno računala dnevne zaslužke. Posledično so okrivili poštne uslužbence in jih več kot 700 tudi kazensko preganjali, delež obsodili in del jih je zaradi tega storil tudi samomor. Težavi, ki ju škandal osvetljuje, je bila percepcija, da programi ne morejo biti tako zmotljivi, in seveda, da so elektronski dokazi neoporečni. Odprlo se je tudi vprašanje odgovornosti v primeru takšnih napak. Pomembnost vprašanja odgovornosti v tovrstnih primerih ne pojenja, saj prihajamo v dobo, ko se bo umetna inteligenca intenzivno uporabljala na številnih področjih v gospodarstvu, tudi v vodenju, upravljanju ter računovodstvu poslovnih subjektov (»Computers make mistakes and AI will make things worse — the law must recognize that«, 2024).

Tudi v Sloveniji obstaja primer, ki je izpostavil ranljivost postopkov v primeru neustreznega nadzora nad digitalnimi orodji. Gre za primer napačnega vrednotenja ponudb pri javnem naročilu. V enem izmed razpisov, povezanih z izdelavo makete za projekt drugega tira med Divačo in Koprom, je bila zaradi domnevno napačne formule v Excelovi predlogi izbrana bistveno dražja ponudba, medtem ko je bil zavrnjen cenejši ponudnik s polovico nižjo ceno. Posledično je bil odpuščen uradnik, odgovoren za upravljanje naročila in pogodbe. Kaže pa se, da je bila napaka v formuli pravzaprav izgovor, saj je bil drugi ponudnik podizvajalec prvega, mediji pa poročajo, da takšne napačne kalkulacije v Excelovi predlogi, ki se uporablja za tovrstne razpise, niso mogoče (Pušnik, 2018). Železniška povezava med Divačo in Koprom (pogosto poimenovana projekt drugi tir) predstavlja enega največjih infrastrukturnih projektov v Sloveniji in je bila predmet presoje tudi Računskega sodišča Republike Slovenije (2022b), ki je v svojih ugotovitvah izpostavilo številne pomanjkljivosti v učinkovitosti, v določenih segmentih pa tudi netransparentnost postopkov vodenja in priprave projekta. Takšni primeri ponazarjajo potrebo po večplastnem nadzoru nad informacijskimi in postopkovnimi vidiki javnega naročanja, zlasti pri projektih strateškega pomena.

9.2 Narava, obseg in vrednotenje dokaznega gradiva

Predhodna točka je že deloma nakazala, kje se skriva težavnost, ko govorimo o dokazih pri gospodarski kriminaliteti. Torej: kaj vzeti kot dokaz in kako močno mu gre zaupati? V klasični delitvi dokazov na osebne in materialne se pri gospodarski kriminaliteti gotovo najpogosteje uporabljajo materialni dokazi – predvsem listinski. V sodobnem času jih dohitevajo elektronski in digitalni dokazi, pri čemer listinskih dokazov, četudi so v e-obliki, za lažjo ponazoritev misli v tem podpoglavju ne obravnavamo kot elektronskih dokazov. Vendar tudi osebnih dokazov ne gre zanemariti. Zlasti pri kaznivih dejanjih korupcije so osebni dokazi precej uporabni.

In kje se kažejo nekatere posebnosti pri dokazovanju gospodarske kriminalitete? Oglejmo si prej omenjeno težavo dokazovanja naklepa in goljufijo, pri kateri nadrejeni podrejenim naročijo operativno izvedbo določenega dejanja, ne da bi za tem ostala pisna sled. Če ukaz ni zabeležen, na primer v e-pošti ali drugem sporočilu, lahko nadrejeni zanika, da ga je izdal, tudi kadar gre za nalogo, ki je brez njegove odobritve ni mogoče izvesti. Lahko se namreč izkaže, da je bilo dejanje opravljeno brez njegove odobritve, na primer s podpisom z digitalnim certifikatom, ker so slednji nepremišljeno deli med več zaposlenimi. Dokumenti so v takem primeru sicer pristni, vendar ne odražajo dejanskega poteka izvršitve. Po drugi strani je odgovornost podpisnika ključna, česar se odgovorne osebe pogosto ne zavedajo in dokumente podpisujejo na slepo.

Podobno je tudi v primeru, ko se pri storitvi kaznivega dejanja (zlo)rabi poslovni subjekt, katerega zastopnik, upravljavec ali lastnik je slamnata oseba. V uradnih evidencah je ta oseba navedena kot odgovorna za ravnanje subjekta. Ker gre za uradne evidence, se praviloma ne dvomi o verodostojnosti in zanesljivosti teh podatkov, vendar morebitni dokaz, ki iz njih izhaja, v resnici ne odraža dejanskega stanja. Po drugi strani pa se lahko zgodi, da tajni vir razpolaga z izjemno pomembnimi informacijami, ki veljajo za manj verodostojne zgolj zato, ker niso zabeležene v uradnih evidencah.

9.3 Vpliv formalne in neformalne moči storilcev na dokazovanje

Uvodoma smo že predstavili, da so poslovni subjekti, ki so predmet preiskovanja, lahko izredno močni – tako močni, da lahko vplivajo na to, kaj je v določeni državi kaznivo. Čim močnejša je korporacija ali drug poslovni subjekt, tem večja je njena

zmožnost vplivati na to, kaj naj bo kaznivo in kaj ne. Vpliv je lahko formalen, na primer z lobiranjem in sklepanjem poslov, ki vplivajo na politične strukture države. Primer je vpliv korporacije Google na zakonodajo, sprejeto v Evropskem parlamentu (Hijwegen, 2019). Neformalni vpliv pa se udejanja prek mreženja, nepotizma in drugih ravnanj, ki so sicer zakonita, vendar moralno ali etično sporna.

Drugič, zaradi močnega kapitala lahko prek dovoljenih ali nedovoljenih oblik vedenja vplivajo na proces preiskovanja in dokazovanja gospodarske (sploh beloovratniške gospodarske) kriminalitete. Dovoljene oblike so angažma najboljših zagovornikov, pravnih strokovnjakov in zasebnih preiskovalcev, s katerimi se postavijo nasproti tožilski ekipi, za katero pa stoji državni aparat za kazenski pregon (Headworth in Hagan, 2019).[17] Iskanje zakonskih lukenj, pravnih praznin je učinkovita strategija, s katero kontrirajo tožilcem, predvsem zaradi predhodno omenjenega oteženega dokazovanja motiva in nedoločljivosti odgovornosti. Občasno pa imajo seveda možnost tudi pri ustvarjanju takšnih pravnih praznin ali škodljivih ekonomskih politik.[18] Finančna globalizacija je namreč imela ključno vlogo pri porastu gospodarskih in finančnih kaznivih dejanj. Kapitalski trgi pogosto služijo kot kanali za nezakonite dobičke, kar olajšujejo sodobne komunikacijske tehnologije, ki omogočajo hiter prenos kapitala. Poleg tega elektronska omrežja, ki povezujejo finančne institucije, omogočajo storilcem, da hitro prenesejo znatne zneske denarja na različne lokacije. To hitro ponovno vlaganje umazanega denarja v zakonita sredstva ustvarja lažno fasado zakonitosti, kar vodi do motenj na trgu in znatnih finančnih izgub na globalni ravni. Integracija informacijskih in prenosnih sistemov je povzročila nastanek mešanega trga čistega in umazanega denarja, ki ga

[17] Headworth in Hagan (2019) tudi pišeta, da pri beloovratniški kriminaliteti pogosto pride do izvensodnih in podobnih dogovorov, kar tudi zaščiti storilce pred kazenskim pregonom.

[18] Na razvoj pravnih praznin ali škodljivih ekonomskih politik lahko poslovni subjekti vplivajo na več načinov. Številni ekonomski inštituti, raziskovalni centri (angl. *think tanks*), fakultete in podobne raziskovalne institucije v nekaterih državah vplivajo na oblikovanje ekonomskih in zakonodajnih politik, vendar njihovo razmišljanje ni vedno neodvisno (Hernando idr., 2018). Če jih financira država ali poslovni subjekt, se lahko znajdejo v nasprotju interesov. Še posebej nevarno je, kadar to ni vnaprej razvidno. Univerze *Ivy League* in druge prestižne, zato tudi vplivne univerze v Združenih državah Amerike imajo številne donatorje, ki lahko že z grožnjo o umiku donacij vplivajo tako na področja raziskovanja kot na usmeritve delovanja univerz (Chang, 2023; Copeland, 2023). Zgovoren je primer Sutherlanda, avtorja teorije beloovratniške kriminalitete, ki je moral prvo izdajo svoje monografije s tem naslovom cenzurirati in iz nje odstraniti imena preučevanih poslovnih subjektov, saj se je institucija, na kateri je bil zaposlen, bala, da bi donatorji umaknili donacije (Sutherland, 1983). Kako pa bodo državni ustvarjalci politik vedeli, ali so ekonomske analize, na katerih temeljijo ekonomska, okoljska, energetska ali zakonodajna politika, verodostojne in zanesljive, če ne vedo, da so njihovi avtorji v nasprotju interesov ali zaposleni na inštitutih, ki jih financirajo subjekti, ki bi od nove ekonomske, okoljske, energetske ali podobne politike največ pridobili? O kompleksnosti financiranja in upravljanja univerz glej tudi Barringer idr. (2022); Kaufman idr. (2004); Slaughter idr. (2009); Webb Farley (2018). Za slovensko okolje je Kanduč že leta 1997 opozoril na vprašljivo financiranje političnih strank. Poslovni subjekti financirajo stranke, njihovi člani pa lahko po izvolitvi vplivajo na zakonodajni okvir ali celo neposredno poskrbijo, da določena podjetja »zmagajo« na javnih naročilih.

dodatno zapletajo različni davčni režimi, ki privabljajo kapital in služijo kot davčne oaze za pranje nezakonitih dobičkov (Barna in Nachescu, 2016).

Nedovoljena ravnanja vključujejo podkupovanje policistov, tožilcev, sodnikov in drugih oseb, ki bi lahko vplivale na uspešnost kazenskega pregona. V nekaterih državah obstajajo tudi siva področja vplivanja. V Združenih državah Amerike so denimo tožilci v nekaterih zveznih državah voljeni, zato so izpostavljeni političnim pritiskom. Ker volitve zahtevajo tudi financiranje kampanj, se lahko pojavijo nasprotja interesov, korupcija ali druge oblike neformalnega vplivanja (Ellis, 2012). Močna korporacija lahko s financiranjem kampanje tožilca ali sodnika pridobi naklonjenost osebe, ki sodeluje v kazenskem pregonu.

9.4 Strokovno znanje tožilcev in sodnikov pri dokazovanju gospodarske kriminalitete

Vse predhodno obravnavane vidike zaokrožuje potreba po ustreznem znanju za sojenje v primerih gospodarske kriminalitete. V nekaterih primerih, na primer v Sloveniji, morajo sodniki že pred glavno obravnavo znati prepoznati gospodarsko ravnanje, ki vzbuja sum, čeprav v sodni praksi še ni bilo dokazano kot kaznivo. S takšnimi situacijami se srečujejo preiskovalni sodniki, ko odločajo o odobritvi preiskovalnih dejanj. Poleg pravnega znanja in znanja o vodenju zaslišanj mora sodnik zato obvladati tudi izjemno širok nabor ekonomskih vsebin. Zato ne presenečajo nenehne razprave o smiselnosti specializiranih sodišč ali sodnikov, ki bi obravnavali izključno gospodarsko kriminaliteto. Poleg poznavanja področja mora biti sodnik sposoben voditi sojenje tudi takrat, ko so v sodni dvorani prisotni subjekti z neformalno močjo vplivanja. Imeti mora samozavest, da se lahko zoperstavi egu in samozavesti zagovorniške ekipe, ki ima lahko tudi določene politične povezave, zlasti kadar so predmet pregona najmočnejši poslovni subjekti.

Ob vsem tem pa lahko kljub dobremu znanju sodnikov ostane ključna težava pri dokazovanju gospodarske kriminalitete – dokazovanje naklepa. Celo pri dejanjih, ki so pripeljala do globalne finančne krize in katerih škodljivost je bila izkazana, so bile osebe na koncu oproščene, ker tožilstvu ni uspelo dokazati, da so imele naklep povzročiti tako veliko škodo. Toda zbrani dokazi v nekaterih primerih omogočajo, da se neke vrste pravica poišče v civilnih postopkih, v katerih dokazovanje naklepa

ni ključno, poleg tega pa velja nižji dokazni standard (Headworth in Hagan, 2019).[19] Bavcon (2017), po drugi strani svari pred pretiranim prepletanjem civilnega in kazenskega prava ter preširoko uporabo kazenskega pregona za reševanje socialnih in ekonomskih težav. Opozarja tudi, da postkrizno preganjanje gospodarske kriminalitete ne sme postati politično orodje.

[19] Velja t. i. angl. *preponderance of evidence*, (Headworth in Hagan, 2019), ki ga prevajamo kot standard nadpolovičnega prepričanja (Plesničar, 2017) ali pretežne verjetnosti (Višje sodišče v Ljubljani, 2016).

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

10 Preprečevanje gospodarske in finančne kriminalitete

Podobno kot pri drugih vrstah kriminalitete lahko omejevanje gospodarske kriminalitete obravnavamo z vidika primarnega, sekundarnega in terciarnega preprečevanja kriminalitete. Za pridobivanje ustreznega vpogleda (in znanja) o tem, kaj na področju preprečevanja gospodarske in finančne kriminalitete dejansko deluje, so raziskave ključnega pomena. Nujno je razumevanje modusov operandi, omogočitvenih dejavnikov in subjektov ter vseh dejavnikov, ki omogočajo tovrstno kriminaliteto. Za pridobitev vpogleda v slednje avtorji svetujejo različne metode in tehnike, od analize kriminalnih scenarijev in ocene tveganj do klasičnih revizijskih pregledov (Putra idr., 2022; Snaphaan in van Ruitenburg, 2024). Predvsem pa je potrebno tandemsko delo s preiskovalci iz prakse in vsemi, ki smo jih omenjali kot podporne akterje.

10.1 Preprečevanje gospodarske kriminalitete na primarni ravni

Primarno preprečevanje oziroma primarna prevencija kriminalitete vključuje ukrepe, katerih cilj je preprečiti, da bi do določenega kaznivega dejanja oziroma kriminalitete sploh prišlo. V tem kontekstu so uporabna spoznanja študije Wang idr. (2011), v kateri so ugotovili, da ekonomski kurikulumi, ki pohlep predstavljajo kot dobro lastnost, krepijo takšno miselnost pri slušateljih in spodbujajo sprejemanje pohlepnih odločitev. Avtorji študije tako svetujejo previdnost pri podajanju takšnih vsebin ter predavateljem ekonomije priporočajo, naj poudarijo tudi družbeno pozitivno vedenje. Ponovno lahko izpostavimo, da se avtorji strinjajo s Selinškovo (2019), da so vzgojni ukrepi in pristopi ključni za ustrezno preprečevanje gospodarske kriminalitete, saj jo poganja pohlep. Zanimiva je tudi zamisel o managerski licenci,

ki bi jo podelili osebam, ki bi izkazovale ne le strokovno znanje, temveč tudi ustrezno etično držo; v primeru kršitev bi jim jo seveda odvzeli (Kanduč, 1997).

Smotrno bi bilo tudi zmanjšati obseg in število davčnih oaz. Teichmann idr. (2020)[20] opozarjajo, da bi bili ukrepi za izboljšanje skladnosti poslovanja (angl. *compliance*) bistveno učinkovitejši, če bi bila pravila glede dolžne skrbnosti pri identifikaciji strank v davčnih oazah usklajena s postopki, ki jih morajo spoštovati banke v reguliranih jurisdikcijah. Poudarjajo pomen večje transparentnosti pri razkritju dejanskega lastništva, saj pomanjkanje nadzora v davčnih oazah omogoča prikrivanje sredstev, pranje denarja, korupcijska tveganja ali izvajanje drugih kaznivih dejanj (glej tudi Zucman, 2015; OECD, 2025). Finančne institucije z domicilom v teh območjih bi morale uvesti postopke, ki bi omogočali učinkovitejše sledenje transakcijam ter razkritje končnih upravičencev (angl. *beneficial owners*), kar je tudi eden izmed ključnih standardov, ki jih predlaga FATF (2023).

10.2 Preprečevanje gospodarske kriminalitete na sekundarni ravni

Preprečevanje kriminalitete na sekundarni ravni, pogosto poimenovano sekundarna prevencija, se osredotoča na subjekte, ki kažejo znake odklonskosti oziroma so del skupine, pri kateri obstaja večja verjetnost, da bodo njeni člani izvajali kazniva dejanja. Takšne skupine predstavljajo odvisniki od drog, problematični mladostniki ipd. Namen takšnega pristopa je pravočasno prepoznati mehanizme in dejavnike tveganja, ki bi lahko spodbudili kriminalno vedenje, ter z usmerjenimi intervencijami zmanjšati verjetnost, da se to dejansko zgodi (Sutton idr., 2014).

Idejo o obstoju tveganih dejavnikov in populacije lahko prenesemo tudi v sfero gospodarske in finančne dejavnosti. Tak pogled seveda ni noviteta. Na ideji tveganih poklicev in družbenih vlog sloni ukrep, da morajo v Sloveniji funkcionarji ob prevzemu, med opravljanjem in po koncu svoje funkcije Komisiji za preprečevanje korupcije sporočati stanje svojega premoženja. Z vidika sekundarnega preprečevanja gospodarske kriminalitete je smotrno ohraniti ta mehanizem nadzora finančnega stanja funkcionarjev ter ga morda tudi analitično izboljšati. Zagotovo so se izboljšali mehanizmi prikrivanja prirasta premoženja med funkcionarji, ki zlorabljajo svoj

[20] V svoji študiji so Teichmann idr. (2020) analizirali intervjuje s strokovnjaki na področju finančne kriminalitete, ki podajo predloge za izboljšanje preprečevanja finančne kriminalitete pri pridobivanju naravnih virov v Dubaju.

položaj, zato je treba izboljšati tudi odkrivanje in posledično kaznovanje takšnega vedenja.

Na enaki premisi temelji tudi kriminalizacija zlorabe notranjih informacij. Nekateri zaposleni imajo zaradi svojega položaja, vloge in nalog dostop do informacij, z zlorabo katerih bi lahko pridobili protipravno premoženjsko korist. Tudi številni drugi poklici v določeni meri omogočajo kriminaliteto oziroma ne prispevajo k njenemu omejevanju. Notarji in ključni državni administrativni uradniki so že desetletja prepoznani kot poklicne skupine, ki olajšujejo, ali celo omogočajo pranje denarja in druge dejavnosti, s katerimi se na primer ukvarja organizirana kriminaliteta (o tem Middleton in Levi (2005); Schoot (2006); World Economic Forum (2012)). Tudi poročilo Europola (2023b) ugotavlja, da se legalni poslovni subjekti zlorabljajo za kriminalne dejavnosti. To pomeni, da bi zaposleni v teh poklicih lahko prvi zaznali organizirano ali drugo kriminaliteto in jo tudi preprečevali z upoštevanjem zakonodaje, ki zahteva dolžno skrbnost (angl. *due diligence*).

Če ostanemo na področju gospodarske in finančne kriminalitete, je torej ključno, da imajo osebe na položajih in v subjektih, kjer je izvajanje tovrstne kriminalitete najlažje (npr. vodje finančnih služb, računovodje), visoko stopnjo integritete in etike. Ali (2021) izhaja iz zavedanja, da je med zaposlenimi v poslovnih subjektih, zlasti na vodilnih in upravljavskih položajih, določen delež oseb z izraženimi osebnostnimi motnjami, zaradi katerih so izrazito nagnjene k tveganju oziroma brezobzirne v vedenju. Zato predlaga, da bi pred zasedbo takih delovnih mest opravili določene psihološke teste. Tudi Wolfe in Hermanson (2004) menita, da bi morale organizacije pri ocenjevanju tveganj upoštevati osebnostne značilnosti, vedenjske vzorce in strokovne kompetence vodilnih ter drugih ključnih zaposlenih. Pomembne informacije je mogoče pridobiti z zakonitimi preverjanji preteklega ravnanja, rednim sodelovanjem z zaposlenimi, opazovanjem njihovega odločanja ter upoštevanjem ponavljajočih se opozoril o problematičnih vedenjskih vzorcih. Posebno pozornost je treba nameniti posameznikom, ki pogosto obidejo pravila, ne sprejemajo neuspeha, pretirano poudarjajo doseganje ciljev ali imajo dovolj formalne oziroma neformalne moči, da preprečijo nadzor in preusmerijo notranje preiskave. Poudarjata tudi, da je treba ob ugotovljenem povečanem tveganju okrepiti notranje kontrole, razširiti revizijske postopke, dosledneje ločevati pristojnosti in občasno rotirati zaposlene na ključnih delovnih mestih. Posebej tvegane so okoliščine, v katerih se združita dostop do priložnosti in sposobnost, da se ta priložnost izkoristi. Primarno preprečevanje kriminalitete mora zato prepoznati ne le »odprta vrata« za

prevaro, temveč tudi posameznike, ki imajo položaj, znanje in vpliv, da jih lahko odprejo ter prikrijejo posledice svojega ravnanja. Tako bi preprečili, da bi do upravljavskih položajev prišli posamezniki, pripravljeni zlorabiti možnosti, ki jih tak položaj prinaša.

Tvegano poslovno vedenje bi bilo mogoče učinkoviteje omejevati, če bi bile nagrade vodilnih menedžerjev tesneje povezane z dolgoročno uspešnostjo in stabilnostjo poslovnega subjekta. V praksi so najvišje pozicionirani menedžerji pogosto upravičeni do visokih variabilnih prejemkov tudi takrat, ko podjetje posluje neuspešno, ustvarja izgubo ali se celo znajde v insolvenčnem postopku. Takšna ureditev zmanjšuje osebno odgovornost za kakovost upravljanja ter lahko spodbuja kratkoročno, pretirano tvegano ali oportunistično odločanje. Smiselno bi bilo zato uvesti jasnejšo povezavo med višino nagrad, trajnostjo poslovnih rezultatov, učinkovitostjo upravljanja tveganj in dolgoročnimi posledicami sprejetih odločitev.

Znotraj posameznih sektorjev je smiselno vzpostaviti ukrepe, ki bodo olajšali odkrivanje gospodarske ali finančne kriminalitete. Študija Bussmanna in Werleja (2006) kaže, da sistem žvižgaštva pomembno pripomore k povečanju odkrivanja gospodarske kriminalitete. Pregled študij in člankov, ki so ga naredili Putra idr. (2022), prav tako pokaže, da ima ustrezno postavljen sistem žvižgaštva pozitiven vpliv na preprečevanje goljufij in prevar. Logično je, da ima preprečevanje finančne kriminalitete posredne stroške za določene skupine, medtem ko ima koristi celotna družba (Biagioli in Nardo, 2007).

Teichmann in drugi (2020) pa izpostavljajo potrebo po dodatni regulaciji prostotrgovinskih območij (angl. free-trade zones), ki pogosto služijo kot vmesna točka za preusmerjanje nezakonitih finančnih tokov, in menijo, da bi bilo za finančna središča, kot je Dubaj, smiselno razmisliti o vzpostavitvi posebnih nadzornih organov za spremljanje finančnih tokov v okviru mednarodnih poslovnih transakcij.

Našteti primeri predvsem kažejo pomembnost izmenjave podatkov in sodelovanja med različnimi akterji. Kot so zapisali Fancher idr. (2019), izmenjava podatkov o kriminalni dejavnosti omogoča neke vrste čredno imunost, saj se k razvoju ukrepov in dejavnosti za preprečevanje kriminalitete pristopa skupinsko.

10.3 Preprečevanje gospodarske kriminalitete na terciarni ravni

Terciarno preprečevanje kriminalitete (terciarna prevencija) vključuje ukrepe, usmerjene proti osebam, ki so že storile kazniva dejanja, ter v okolja, na katera vpliva kriminaliteta. Ti ukrepi oziroma pristopi se lahko izvajajo v zaporih ali lokalnem okolju. Njihov cilj je zmanjšati kriminaliteto in ponovno viktimizacijo z onemogočanjem in/ali rehabilitacijo storilcev kaznivih dejanj (Sutton idr., 2014).

Učinkovit ukrep v okviru terciarnega preprečevanja gospodarske kriminalitete bi lahko bilo omejevanje poslovne dejavnosti subjektom, ki so v preteklosti že izkazali neustrezno poslovno prakso ali bili obsojeni za kazniva dejanja s področja gospodarske kriminalitete. Vendar se takšni ukrepi le redko razvijajo ali upoštevajo (OECD, 2025).

Terciarni pristopi so zaradi značilnosti gospodarske in finančne kriminalitete najmanj učinkoviti. To še posebej velja za finančno kriminaliteto, v katero so vpleteni zelo veliki poslovni subjekti. Države se izogibajo pregonu finančnih in drugih poslovnih subjektov, saj so ti tako tesno povezani z državnimi strukturami ali gospodarstvom, da bi njihov stečaj ali znaten padec vrednosti delnic močno vplival na gospodarsko stanje države ali njene regije (o tem Pontell idr. (2014)). Če je pregon uspešen, pa terciarno omejevanje kriminalitete vseeno učinkuje z generalno prevencijo in zastraševalnim učinkom. Zaseg premoženja, pridobljenega s kaznivim dejanjem, pomeni tudi določeno kompenzacijo škode in deluje kot odvračalno sredstvo od kriminalitete (Europol, 2023b; Kanduč, 1997). FBI (n. d. a) je v poročilu za obdobje 2009–2011 navedel, da je zasegel premoženje v vrednosti več milijard in z njim kompenziral škodo oškodovancem; temu je treba prišteti še večmilijonske globe. Tudi globe se uporabljajo za kompenzacijo oškodovancev, predvsem pa polnijo državne proračune. Ta sredstva se lahko namenijo za izboljšanje proračunov institucij in subjektov, pristojnih za odkrivanje in preiskovanje gospodarske kriminalitete. Avtorji monografije dodajamo, da je poleg finančnih sredstev smiselno razmisliti tudi o ponovni uporabi zaseženih nepremičnin in premičnin (vozil, nakita, slik, oblačil ter informacijsko-komunikacijske opreme) pri preiskovanju kriminalitete, na primer pri izvajanju prikritih preiskovalnih dejanj ali izboljšanju opreme preiskovalcev.

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

11 Pogled v (bližnjo) prihodnost – trendi na področju gospodarske kriminalitete ter pri njenem odkrivanju, preiskovanju in sojenju

Nobenega dvoma ni, da živimo v obdobju pospešenega tehnološkega in družbenega razvoja, ki pomembno preoblikuje gospodarsko okolje. Ta dinamika se neposredno odraža tudi na področju gospodarske in finančne kriminalitete – tako v njenih pojavnih oblikah kot tudi v načinih njenega odkrivanja, preiskovanja in dokazovanja. Na določene nove dimenzije smo že opozorili pri predstavitvi atomizacije kriminalitete po Zirpinsu in Terstegenu (1963). Posebej izrazit vpliv ima razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologij, ki na eni strani omogoča izvajanje kompleksnejših, tehnološko podprtih oblik kriminalitete, na drugi strani pa hkrati odpira nove možnosti za analitično obdelavo podatkov, sledenje finančnim tokovom in digitalno forenziko. V tem kontekstu ima vse pomembnejšo vlogo razvoj umetne inteligence, ki postaja ključno orodje tako pri preventivnem nadzoru kot tudi pri preiskovanju in dokazovanju kaznivih dejanj.

Ob tem ni mogoče prezreti naraščajoče ekonomske in politične moči velikih gospodarskih korporacij, ki lahko – neposredno ali posredno – vplivajo na oblikovanje zakonodaje in na intenziteto kazenskega pregona gospodarske kriminalitete. V sodobnih razmerah bi Sutherlandova teza o specifični moči in družbeni pogojenosti beloovratniške kriminalitete (Sutherland, 1940, 1941; Sutherland in Cressey, 1978) verjetno našla še dodatno empirično potrditev.

V bližnji prihodnosti je zato mogoče pričakovati:

- nadaljnjo krepitev vpliva gospodarskih subjektov na politične procese in posledično na normativni okvir ter prakso kazenskopravnega odziva;
- poglabljanje vpliva informacijsko-komunikacijskih tehnologij na razvoj novih oblik gospodarske kriminalitete;
- vse pomembnejšo vlogo umetne inteligence pri odkrivanju, preiskovanju in dokazovanju gospodarske kriminalitete.

Navedeni trendi predstavljajo temeljne razvojne osi, ki bodo v prihodnjih letih zaznamovale področje gospodarske in finančne kriminalitete. V nadaljevanju bodo posamezne dimenzije obravnavane podrobneje, z vidika njihovih normativnih, institucionalnih in operativnih implikacij, ter ocenjene glede na njihov vpliv na učinkovitost kazenskopravnega odziva države.

11.1 Povečana moč in vplivanje gospodarskih subjektov na politiko ter posledično kazenskopravni pregon gospodarske kriminalitete

Skozi zgodovino človeštva najdemo številne primere, ko so gospodarski subjekti (oziroma vplivni podjetniki) vplivali na politiko države in njene podstrukture. Navsezadnje je »*država odvisna od kapitalistične produkcije*« (Kanduč, 1997, str. 17). Danes korporacije, ki so prisotne v digitalnem prostoru in ga upravljajo, prispevajo k digitalnemu fevdalizmu (Podjed, 2022). Imajo veliko kapitalsko moč (njihovi lastniki sodijo med najbogatejše zemljane), hkrati pa lahko vplivajo tudi na družbo, saj so kreatorji (ali manipulatorji) vsebin, ki jih ponujajo uporabnikom. Družbena omrežja so bila po eni strani uporabljena v »pozitivnih« revolucijah, kot je bila arabska pomlad, po drugi strani pa so lažne in manipulativne novice prispevale k nevarnim napadom. Zgodba o revolucijah in družbenih medijih je vse prej kot črno-bela ali preprosta. Družbeni mediji so bili nedvomno orodje, s katerim so se protestniki organizirali in komunicirali; morda so celo zanetili iskre revolucije. Lahko so dali glas neslišanim ali zatiranim ter omogočili mobilizacijo proti problematičnim režimom, ki pa so jih nadomestili drugi problematični režimi oziroma je država obstala v vojnem stanju. Tudi novi režimi, tako kot stari, dobro vedo, kako močno orodje so družbeni mediji in jih skušajo uporabiti v lastno korist (Aouragh, 2012; Smidi in Shahin, 2017; Tudoroiu, 2014). Korporacije so torej tako sprožilci družbenih sprememb kot tudi poročevalci o njih. Pri tem služijo z osebnimi podatki,

ki jim jih uporabniki prostovoljno posredujemo (Podjed, 2022). Seveda pa so lahko prav tako močne in manipulativne tudi korporacije, katerih glavna dejavnost ni v digitalnem prostoru.

Omenjeno ima implikacije na številnih področjih, kar smo opisovali že v predhodnih (pod)poglavjih, za našo razpravo na tem mestu pa sta ključni dve zadevi. Najprej: močni poslovni subjekti lahko vplivajo na to, kaj je kaznivo v določeni državi. Drugič, zaradi velikega kapitala lahko prek dovoljenih (angažiranja najboljših zagovornikov, pravnih strokovnjakov in zasebnih preiskovalcev) ali nedovoljenih oblik vedenja (podkupovanja policistov, tožilcev in sodnikov) izvajajo (ne)formalni pritisk. Oboje tako vpliva na zaščito poslovnih subjektov pred kazenskim pregonom kljub izvajanju dejanj, ki bi bila sicer (in morda so tudi v drugih državah) kazniva.

Kontrastna situacija se sicer tudi občasno pojavi. Levi (2007) na primer opisuje spremembe zakonodaje po 11. septembru in nekaterih drugih dogodkih, ko so jo prilagodili tako, da je olajšala finančne preiskave. Te pa so bile še vedno in so verjetno še nekaj časa (ali za vedno) ostale usmerjene v storilce terorističnih dejanj ali klasične organizirane kriminalitete. Tudi Ward (2023) piše, da so po 11. septembru sredstva preusmerili k nasilni in drugi podobni kriminaliteti, s čimer se je pozornost odvrnila od beloovratniške kriminalitete. Zato se avtorji sprašujemo, ali so zagovorniki ekonomske deregulacije in finančnega rizičnega vedenja morda izkoristili to pomanjkanje pozornosti ter začeli izvajati aktivnosti, ki so nazadnje privedle do finančne krize.

Dodatna zaščita najmočnejših korporacij se pojavi, ko postanejo angl. *too big to fail*. Čeprav obstaja zavedanje, da je monopol slab, nevaren in škodljiv za razvoj družbe, na kar je opozarjal že Smith (1776), smo prišli do točke, ko imajo nekateri poslovni subjekti monopolni položaj in so močno vpeti v državne (gospodarske) strukture. Njihov propad bi zato sprožil domino učinek in močno škodoval gospodarskemu stanju države. Tako države finančno rešujejo zasebne poslovne subjekte in vanje usmerjajo javnofinančna sredstva, da bi preprečile njihov propad. Zgovorna primera sta reševanje podjetij Fannie Mae in Freddie Mac v Združenih državah Amerike (Premrl, 2010) ter reševanje bank v Sloveniji (Sovdat, 2012). Nacionalni organi pregona so zato zadržani, kadar bi morali tak poslovni subjekt kazensko preganjati, saj bi to lahko povzročilo padec delnic, stečaj ali bankrot (o tem tudi Pontell idr. (2014)). Gospodarski subjekt za to ne potrebuje monopola na določenem področju

— še posebej zato, ker se vse pogosteje ukvarja z raznolikimi dejavnostmi — temveč zadostuje že prevelik tržni delež v posamezni državi.

Skrb vzbuja tudi dejstvo, da imajo nekatere korporacije na voljo vsa orodja za vplivanje na oblikovanje politik. Z razpoložljivim kapitalom lahko vplivajo na zakonodajne procese, hkrati pa so lastnice najpomembnejših ustvarjalcev javnega mnenja, torej družbenih omrežij in medijev. Takšna praksa sicer ni povsem nova, saj je bila zaznana že v preteklosti (Baym, 2023), vendar je dandanes problematičen predvsem obseg in intenzivnost delovanja poslovnih subjektov na medijskem trgu. V zadnjem času odmevajo in vzbujajo skrb poročila (Baym, 2023; Foer, 2019; Neate, 2022; Warren, 2023) o tem, da je Jeff Bezos, lastnik Amazona, kupil The Washington Post, enega najvplivnejših časopisov v Združenih državah Amerike in širše. Je tudi lastnik studia, ki pomembno sodeluje pri produkciji filmov in serij. Poleg tega njegovo podjetje razvija umetno inteligenco. Podoben primer je Elon Musk in njegov nakup platforme Twitter, danes preimenovane v X, ki je že sam po sebi postal odmevna medijska zgodba. Musk je kmalu po nakupu začel intenzivno vplivati na to, kdo lahko ostane na platformi, se nanjo vrne ali jo mora zapustiti. Še posebej zgovoren je primer Zuckerberga, Facebooka in škandala Cambridge Analytica, ki je nazorno pokazal, kako lahko uporaba družbenega omrežja pomaga pri zmagi na volitvah ali referendumih (Hinds idr., 2020).

Moč uspešnih gospodarstvenikov se kaže tudi v tem, kam usmerjajo kapital in kako ter katere storitve nudijo državi. Tako Musk kot Bezos sta del svojega kapitala namenila raziskovanju vesolja. Sistem satelitov, imenovan Starlink, ki jih je po orbiti »naselilo« Muskovo podjetje SpaceX, se uporablja v vojni med Ukrajino in Rusijo. Leta 2023 so novinarji poročali, da bo Pentagon plačeval Musku za nadaljnjo uporabo tega sistema satelitov, po tistem, ko je Musk povedal, da ne more več on financirati takšne uporabe (Stone in Roulette, 2023). Bezos je svoje oblačne storitve ponudil ameriški Centralni obveščevalni agenciji (angl. *Central Intelligence Agency*) (Foer, 2019), ki velja za najvplivnejšo obveščevalno agencijo na svetu. Poleg tega se kreativnost podjetij kaže tudi v njihovi davčni politiki. Bezos in drugi najbogatejši zemljani zaradi zelo kreativnega računovodstva in prenosa premoženja v davčne oaze skorajda ne plačujejo davkov (Foer, 2019; Eisinger idr., 2021).

Še ključna zadnja stvar pa je obseg privatizacije, ki se globalno dogaja. Privatizacija zdravstva, šolstva in angažma zasebnih vojaških organizacij je vse pogostejša in subjekti, ki so v njej uspešni, postajajo močan subjekt neformalnega vplivanja.

Lahko bi torej dejali, da so, za razliko od medijev, ki predstavljajo četrto vejo oblasti, in organizirano kriminaliteto, ki je v nekaterih državah peta veja oblasti, močne korporacije same po sebi dodatna skrita veja oblasti.

11.2 Vpliv informacijsko-komunikacijske tehnologije na pojavne oblike gospodarske kriminalitete

Skozi monografijo je bralec verjetno že opazil, da avtorji velik poudarek namenjamo napredku na področju informacijsko-komunikacijske tehnologije. Priznavamo mu pomembno vlogo pri delovanju novih močnih korporacij, tako na področju strojne kot programske opreme. Razvoj novih materialov, strojev in drugih fizično oprijemljivih tehnologij je obogatil marsikatero podjetje. Obenem je močno napredovalo tudi področje programske opreme, ki takšne tehnologije poganja, pa tudi področje osebnih podatkov, ki veljajo za novo zlato (ali nafto). Znano je, da so največje svetovne korporacije obogatele prav z uporabo osebnih podatkov. Vse omenjeno je vplivalo na pojavne oblike kriminalitete, tudi gospodarske. Tako kot na drugih področjih se bodo razvijale klasične oblike kriminalitete, še bolj pa se bodo izpopolnjevale že zdaj napredne oblike goljufij v okviru kibernetske kriminalitete. Fancher idr. (2019) pišejo o naprednih shemah ribarjenja, pri katerih storilci s pomočjo umetne inteligence izdelujejo zapletene goljufive sheme, izboljšujejo kode škodljive programske opreme ipd. Napredek informacijsko-komunikacijske tehnologije pri svojem delu vse bolj uporabljajo tudi tisti, ki tovrstno kriminaliteto odkrivajo.

11.3 Vpliv umetne inteligence na področju odkrivanja, preiskovanja in sojenje gospodarske kriminalitete

Če so prejšnja poglavja gradila argumentacijo o problematičnem vplivu informacijsko-komunikacijske tehnologije na poslovanje in gospodarstvo ter o kriminaliteti, ki iz tega izhaja, pa obstaja tudi svetla stran. Izhaja predvsem iz uporabe umetne inteligence za odkrivanje gospodarske kriminalitete in posledično pomoč pri njenem preiskovanju. Ker se umetna inteligenca vse bolj dojema kot čudežno

zdravilo za vse človeške tegobe in težave, je tudi v kontekstu preiskovanja gospodarske kriminalitete mogoče najti nekaj smiselnih argumentov v prid takšnemu mnenju.

Pomoč umetne inteligence pri odkrivanju gospodarske kriminalitete bi bila predvsem v tem, da bi lahko hitreje zaznala nenavadne vzorce poslovanja, poročanja, transakcij ipd. in z alarmiranjem ključnih akterjev kazala verjetnost prisotnosti delinkventnega vedenja.

Že pred desetletji je FBI (n. d. a) prepoznal uporabnost podatkovnega rudarjenja za zaznavanje gospodarske kriminalitete in razvoj umetne inteligence je tako uporabnost signifikantno nadgradil. Uporabnost umetne inteligence in strojnega učenja prepoznavajo zasebni in javni subjekti, katerih delo se dotika odkrivanja in preiskovanja gospodarske kriminalitete (Fancher idr., 2019).

Pomoč umetne inteligence pri preiskovanju gospodarske kriminalitete pa je nadgradnja predhodnega zaznavanja nenavadnih vzorcev, in sicer prek masovne analize dokumentov in podatkovnih baz ter povezovanja podatkov ipd. Glede na obsežnost dokumentacije, ki pogosto spremlja gospodarsko kriminaliteto, je preučevanje tolikšne količine dokumentacije časovno zamudno. Sočasno pa obstaja tveganje, da se kaj ključnega spregleda. Umetna inteligenca lahko dokumentacijo hitreje indeksira, delno ali v celoti analizira in morda lažje poveže različne vire in podatkovne zbirke med seboj kot človek. Prednost umetne inteligence je predvsem hitrejša analiza velike količine finančnih podatkov, kar omogoča celovitejšo analizo in posledično povečuje možnosti odkrivanja nepravilnosti. Poleg tega lahko zagotovi višjo stopnjo natančnosti, saj lahko prepozna nepravilnosti in vzorce, ki bi jih forenzični računovodje morda spregledali. Višja je tudi doslednost. Nadalje umetna inteligenca lažje sledi raznim (finančnim) transakcijam v realnem času in opozarja na sumljive aktivnosti, kar omogoča pravočasno ukrepanje. Prav tako njeno avtonomno delovanje omogoča stalno spremljanje računovodskih podatkov brez neprestanega nadzora. S pomočjo obdelave naravnega jezika lahko prepoznava sledi prevar v besedilnih dokumentih, kot so elektronska sporočila in poročila različnih institucij. Umetna inteligenca je tudi prilagodljiva, saj je algoritme mogoče prilagoditi specifičnim potrebam podjetja in nenehno spreminjajočim se vzorcem prevar. Zmore tudi prevzeti rutinske naloge, kar razbremeni analitike in jim omogoča, da se osredotočijo na kompleksnejše vidike preiskav. Hkrati se lahko uporaba umetne

inteligence učinkovito dopolnjuje s tradicionalnimi metodami, kar povečuje zanesljivost odkrivanja neskladnosti ali nepravilnosti. Njena sposobnost neprestanega učenja na podlagi novih podatkov in izkušenj pa zagotavlja stalno izboljševanje učinkovitosti (Gorenc, 2024). Izziv je seveda v tem, da se je treba z njo ustrezno seznaniti, razviti ustrezne algoritme in nadzorovati njene rezultate. Njena implementacija je lahko zelo draga, poleg tega pa se odpira vprašanje moralne odgovornosti ipd. („Computers make mistakes and AI will make things worse — the law must recognize that", 2024; Gorenc, 2024; Kranjc, 2023; Završnik, 2020).

Pomoč umetne inteligence pri dokazovanju gospodarske kriminalitete se kaže na dva načina. Prvi je podoben kot na drugih področjih: takšni sistemi lahko pomagajo prepoznati storilce, pri katerih je večja verjetnost, da bodo znova storili kaznivo dejanje, ali so begosumni ipd. Drugi način je uporaba umetne inteligence pri izrekanju kazni, ko sistem sprejme konkretno odločitev in predlaga določeno kazen. Nekateri avtorji ob tem poudarjajo, da so podatki, na podlagi katerih modeli umetne inteligence analizirajo in podajajo rezultate, lahko nepopolni, pristranski ali netransparentni, saj je programska koda skrita.

Z vse večjim vključevanjem umetne inteligence v kazenskopravni sistem se spreminja tudi razmerje med človeškim odločanjem in avtomatiziranimi postopki. Re in Solow-Niederman (2019) opozarjata, da bi nadaljnja avtomatizacija lahko zmanjšala neposredno vlogo ljudi pri posameznih pravnih odločitvah ter povečala tveganje za odtujenost posameznikov od pravnega sistema. V skrajnem primeru bi lahko razvoj takšnih sistemov vodil v vse bolj avtonomno pravno odločanje, pri katerem bi bil človeški vpliv omejen predvsem na nadzor, potrjevanje ali popravljanje odločitev, ki jih pripravljajo algoritmi.

Umetna inteligenca bi lahko postopoma prevzemala posamezne naloge, ki jih danes opravljajo sodniki, tožilci, odvetniki in drugi pravni strokovnjaki, na primer analizo obsežne dokumentacije, oblikovanje pravnih argumentov, ocenjevanje procesnih tveganj ali pripravo predlogov odločitev. Bistveno bolj občutljiva pa so področja, kot so presoja verodostojnosti prič, ocenjevanje krivde in določanje kazenskih sankcij, saj neposredno posegajo v temeljna procesna jamstva, človekove pravice in vprašanja legitimnosti pravnega odločanja. Zato postajajo etična, pravna in institucionalna vprašanja uporabe umetne inteligence vse pomembnejša. Med ključne izzive sodijo varstvo zasebnosti, preglednost in razložljivost algoritmičnega

odločanja, nevarnost pristranskosti, odgovornost za napačne odločitve ter tveganje zlorabe ali neustrezne uporabe tehnologije. Institucije kazenskega pravosodja morajo zato umetno inteligenco uporabljati odgovorno, sorazmerno in v skladu z veljavnimi pravnimi standardi ter zagotoviti ustrezen človeški nadzor nad njenim delovanjem (Stears in Deeks, 2023; Yeoh, 2019).

Na izzive in tveganja, povezana z umetno inteligenco, množičnimi podatki in drugimi tehnološkimi inovacijami pri odkrivanju, preiskovanju in dokazovanju kaznivih dejanj, podrobneje opozarja tudi Završnik (2018a, 2018b, 2020). Tehnološki razvoj zato ne zmanjšuje potrebe po strokovnem pravnem znanju, temveč jo povečuje. Prihodnji pravniki bodo morali poleg poznavanja prava razviti tudi sposobnost kritičnega razumevanja delovanja algoritmičnih sistemov, njihovih omejitev in posledic za človekove pravice ter pravno odločanje. Umetna inteligenca bo tako verjetno postala pomembno podporno orodje pravne prakse, vendar bo prav kakovost človeškega strokovnega znanja odločilna za njeno zakonito, smiselno in odgovorno uporabo (Kranjc, 2023).

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

12 Sklepno poglavje – ključne ugotovitve in raziskovalni predlogi

V strokovni literaturi ni splošno sprejete mednarodne opredelitve finančne kriminalitete. Gre za koncept, katerega vsebina se razlikuje glede na pravni, institucionalni in raziskovalni kontekst posamezne jurisdikcije. Avtorji zato pogosto izmenično uporabljajo izraze finančna kriminaliteta, nedovoljene finance, beloovratniška kriminaliteta, goljufije in celo gospodarska kriminaliteta, čeprav se njihovi pomeni ne prekrivajo v celoti (Pickett in Pickett, 2002; Ryder, 2018; Sutherland, 1940). Nekateri avtorji finančno kriminaliteto opredeljujejo široko ter vanjo vključujejo del gospodarske kriminalitete ali celo korupcijo in krajo (Dvoršek, 2002; Gottschalk, 2017; Nardo, 2006; Nováčková, 2020; Pickett in Pickett, 2002; Ryder, 2018; Sutherland, 1940), drugi pa jo opredeljujejo ožje, v povezavi s finančnimi institucijami (Lamberger, 2009; Teichmann in Falker, 2021; Toner, 2009).

Večinoma se obravnava kot nenasilna oblika kriminalitete, katere neposredna posledica je predvsem finančna izguba. Med posredne posledice sodijo manj konkurenčno in perspektivno gospodarstvo države, večja brezposelnost ter slabši socialni položaj prebivalstva. Povezujejo jo s finančnimi institucijami in protipravno pridobljeno finančno koristjo, pri čemer naj bi bili organizirana in finančna kriminaliteta povezani. Je podskupina gospodarske kriminalitete, ki zajema odklonska ravnanja, izvršena pod pretvezo zakonitih komercialnih ali finančnih dejavnosti, pri katerih je neposredno ali posredno udeležen eden ali več finančnih subjektov oziroma finančnih strokovnjakov (Premrl, 2025).

Skozi monografijo se nekako pojavljata dve ključni temi: potrebe po znanju ter neformalna moč storilcev gospodarske in/ali finančne kriminalitete ter strahospoštovanje (ali zgolj strah), s katerim potem vplivajo na akterje (od prič in prijaviteljev do preiskovalcev).

Monografija tako še dodatno potrjuje tezo Selinškove (2019), ki pravi, da je treba povečati obseg raziskovanje gospodarske kriminalitete, najprej z raziskovanjem obsega njenega temnega polja. Študijo, ki jo je na Norveškem izvedel Gottschalk (2023), bi bilo smiselno opraviti tudi v Sloveniji. Jasno se kaže tudi potreba po podrobnejšem vpogledu v obseg in škodo finančne kriminalitete ter po raziskovanju mehanizmov njenega delovanja v Sloveniji.

Ferme (2013) je anketiral slovenske preiskovalce gospodarske kriminalitete. Rezultati so pokazali ključne težave, s katerimi se srečujejo: pomanjkljivo sodelovanje med državnimi organi in institucijami, ki si prizadevajo obvladovati gospodarsko kriminaliteto, prepočasno prilagajanje zakonodaje, pomanjkljiva preiskovalna pooblastila ter pomanjkanje ustreznega kadra, tehnične podpore in prostorov. Ponovno je bilo izpostavljeno tudi pomanjkanje znanja in izkušenj za preiskovanje gospodarske kriminalitete (Ferme, 2013). Rezultati ankete so bili nato podlaga za strategijo, ki je predlagala ukrepe za odpravo vseh navedenih težav. Smiselno bi bilo anketo ponoviti in preveriti trenutno stanje. Prav tako je očitno treba raziskati uspešnost pregona gospodarske in finančne kriminalitete, ključne napake policistov in tožilcev, na katerih dokazih temeljijo sodbe ter predvsem razloge za oprostilne sodbe. To je pomembno zlasti zato, da bi razumeli, ali so bili izkazani zadostni znaki kaznivega dejanja ali pa je šlo za ravnanje, ki ni kazenskopravno relevantno, zaradi česar bi bil pregon neupravičen in bi povzročal neučinkovito porabo časa ter institucionalnih virov. Pri tem se odpira tudi širše vprašanje pravne praznine: ali gre morda za družbeno škodljivo vedenje, ki ob storitvi še ni bilo kriminalizirano, čeprav bi zaradi sistemskih tveganj moralo biti. Takšna razmišljanja pogosto vodijo v razpravo o obsegu državne regulacije trga, tudi o mejah koncepta *laissez-faire*. Adam Smith, klasik politične ekonomije, je v delu Bogastvo narodov (1776) uporabil metaforo »nevidne roke« (angl. *the invisible hand*), da bi ponazoril, kako lahko posamezniki, ki sledijo lastnemu interesu, nehote prispevajo k učinkovitejšemu delovanju trga in skupnemu gospodarskemu blagostanju. Z drugimi besedami, prosti trg naj bi samodejno vzpostavljal gospodarsko in družbeno ravnotežje. Ta koncept je pozneje postal temelj številnih ekonomskih teorij, ki zagovarjajo minimalno vlogo države in samoregulativno moč prostega trga. Čeprav Smith ni neposredno trdil, da

trg kaznuje neetične subjekte, so njegove ideje pogosto razumeli kot podlago za prepričanje, da bo konkurenca spodbujala učinkovitost in poštenost ter izločala neustrezne prakse. V sodobnem kontekstu je ta razlaga postala osrednja ideološka opora neoliberalne ekonomske doktrine, čeprav Smith nikoli ni povsem izključil vloge države in integritete pri zagotavljanju pravičnosti, pravnega reda ter osnovnih družbenih funkcij. Sodobni zagovorniki prostega trga pogosto in vztrajno nasprotujejo državnemu poseganju v gospodarske tokove. Po njihovem mnenju skoraj ni področja, ki bi ga morala država regulirati. Vendar so globalne finančne krize, zlasti kriza leta 2008, pokazale omejitve takšnega pristopa. Na to opozarjajo tudi pomembni ekonomisti (npr. Rajan, 2009; Rajan in Zingales, 2004), ki poudarjajo potrebo po uravnoteženi regulaciji finančnih trgov. Pomembno pa je razlikovati: regulacija sama po sebi sodi na področje civilnega oziroma upravnega prava, zato njena kršitev praviloma ne pomeni kazenskopravne odgovornosti, razen če so hkrati podani tudi znaki kaznivega dejanja.

Se pa prav na tej točki odpirajo nove razprave, in sicer o družbeni odgovornosti podjetij in malomarnosti. Kot sta pisala Dobovšek in Slak (2016), ali brezvestno vodenje poslovnega subjekta, sprejemanje tveganih odločitev brez ustrezne utemeljitve in nato prošnja za državno reševanje (angl. *bail-out*), ki subjekt reši pred stečajem, ne spominjajo na malomarnost in povzročitev neke vrste »smrti« poslovnega subjekta? Kazenski pregon zaradi »smrti« ali »hudega poškodovanja« poslovnega subjekta se ekonomistom in drugim verjetno zdi komičen. Toda kaj, če propad subjekta nekdanjim zaposlenim povzroči izgubo dohodka in mizerno življenje, pri čemer se poslabša kakovost njihovega življenja, kar lahko vodi tudi v samomor (Chang idr., 2013)? Bi bilo drugače, če bi bile nagrade za najvišje upravljavce poslovnih subjektov vezane na finančno stabilnost podjetja in bi izguba premoženja subjekta pomenila tudi izgubo managerjevega premoženja?

Identificirati je treba vrzeli v znanju, sredstvih ali drugih elementih, ki jih policija in tožilstvo potrebujeta za uspešnejše delo. Odpira se razprava o potrebnosti specializiranih sodišč. Ali Slovenija potrebuje sodišča za gospodarsko in finančno kriminaliteto? Brez poglobljene raziskave odgovor ni preprost. Treba je vprašati sodnike, ali je takšna specializacija smiselna in potrebna, ter najti motivirane kadre. Vsi vključeni akterji bodo morali na tej točki opraviti refleksijo, priznati, da vsega ne vedo, in se zavedati premoči storilcev.

Dr. Anton Dvoršek je oblikoval več vsebinsko tehtnih in še vedno aktualnih predlogov za izboljšanje odkrivanja in preiskovanja gospodarske kriminalitete. Njegovi predlogi se nanašajo predvsem na organizacijo specializiranih preiskovalnih struktur, tesnejše sodelovanje med policijo, državnim tožilstvom in sodišči, razvoj specializiranega znanja ter sistematično vrednotenje uspešnosti preiskav in kazenskih postopkov (A. Dvoršek, osebna komunikacija, 2026). Med ključnimi predlogi so:

- Ohranitev in nadaljnji razvoj NPU-ja, ki bi ga bilo smiselno ohraniti kot specializirano preiskovalno enoto, saj združuje del najbolj usposobljenih preiskovalcev za obravnavo zahtevnih oblik gospodarske in finančne kriminalitete. Če njegova sedanja organizacijska umeščenost v kriminalistično policijo ne omogoča optimalnega delovanja, bi bilo bolj smiselno razmisliti o spremembi organizacijskega modela kot o ukinitvi urada. Ukinitev bi namreč lahko oslabila že vzpostavljene sinergijske učinke specializacije, izkušenj in interdisciplinarnega sodelovanja.
- Specializacija sodnikov za zahtevne primere gospodarske kriminalitete. Pri najzahtevnejših primerih bi bilo smiselno razvijati večjo stopnjo sodniške specializacije.
- Vodstvo kriminalistične policije oziroma NPU bi se moralo v rednih časovnih intervalih sestajati z vodstvom SDT RS. Namen takšnih srečanj bi bil pregled poteka najzahtevnejših preiskav, prepoznavanje razlogov za morebitne zastoje, skupno iskanje rešitev ter presoja novih prioritetnih primerov. Takšno usklajevanje bi lahko prispevalo k skrajševanju dolgotrajnih preiskav in zgodnejšemu razreševanju strokovnih ali organizacijskih težav.
- Tudi Fakulteta za varnostne vede bi morala dolgoročno razvijati specializirano raziskovalno in pedagoško znanje na tem področju. Smiselna bi bila vzpostavitev raziskovalne kariere, ki bi povezovala kriminalistično znanje z ekonomijo, računovodstvom, revizijo in financami. Tak strokovnjak bi moral poleg ustrezne ekonomske oziroma finančne podlage pridobivati tudi praktična znanja o zbiranju in vrednotenju dokazov, na primer z vključevanjem v specializirana usposabljanja organov kazenskega pravosodja ter z možnostjo praktičnega sodelovanja s policijo ali drugimi preiskovalnimi institucijami.
- Na skupnih usposabljanjih policije, državnega tožilstva, sodstva in po potrebi drugih nadzornih institucij bi bilo smiselno sistematično analizirati tudi primere, v katerih postopek ni bil zaključen s pravnomočno obsodilno sodbo. Namen takšne analize ne bi bil iskanje odgovornosti posameznih institucij, temveč ugotavljanje, kje so nastale težave pri zaznavi, preiskovanju, dokazovanju,

pravni kvalifikaciji ali procesnem vodenju zadeve. Takšno učenje iz neuspelih primerov bi lahko pomembno prispevalo k izboljšanju prihodnjih preiskav.

- Čeprav letna poročila tožilstev nakazujejo razloge glede (ne)učinkovitosti interdisciplinarnih in skupnih preiskovalnih skupin in uporabe zunanjega strokovnega znanja, ni mogoče zaznati poglobljenosti v razloge. Posebno pozornost bi bilo treba nameniti analizi učinkovitosti interdisciplinarnih, po potrebi mednarodnih preiskovalnih skupin, ki vključujejo strokovnjake s področij financ, računovodstva, bančništva, revizije in drugih specializiranih področij. Prav tako bi bilo smiselno preverjati, v kolikšni meri državno tožilstvo in drugi pristojni organi dejansko uporabljajo možnosti vključevanja takšnih strokovnjakov ter kakšen je njihov prispevek k hitrosti, kakovosti in uspešnosti preiskovanja kompleksnih oblik gospodarske kriminalitete.

Predlogi kažejo na skupno izhodišče: učinkovitejše preiskovanje gospodarske kriminalitete ni odvisno samo od dodatnih formalnih pooblastil ali povečanja števila preiskovalcev, temveč predvsem od specializacije, interdisciplinarnosti, institucionalnega sodelovanja, sistematičnega prenosa znanja in sposobnosti učenja iz preteklih primerov. V tem smislu ostajajo Dvorškovi predlogi aktualni tudi za današnjo razpravo o izboljševanju učinkovitosti odkrivanja, preiskovanja in dokazovanja gospodarske kriminalitete.

Gospodarska kriminaliteta s svojimi dejavnostmi ogroža varnost in stabilnost gospodarstev, zlasti v državah, ki nimajo ustrezne zakonodaje, imajo šibke institucije in nimajo učinkovite kriminalitetne politike. Podrobnejši pregled gospodarskih razmer v takšnih državah razkrije naslednje (Dobovšek, 2020): dotok kriminalnega denarja vodi v renominacijo domače denarne enote in vpliva na inflacijo; spodbuja špekulativno investiranje; ustvarja nasilno ozračje, ki odvrača tuje vlagatelje; kriminalne organizacije vlagajo kapital v še dobro stoječa podjetja in jih nato uporabljajo za prikrivanje kriminalnih dejavnosti; povečujejo se stroški za varnost podjetij; država pa se postopoma umika s svetovnih gospodarskih in finančnih trgov.

Vpliv oblikovanja kriminalitetne politike se kaže tudi v naslednjih pojavih: večji kot je trg, na katerem vlada transakcije označuje za nezakonite, večji je izziv za kriminalne organizacije, da na njem tekmujejo in s prisilo ter korupcijo vzpostavljajo lokalne monopole. Prav tako večji kot je pritisk fiskalne in regulatorne politike na zakonite trge, večja je spodbuda za podjetja, da sredstva prenesejo na ilegalne trge ali v davčne oaze oziroma se lotijo transakcij, ki jih država ne more nadzorovati.

Državno vlaganje v odvračalne dejavnosti destabilizira lokalne monopole kriminalnih skupin, ki se zato še bolj posvečajo korupciji in nasilju, kar posredno vpliva na vse udeležence na trgu. Zato morajo oblikovalci ustreznih politik poleg prisilnih ukrepov (palice) uporabljati tudi sistem nagrajevanja (korenček) za tiste, ki opozarjajo na napake in oblikujejo rešitve, ki morda niso priljubljene, a bi bile učinkovite.

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

Literatura in viri

Achim, M. V. in Borlea, S. N. (2020). *Economic and financial crime: Corruption, shadow economy, and money laundering*. Springer Nature Switzerland.

Agencija za trg vrednostnih papirjev (ATVP). (2022). *Letno poročilo 2021 Agencije za trg vrednostnih papirjev*. https://www.a-tvp.si/storage/app/media/Letna%20poro%C4%8Dila%20in%20poro%C4%8Dila%20o%20stanju/Letno_porocilo_ATVP_2021.pdf

Agencija za trg vrednostnih papirjev (ATVP). (n. d.). *Predstavitev*. https://www.a-tvp.si/predstavitev-agencije/predstavitev-

Alalehto, T. (2003). Economic crime: Does personality matter? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 47*(3), 335–355. https://doi.org/10.1177/0306624X03047003007

Albanese, J. S. (2021). Organized crime as financial crime: The nature of organized crime as reflected in prosecutions and research. *Victims & Offenders, 16*(3), 431–443. https://doi.org/10.1080/15564886.2020.1823543

Ali, S. (2021). Criminal minds: Profiling architects of financial crimes. *Journal of Financial Crime, 28*(2), 324–344. https://doi.org/10.1108/JFC-11-2020-0221

Aouragh, M. (2012). Framing the internet in the Arab Revolutions: Myth meets modernity. *Cinema Journal, 52*(1), 148–156.

Areh, I. (ur.). (2012). *Preiskovalni intervju: Nekateri pravni in psihološki vidiki*. Tipografija.

Areh, I. (2016). *Forenzična psihologija: Predstavitev, pričanje in ugotavljanje laži*. Fakulteta za varnostne vede.

Ashbaugh-Skaife, H., Collins, D. W., Kinney, W. R. in LaFond, R. (2009). The effect of SOX internal control deficiencies on firm risk and cost of equity. *Journal of Accounting Research, 47*(1), 1–43. https://doi.org/10.1111/j.1475-679X.2008.00315.x

Atelšek, S., Fajfar, T., Jemec Tomazin, M., Sitar, J., Trojar, M. in Žagar Karer, M. (ur.). (2024). *Terminološki slovarji 2023*. ZRC SAZU, Založba ZRC.

Badal-Valero, E., Alvarez-Jareño, J. A. in Pavía, J. M. (2018). Combining Benford's Law and machine learning to detect money laundering: An actual Spanish court case. *Forensic Science International, 282*, 24–34.

Bank for International Settlements. (1988). *Prevention of criminal use of the banking system for the purpose of money-laundering*. https://www.bis.org/publ/bcbsc137.htm

Banka Slovenije. (2017). *O nas*. https://www.bsi.si/o-nas

Banka Slovenije. (n. d.). *Nadzorniške prakse, postopki in ukrepi*. https://www.bsi.si/sl/nadzor-bancnega-sistema/nadzorniske-prakse-postopki-in-ukrepi

Barna, F. in Nachescu, M. (2016). Economic crimes and capital markets. V M. Tomiță (ur.), *The fifth international conference multidisciplinary perspectives in the quasi-coercive treatment of offenders: Probation as a field of study and research: From person to society* (str. 41–44). Filodiritto Editore. https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2018/10/SPECTO-2016.pdf

Barringer, S. N., Taylor, B. J., Riffe, K. A. in Slaughter, S. (2022). How university leaders shape boundaries and behaviors: An empirical examination of trustee involvement at elite US research universities. *Higher Education Policy, 35*(1), 102–132.

Basel Committee on Banking Supervision. (1998). *Framework for internal control systems in banking organizations*. https://www.bis.org/publ/bcbs40.pdf

Bavcon, L. (2017). Nekaj kritičnih misli o kriminalitetni politiki na področju gospodarstva. *Pravnik, 72*(3/4), 165–169.

Bavcon, L. in Šelih, A. (1978). *Kazensko pravo: Splošni del*. Časopisni zavod Uradni list SR Slovenije.
Baym, G. (15. 6. 2023). The media's bottom-line problem. *JSTOR Daily*. https://daily.jstor.org/the-medias-bottom-line-problem/
Becker, G. S. (1968). Crime and punishment: An economic approach. *Journal of Political Economy, 76*(2), 169–217.
Benson, M. L. (1985). Denying the guilty mind: Accounting for involvement in white-collar crime. *Criminology, 23*(4), 583–607.
Berzsenyi, C. E. (2020). The Columbo method: A legacy of antipotency and rhetorical inquiry to redirect resistance. *Journal of Professional Communication, 6*(2), 7–36.
Biagioli, A. in Nardo, M. (2007). A crossroad in combating and preventing financial crime: Looking for synergetic instruments for attack and prevention. *Journal of Financial Crime, 14*(2), 127–137.
Brenner, R. (2018). *Columbo tactics: I*. ChacoCanyon. https://ChacoCanyon.com/pointlookout/180912.shtml
Brzezińska, J. (2020). Women as perpetrators of economic offences in France. V M. H. Bilgin, H. Danis, G. Karabulut in G. Gözgor (ur.), *Eurasian economic perspectives* (let. 12/1, str. 351–363). Springer International Publishing.
Bussmann, K.-D. in Werle, M. M. (2006). Addressing crime in companies. *The British Journal of Criminology, 46*(6), 1128–1144.
Cali, J. (2013). Forensic accounting. V J. A. Siegel, P. J. Saukko in M. M. Houck (ur.), *Encyclopedia of forensic sciences* (2. izd., str. 423–431). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-382165-2.00218-X
Carter, D. (2022). *Law enforcement intelligence: A guide for state, local, and tribal law enforcement agencies*. U.S. Department of Justice.
Chang, R. J. (16. 12. 2023). Here are the 15 biggest donations ever to U.S. colleges and universities. *Forbes*. https://www.forbes.com/sites/richardjchang/2023/12/16/here-are-the-15-biggest-donations-ever-to-us-colleges-and-universities/
Chang, S.-S., Stuckler, D., Yip, P. in Gunnell, D. (2013). Impact of 2008 global economic crisis on suicide: Time trend study in 54 countries. *BMJ, 347*, f5239.
Chesoli, D. in Wafula, J. (2020). The role of forensic accounting as a tool in the fight against financial crimes. *EPH-International Journal of Business & Management Science, 6*(4), 1–7.
Cho, W. K. T. in Gaines, B. J. (2007). Breaking the (Benford) Law: Statistical fraud detection in campaign finance. *The American Statistician, 61*(3), 218–223.
Computers make mistakes and AI will make things worse—the law must recognize that. (2024). *Nature, 625*(7996), 631.
Copeland, R. (15. 10. 2023). Warning of 'grave' errors, powerful donors push universities on Hamas. *The New York Times*. https://www.nytimes.com/2023/10/15/business/harvard-upenn-hamas-israel-students-donors.html
Cornish, D. B. (1994a). Crimes as scripts. V D. Zahm in P. Cromwell (ur.), *Proceedings of the International Seminar on Environmental Criminology and Crime Analysis* (str. 30–45). Florida Criminal Justice Executive Institute. https://bjs.ojp.gov/library/publications/proceedings-international-seminar-environmental-criminology-and-crime-analysis
Cornish, D. B. (1994b). The procedural analysis of offending and its relevance for situational prevention. *Crime Prevention Studies, 3*, 151–196.
Cressey, D. R. (1953). *Other people's money: A study in the social psychology of embezzlement*. Wadsworth Publishing Company. (Izvirno delo objavljeno leta 1953)
Crown. (2013). *Serious and organised crime strategy*. The Secretary of State for the Home Department. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7c448b40f0b62dffde0f40/Serious_and_Organised_Crime_Strategy.pdf
Deel, G. L. (9. 3. 2021). A lesson in personal strategy from Lieutenant Columbo. *Medium*. https://medium.com/@AmericanPublicU/a-lesson-in-personal-strategy-from-lieutenant-columbo-d4f611d165e0
Deisinger, M. (1983). Gospodarski kriminal v SR Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 34*(3), 189–197.

Deloitte Touche Tohmatsu India LLP. (2015). *Building effective internal financial controls for better fraud risk management*. https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/in/Documents/finance/in-fa-building-effective-internal-financial-controls-noexp.pdf

Dobovšek, B. (2020). *Transnacionalna kriminaliteta: Študijsko gradivo*. Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.

Dobovšek, B. in Slak, B. (2015). Old horizons of organised-white collar crime: Critical remarks about the current definition, development and perceptions of organised and white-collar crime. *Journal of Financial Crime, 22*(3), 305–317.

Dobovšek, B. in Slak, B. (2016). Criminal culpability and economic crisis. V B. Davis (ur.), *Corruption: Political, economic and social issues* (str. 109–120). Nova Science Publishers.

Dobovšek, B. in Slak, B. (2021). Lokalna skupnost kot humusni ali repelentni dejavnik za organizirano kriminaliteto in vloga policije. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), *7. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih: Konferenčni zbornik* (str. 167–184). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.

Državna revizijska komisija za revizijo postopkov oddaje javnih naročil. (2022). *Poročilo o delu 2021*. https://www.dkom.si/mma/Poro__ilo_o_delu_2021.pdf/2022060711230942/?m=1654593789

Durkheim, É. (2013). *The rules of sociological method and selected texts on sociology and its method* (S. Lukes, ur.; W. D. Halls, prev.; 2. izd.). Palgrave Macmillan.

Dvoršek, A. (1988). *Gospodarska kriminaliteta v trgovinskem poslovanju: Pojavne oblike, odkrivanje, preiskovanje: Raziskovalna naloga*. Višja šola za notranje zadeve.

Dvoršek, A. (2002). Strateški vidiki omejevanja gospodarske kriminalitete v Republiki Sloveniji. V D. Maver, B. Kečanović in P. Mrhar (ur.), *Problematika odkrivanja in pregona gospodarske kriminalitete* (str. 39–51). Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.

Dvoršek, A. (2004). Kriminalistično strateški vidiki omejevanja zavarovalniških goljufij. V A. Dvoršek in L. Selinšek (ur.), *Goljufije v zavarovalništvu* (str. 49–59). Fakulteta za policijsko-varnostne vede; Pravna fakulteta.

Dvoršek, A. (2005). Kriminalistično strateški vidiki finančnih preiskav v Sloveniji. V A. Dvoršek in L. Selinšek (ur.), *Problematika finančnega kriminala v Sloveniji* (str. 7–17). Fakulteta za policijsko-varnostne vede; Pravna fakulteta.

Dvoršek, A. (2008). *Kriminalistična metodika* (1. izd., 2. natis). Fakulteta za varnostne vede.

Dvoršek, A. (2009). Kriminalistični vidiki odkrivanja in preiskovanja nekaterih oblik korporacijske kriminalitete. V L. Selinšek in A. Dvoršek (ur.), *Korporacijski kriminal – praktični in teoretični vidiki* (str. 91–104). Fakulteta za varnostne vede.

Eisinger, J., Ernsthausen, J. in Kiel, P. (8. 6. 2021). The secret IRS files: Trove of never-before-seen records reveal how the wealthiest avoid income tax. *ProPublica*. https://www.propublica.org/article/the-secret-irs-files-trove-of-never-before-seen-records-reveal-how-the-wealthiest-avoid-income-tax

Ellis, M. J. (2012). The origins of the elected prosecutor. *The Yale Law Journal, 121*(6), 1528–1570.

Europol. (2013). *SOCTA 2013: EU serious and organised crime threat assessment*.

Europol. (2022). *Economic crime*. https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/economic-crime

Europol. (4. 10. 2023a). *EU Policy Cycle – EMPACT: EMPACT 2022+ Fighting crime together*. https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-statistics/empact

Europol. (2023b). *The other side of the coin: An analysis of financial and economic crime*. Publications Office of the European Union. https://doi.org/10.2813/105613

Europol. (2025a). *EFIPPP practical guide for operational cooperation between investigative authorities and financial institutions*. Publications Office of the European Union. https://doi.org/10.2813/3832711

Europol. (2025b). *Steal, deal and repeat—How cybercriminals trade and exploit your data (Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA))*. Publications Office. https://doi.org/10.2813/4926508

Europol. (2026). *The blueprint of criminal opportunism*. Publications Office of the European Union. https://doi.org/10.2813/3596319

Evropski parlament in Svet Evropske unije. (2014). Uredba (EU) št. 537/2014 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. aprila 2014 o posebnih zahtevah v zvezi z obvezno revizijo subjektov javnega interesa in razveljavitvi Sklepa Komisije 2005/909/ES. *Uradni list Evropske unije, L 158*, 77–112. https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/537/oj/slv

Fancher, D., Shepard, M. in Wainwright, R. (5. 12. 2019). The connected defense: Elevating the fight against financial crime. *Deloitte Insights*. https://www2.deloitte.com/xe/en/insights/topics/risk-management/fighting-economic-crime-connected-technology.html

Federal Bureau of Investigation. (n. d. a). *Financial crimes report 2010–2011*. https://www.fbi.gov/stats-services/publications/financial-crimes-report-2010-2011

Federal Bureau of Investigation. (n. d. b). *White-collar crime*. https://www.fbi.gov/investigate/white-collar-crime

Ferguson, J. E. (2010). *White-collar crime*. Chelsea House.

Ferme, J. (2013). Soočanje slovenske policije z gospodarsko kriminaliteto na sistemski ravni. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 64*(2), 122–139.

Financial Action Task Force (FATF). (2023). *Guidance on beneficial ownership of legal persons*. https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Guidance-Beneficial-Ownership-Legal-Persons.html

Financial Action Task Force (FATF). (2026). *FATF releases new paper on cyber-enabled fraud*. https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Methodsandtrends/cyber-enabled-fraud-digitalisation-ml-tf-pf-risks.html

Finančna uprava Republike Slovenije. (2016). *Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije za leto 2015*. https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/FURS/Strateski-dokumenti/Letno-porocilo-Financne-uprave-za-leto-2015.pdf

Finančna uprava Republike Slovenije. (2017). *Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije za leto 2016*. https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/FURS/Strateski-dokumenti/b4b5784275/Letno-porocilo-Financne-uprave-RS-za-leto-2016.pdf

Finančna uprava Republike Slovenije. (2018). *Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije za leto 2017*. https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/FURS/Strateski-dokumenti/e5bd7ff9b6/Letno-porocilo-Financne-uprave-RS-za-leto-2017.pdf

Finančna uprava Republike Slovenije. (2019). *Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije za leto 2018*. https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/FURS/Strateski-dokumenti/bd64218a9b/Letno-porocilo-Financne-uprave-RS-za-leto-2018.pdf

Finančna uprava Republike Slovenije. (2020). *Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije za leto 2019*. https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/FURS/Strateski-dokumenti/Letno-porocilo-Financne-uprave-za-leto-2019.pdf

Finančna uprava Republike Slovenije. (2021). *Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije za leto 2020*. https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/FURS/Strateski-dokumenti/2020/Letno-porocilo-Financne-uprave-za-leto-2020.pdf

Finančna uprava Republike Slovenije. (2022). *Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije za leto 2021*. https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/FURS/Strateski-dokumenti/2021/Letno-porocilo-Financne-uprave-za-leto-2021.pdf

Finančna uprava Republike Slovenije. (2023). *Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije za leto 2022*. https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/FURS/Strateski-dokumenti/2023/Letno-porocilo-Financne-uprave-za-leto-2022.pdf

Finančna uprava Republike Slovenije. (2024). *Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije za leto 2023*. https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/FURS/Strateski-dokumenti/2024/Letno-porocilo-Financne-uprave-za-leto-2023.pdf

Finančna uprava Republike Slovenije. (2025). *Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije za leto 2024*. https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/FURS/Strateski-dokumenti/2025/Letno-porocilo-Financne-uprave-za-leto-2024.pdf

Finančna uprava Republike Slovenije. (2026a). *Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije za leto 2025*. https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/FURS/Strateski-dokumenti/2026/Letno-porocilo-Financne-uprave-za-leto-2025.pdf

Finančna uprava Republike Slovenije. (2026b). *O Finančni upravi Republike Slovenije*. https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/financna-uprava-republike-slovenije/o-upravi/

Fjeldstad, O. H. (2003). Fighting fiscal corruption: Lessons from the Tanzania Revenue Authority. *Public Administration and Development, 23*(2), 165–175.

Flander, B. (2019). Finančna preiskava po ZFU in ZOPNI. *Pravna praksa, 38*(19), II–VIII.

Foer, F. (2019). Jeff Bezos's master plan. *The Atlantic, 324*(5), 51–68.

Frangež, D. in Lindav, B. (2019). Kriminalistika med teorijo in prakso v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 70*(2), 141–161.

Frangež, D. in Slak, B. (ur.). (2015). *Osebni dokazi v teoriji in praksi*. Fakulteta za varnostne vede.

Friedrichs, D. O. (2010). *Trusted criminals: White collar crime in contemporary society* (4. izd.). Wadsworth Cengage Learning.

Gamermann, D. in Antunes, F. L. (2018). Statistical analysis of Brazilian electoral campaigns via Benford's law. *Physica A: Statistical Mechanics and Its Applications, 496*, 171–188.

Garber, P. M. (1990). Famous first bubbles. *Journal of Economic Perspectives, 4*(2), 35–54.

Geršak, B. (2019). Kje je Republika Slovenija, ko govorimo o izvajanju finančnih preiskav v predkazenskem postopku in upoštevanju priporočila št. 30 projektne skupine za finančno ukrepanje? *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 70*(3), 265–276.

Global Initiative Against Transnational Organized Crime. (2019). *Hotspots of organized crime in the Western Balkans: Local vulnerabilities in a regional context*. https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2019/05/Hotspots-Report-English-13Jun1110-Web.pdf

Global Initiative Against Transnational Organized Crime. (2023). *The Organized Crime Index: Slovenia*. https://ocindex.net/assets/downloads/2023/english/ocindex_profile_slovenia_2023.pdf

Global Initiative Against Transnational Organized Crime. (2025). *The Organized Crime Index: Slovenia*. https://ocindex.net/assets/downloads/2025/english/ocindex_profile_slovenia_2025.pdf

Global Initiative Against Transnational Organized Crime. (n. d.-a). *Appendix 3: Definitions*. https://ocindex.net/report/2023/50-03-appendix.html

Global Initiative Against Transnational Organized Crime. (n. d.-b). *The Organized Crime Index: Profile Slovenia*. https://ocindex.net/

Gole, N. (2015). Bančni akterji so zelo inovativni. *Delo*. https://old.delo.si/gospodarstvo/finance/bancni-akterji-so-zelo-inovativni.html

Gorenc, M. (2024). Uporaba umetne inteligence pri odkrivanju računovodskih prevar. *Poslovodno računovodstvo*, (1). https://www.tax-fin-lex.si/Dokument/Podrobnosti?rootEntityId=098212b6-3bb5-4e6b-93cd-658fe426bfcb

Gottfredson, M. R. (2011). Some advantages of a crime-free criminology. V M. Bosworth in C. Hoyle (ur.), *What is criminology?* (str. 35–48). Oxford University Press.

Gottschalk, P. (2010a). Categories of financial crime. *Journal of Financial Crime, 17*(4), 441–458.

Gottschalk, P. (2010b). *Investigation and prevention of financial crime: Knowledge management, intelligence strategy and executive leadership*. Routledge.

Gottschalk, P. (2010c). Theories of financial crime. *Journal of Financial Crime, 17*(2), 210–222.Gottschalk, P. (2017). Convenience in white-collar crime: Introducing a core concept. *Deviant Behavior, 38*(5), 605–619.

Gottschalk, P. (2018). *Investigating white-collar crime: Evaluation of fraud examinations*. Springer.

Gottschalk, P. (2020). *Corporate responses to financial crime: From exposure to investigation*. Springer International Publishing.

Gottschalk, P. (2023). The extent of perceived exposure to economic crime in public and private business: Survey research in Norway. *Journal of Economic Criminology, 2*, 100037.

Gottschalk, P. in Dean, G. (2010). Stages of knowledge management systems in policing financial crime. *International Journal of Law, Crime and Justice, 38*(3), 94–108.

Gottschalk, P., Filstad, C., Glomseth, R. in Solli-Sæther, H. (2011). Information management for investigation and prevention of white-collar crime. *International Journal of Information Management, 31*(3), 226–233.

Grammatikos, T. in Papanikolaou, N. I. (2021). Applying Benford's Law to detect accounting data manipulation in the banking industry. *Journal of Financial Services Research, 59*(1–2), 115–142.

Gregorc, M. (2009). Praktični problemi pri pregonu korporacijskega kriminala s poudarkom na sodelovanju med policijo in državnim tožilstvom (policijski vidik). V L. Selinšek in A. Dvoršek (ur.), *Korporacijski kriminal – praktični in teoretični vidiki* (str. 25–38). Fakulteta za varnostne vede.

Gregorčič Bernik, D. in Potparič, D. (2017). Kaj mora preiskovalec davčnih goljufij vedeti o konceptu preprečevanja in zatiranja čezmejne kriminalitete v EU in Sloveniji. V D. Frangež in B. Slak (ur.), *Davčna kriminaliteta v teoriji in praksi* (str. 36–52). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.

Headworth, S. in Hagan, J. L. (2019). White-collar crimes of the financial crisis. V S. R. Van Slyke, M. L. Benson in F. T. Cullen (ur.), *The Oxford handbook of white-collar crime* (str. 275–293). Oxford University Press.

Hernando, M. G., Pautz, H. in Stone, D. (2018). Think tanks in 'hard times'—The Global Financial Crisis and economic advice. *Policy and Society, 37*(2), 125–139.

Hijwegen, R. (2019). *Lobbying the EU Copyright Directive* [Magistrsko delo, Erasmus School of Social and Behavioural Sciences].

Hinds, J., Williams, E. J. in Joinson, A. N. (2020). "It wouldn't happen to me": Privacy concerns and perspectives following the Cambridge Analytica scandal. *International Journal of Human-Computer Studies, 143*, 102498.

Hudej, N., Tomazin, M. J., Klun, M., Kostelec, A., Kovač, P. in Podlipnik, J. (2022). *Davčni terminološki slovar* (1. izd.). Založba ZRC.

Informacijski pooblaščenec Republike Slovenije. (2025). *Odločba št. 090-1/2025/3 z dne 20. 1. 2025*. https://www.ip-rs.si/informacije-javnega-zna%C4%8Daja/iskalnik-po-odlo%C4%8Dbah/prosilec-ministrstvo-za-pravosodje-1736325078

International Monetary Fund (IMF). (2001). Financial system abuse, financial crime and money laundering: Background paper. *IMF Policy Papers, 2001*(39).

INTERPOL. (2024). *Financial crime*. https://www.interpol.int/en/Crimes/Financial-crime

INTERPOL. (2026a). *INTERPOL global financial fraud threat assessment 2026*. https://www.interpol.int/content/download/24291/file/INTERPOL%20Global%20Financial%20Fraud%20Threat%20Assessment%202026.pdf

INTERPOL. (2026b). *Private sector partners*. https://www.interpol.int/en/Who-we-are/Our-partners/Private-sector-partners

Ivanyna, M., Moumouras, A. in Rangazas, P. (2010). *The culture of corruption, tax evasion, and optimal tax policy*. http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/economics/events/seminars-workshops-conferences/conferences/mysore/programme/ivanyna.pdf

Jager, M. (2020). Neoliberalna država kot notranja meja uspešnega odzivanja na korporativni kriminal nosilcev družbene moči. V R. Salecl (ur.), *Premeščanje mej v kriminologiji in kriminalitetni politiki* (str. 409–435). Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

Jager, M. in Šugman Stubbs, K. (2013). Za več preventive pri obvladovanju gospodarske kriminalitete. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 64*(2), 154–162.

Javna agencija Republike Slovenije za varstvo konkurence. (2022). *Letno poročilo 2021*. http://www.varstvo-konkurence.si/fileadmin/varstvo-konkurence.si/pageuploads/letna_porocila/Letno_porocilo_AVK_2021.pdf

Javna agencija Republike Slovenije za varstvo konkurence. (2023). *Letno poročilo 2022*. http://www.varstvo-konkurence.si/fileadmin/varstvo-konkurence.si/pageuploads/letna_porocila/Letno_porocilo_AVK_2022.pdf

Kanduč, Z. (1997). Gospodarski kriminal in ekonomsko nasilje: Kriminološke in kazenskopravne perspektive. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 48*(1), 11–25.

Kanduč, Z. (1999). *Kriminologija: (Stran)poti vede o (stran)poteh*. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Kanduč, Z. (2011). Družbena kriza, nacionalna država in »varnostno vprašanje« v kriminološki perspektivi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 62*(2), 141–154.

Kanduč, Z. (2013). *Politika, pravo, ekonomija in kriminal: Kriminološke refleksije postmoderne družbe in kulture*. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

Kanduč, Z. (2015). Globalizacija neoliberalnega kapitalizma v kriminološki perspektivi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 66*(1), 5–18.

Kaufman, D. (2010). *Can corruption adversely affect public finances in industrialized countries?* Brookings Institution. https://www.brookings.edu/opinions/can-corruptionadversely-affect-public-finances-in-industrialized-countries/

Kaufman, P. E., Cohen, J. E., Ashley, M. J., Ferrence, R., Halyk, A. L., Turcotte, F., Kyle, K. L. in Stewart, D. E. (2004). Tobacco industry links to faculties of medicine in Canada. *Canadian Journal of Public Health, 95*(3), 205–208.

Kazenski zakonik (KZ-1). (2008). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 55/08, s spremembami in dopolnitvami.

Keršmanc, C. (2012). Teoretična odprava na pregon gospodarske kriminalitete. V *5. konferenca kazenskega prava in kriminologije* (str. 161–170). GV Založba.

Keršmanc, C. (2013). Kvantitativna glosa o kompliciranosti in kompleksnosti gospodarskih kaznivih dejanj. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 64*(2), 140–153.

Keršmanc, C. (2014). *Preslepitve na meji in onkraj pregona: Analiza poslovnih goljufij in zlorab položaja ali zaupanja pri gospodarski dejavnosti v pravosodni praksi*. IUS Software, GV Založba.

Keršmanc, C. in Jager, M. (2015). Beloovratniška in gospodarska kriminaliteta. V A. Šelih in K. Filipčič (ur.), *Kriminologija* (str. 321–339). IUS Software, GV Založba; Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

King, M. (2021). Financial fraud investigative interviewing—Corporate investigators' beliefs and practices: A qualitative inquiry. *Journal of Financial Crime, 28*(2), 345–358. https://doi.org/10.1108/JFC-08-2020-0158

Kolar, I. in Horvat, R. (2026). Benfordov zakon kot forenzično orodje: Uporaba na računovodskih izkazih slovenskih mikro in malih podjetij ter samostojnih podjetnikov. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 77*(1), 5–23.

Komisija za preprečevanje korupcije. (22. 12. 2022a). *Nov dogovor o medsebojnem sodelovanju med Komisijo in FURS*. https://www.kpk-rs.si/blog/2022/12/22/nov-dogovor-o-medsebojnem-sodelovanju-med-komisijo-in-furs/

Komisija za preprečevanje korupcije. (28. 9. 2022b). *S prenovljenim sporazumom za še učinkovitejše sodelovanje na področju preprečevanja korupcije in krepitve integritete*. https://www.kpk-rs.si/blog/2022/09/28/s-prenovljenim-sporazumom-za-se-ucinkovitejse-sodelovanje-na-podrocju-preprecevanja-korupcije-in-krepitve-integritete/

Kranjc, J. (2023). Pomeni umetna inteligenca konec pravniškega poklica? *Pravna praksa, 42*(49/50), 6–8.

Lamberger, I. (2009). *Gospodarski kriminal: Gradivo za predmet gospodarska kriminaliteta*. Fakulteta za varnostne vede.

Levi, M. (2007). Policing financial crimes. V H. N. Pontell in G. Geis (ur.), *International handbook of white-collar and corporate crime* (str. 588–606). Springer.

Loggen, J., Moneva, A. in Leukfeldt, R. (2024). A systematic narrative review of pathways into, desistance from, and risk factors of financial-economic cyber-enabled crime. *Computer Law & Security Review*, *52*, 105858. https://doi.org/10.1016/j.clsr.2023.105858

Maver, D. (1988). *Kriminalistični spoznavni proces*. Uradni list SR Slovenije.

Maver, D., Rupnik, A., Selič, P., Golja, J., Trapečar, M., Vidic, G., Gerjevič, A., Udovič, B., Drobnič, K., Majdič, J., Sablič, F., Pezdir, G., Klemenc, S. in Žener, N. (2004). *Kriminalistika: Uvod, taktika, tehnika*. Uradni list Republike Slovenije.

Merton, R. K. (1938). Social structure and anomie. *American Sociological Review, 3*(5), 672–682.

Meško, G., Pirnat, U., Erčulj, V. in Hacin, R. (2019). Analiza kakovosti odnosov med policisti in prebivalci v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 70*(2), 176–195.

Michel, P. (2008). Financial crimes: The constant challenge of seeking effective prevention solutions. *Journal of Financial Crime, 15*(4), 383–397.

Middleton, D. J. in Levi, M. (2005). The role of solicitors in facilitating 'organized crime': Situational crime opportunities and their regulation. *Crime, Law and Social Change, 42*(2–3), 123–161.

Modly, D. in Korajlić, N. (2002). *Kriminalistički rječnik*. Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj.

Murphy, D. S. in Robinson, M. B. (2008). The Maximizer: Clarifying Merton's theories of anomie and strain. *Theoretical Criminology, 12*(4), 501–521.

Nardo, M. (2006). Building synergies between theory and practice: Countering financial crime on a systemic approach. *Journal of Financial Crime, 13*(3), 292–299.

Neate, R. (03. 05. 2022). 'Extra level of power': Billionaires who have bought up the media. *The Guardian*. https://www.theguardian.com/news/2022/may/03/billionaires-extra-power-media-ownership-elon-musk

Nelen, H. in Huisman, W. (2008). Breaking the power of organized crime? The administrative approach in Amsterdam. V D. Siegel in H. Nelen (ur.), *Organized crime: Culture, markets and policies* (let. 7, str. 207–218). Springer.

Nigrini, M. J. (2012). *Benford's Law: Application for forensic ac counting, auditing, and fraud detection.* John Wiley & Sons

Nováčková, D. (2020). Financial crime in economic affairs: Case study of the Slovak Republic. *Juridical Tribune – Review of Comparative and International Law, 10*(Special Issue), 142–163.

Nwoye, T. N. (2017). *Internal controls and fraud in small businesses: A qualitative case study* [Doktorska disertacija, Northcentral University].

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2025). *Report on the implementation of the OECD recommendation on countering illicit trade: Enhancing transparency in free trade zones* (št. JT03566810). https://one.oecd.org/document/C/MIN(2025)11/en

Pečar, J. (1979). Podjetniško-skupinska (gospodarsko-poslovna) odklonskost. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 30*(4), 270–282.

Pečar, J. (1993). Združevanje v kriminalne organizacije – kriminal kot podjetništvo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 44*(4), 327–337.

Pečar, J. (1996). Podjetniška kriminaliteta. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 47*(3), 203–212.

Petrović, B., Dobovšek, B. in Ulčnik, M. (2025). Crimes of the Powerful. *Science Art and Religion*, *4*(3), 92-102.

Pickett, K. H. S. in Pickett, J. (2002). *Financial crime investigation and control.* John Wiley & Sons.

Plesničar, M. M. (2017). Postopek odločanja o sankcijah. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 68*(3), 258–268.

Podjed, D. (2022). A righteous path towards the digital future. V T. Kampl (ur.), *Justice in the 21st century: Discussions about justice in the current situation in our society* (str. 16–23). European Network of Political Foundations.

Policija. (2022). *Policija in računsko sodišče podpisala prenovljeni sporazum o sodelovanju.* https://www.policija.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnost/sporocila-za-javnost-gpue/116066-policija-in-racunsko-sodisce-podpisala-prenovljeni-sporazum-o-sodelovanju

Policija. (2024). *Letno poročilo o delu policije 2023.* https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2023.pdf

Policija. (2025). *Letno poročilo o delu policije 2024.* https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2024_Publikacija-za-tisk.pdf

Policija. (2026). *Letno poročilo o delu policije 2024.* https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2025.pdf

Policija. (n. d.). *O slovenski policiji.* https://www.policija.si/o-slovenski-policiji

Pontell, H. N., Black, W. K. in Geis, G. (2014). Too big to fail, too powerful to jail? On the absence of criminal prosecutions after the 2008 financial meltdown. *Crime, Law and Social Change, 61*(1), 1–13.

Poslovnik Računskega sodišča Republike Slovenije. (2001). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 91/01.

Potparič, D. in Dvoršek, A. (2012). Oblikovanje osnovne terminologije na področju kriminalističnoobveščevalne dejavnosti. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 63*(1), 39–49.

Potparič, D. in Slak, B. (2023). *Kriminalističnoobveščevalna dejavnost*. Uradni list Republike Slovenije.

Premrl, P. (2010). *Vpliv finančne krize na izvajanje denarne in gospodarske politike* [Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta].

Premrl, P. (2025). *Preiskovanje finančne kriminalitete – študija primera Slovenije* [Doktorska disertacija, Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede].

Premrl, P. in Dobovšek, B. (2020). Finančna kriza ali finančna kriminaliteta. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 71*(3), 208–217.

Premrl, P., Dobovšek, B. in Slak, B. (2025). Complexities in defining and investigating financial crime. *Security Journal, 38*(1). https://doi.org/10.1057/s41284-025-00501-4

Pušnik, M. (13. 03. 2018). Kako je Excelova napaka odnesla državnega uradnika. *Delo*. https://old.delo.si/novice/slovenija/kako-je-excelova-napaka-odnesla-drzavnega-uradnika.html

Putra, I., Sulistiyo, U., Diah, E., Rahayu, S. in Hidayat, S. (2022). The influence of internal audit, risk management, whistleblowing system and big data analytics on the financial crime behavior prevention. *Cogent Economics & Finance, 10*(1). https://doi.org/10.1080/23322039.2022.2148363

PwC. (2022). *PwC's global economic crime and fraud survey 2022*. https://www.pwc.com/gx/en/forensics/gecsm-2022/PwC-Global-Economic-Crime-and-Fraud-Survey-2022.pdf

PwC. (2026a). *Forenzične storitve*. https://www.pwc.com/si/sl/services/advisory/forenzicne-storitve.html

PwC. (2026b). *Investigations*. https://www.pwc.com/si/en/services/advisory/forensic-services/investigations.html

Quintel, T. (2019). *Follow the money, if you can – possible solutions for enhanced FIU cooperation under improved data protection rules* (SSRN Scholarly Paper No. 3318299). https://doi.org/10.2139/ssrn.3318299

Računsko sodišče Republike Slovenije. (2016). *Letno poročilo 2015*. https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Letna_porocila/Letno_porocilo_2015.pdf

Računsko sodišče Republike Slovenije. (2017). *Letno poročilo 2016*. https://www.rs-rs.si/o-racunskem-sodiscu/institucija/porocila-o-delu/porocilo-o-delu/letno-porocilo-2016/

Računsko sodišče Republike Slovenije. (2018a). *Organizacija in sestava*. https://www.rs-rs.si/o-racunskem-sodiscu/o-racunskem-sodiscu/organizacija-in-sestava/

Računsko sodišče Republike Slovenije. (2018b). *Poročilo o delu 2017*. https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Letna_porocila/Porocilo_o_delu_2017-Racunsko_sodisce_RS.pdf

Računsko sodišče Republike Slovenije. (2019). *Poročilo o delu 2018*. https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Letna_porocila/Porocilo_o_delu_2018-Racunsko_sodisce_RS.pdf

Računsko sodišče Republike Slovenije. (2020). *Poročilo o delu 2019*. https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Letna_porocila/Porocilo_o_delu_2019-Racunsko_sodisce_RS.pdf

Računsko sodišče Republike Slovenije. (2021). *Poročilo o delu 2020*. https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Letna_porocila/Porocilo_o_delu_2020-Racunsko_sodisce_RS.pdf

Računsko sodišče Republike Slovenije. (2022a). *Poročilo o delu 2021*. https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Letna_porocila/Porocilo_o_delu_2021-Racunsko_sodisce_RS.pdf

Računsko sodišče Republike Slovenije. (2022b). *Revizija: Učinkovitost priprave in izvedbe projekta drugi tir železniške proge Divača–Koper*. https://www.rs-rs.si/revizije-in-revidiranje/arhiv-revizij/revizija/drugi-tir-zelezniske-povezave-na-odseku-divaca-koper-2811/

Računsko sodišče Republike Slovenije. (2023). *Poročilo o delu 2022*. https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Letna_porocila/Porocilo_o_delu_2022-Racunsko_sodisce_RS.pdf

Računsko sodišče Republike Slovenije. (2024). *Poročilo o delu 2023*. https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Letna_porocila/Porocilo_o_delu_2023-Racunsko_sodisce_RS.pdf

Računsko sodišče Republike Slovenije. (2025). *Poročilo o delu 2024*. https://www.rs-rs.si/o-racunskem-sodiscu/institucija/porocila-o-delu/porocilo-o-delu/porocilo-o-delu-2024/

Računsko sodišče Republike Slovenije. (2026). *Poročilo o delu 2025*. https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Letna_porocila/porocilo-o-delu-2025.pdf

Rajan, R. G. (2009). The credit crisis and cycle-proof regulation. *Federal Reserve Bank of St. Louis Review, 91*(5), 397–402.

Rajan, R. G. in Zingales, L. (2004). Capitalism for everyone. *The National Interest*, (74), 133–141.

Ratcliffe, J. H. (2007). *Integrated intelligence and crime analysis: Enhanced information management for law enforcement leaders*. Police Foundation.

Ratcliffe, J. H. (2008). *Intelligence-led policing*. Willan Publishing.

Re, R. M. in Solow-Niederman, A. (2019). Developing artificially intelligent justice. *Stanford Technology Law Review, 22*(2), 242–289.

Roso, Z. (1995). *Informativni razgovori i intervju* (2. spremenjena in dopolnjena izd.). Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske.

Ruggiero, V. (2017). *Dirty money: On financial delinquency*. Oxford University Press.

Ruggiero, V. (2019). Hypotheses on the causes of financial crime. *Journal of Financial Crime, 27*(1), 245–257.

Ryder, N. (2018). 'Too scared to prosecute and too scared to jail?' A critical and comparative analysis of enforcement of financial crime legislation against corporations in the USA and the UK. *The Journal of Criminal Law, 82*(3), 245–263.

Sambridge, M., Tkalčić, H. in Jackson, A. (2010). Benford's law in the natural sciences. *Geophysical Research Letters, 37*(22). https://doi.org/10.1029/2010GL044830

Savona, E. U. in Riccardi, M. (ur.). (2015). *From illegal markets to legitimate businesses: The portfolio of organised crime in Europe. Final report of Project OCP – Organised Crime Portfolio*. Transcrime – Università degli Studi di Trento.

Schoot, C. van der. (2006). *Organised crime prevention in the Netherlands: Exposing the effectiveness of preventive measures*. Boom Juridische Uitgevers.

Selinšek, L. (2006). *Gospodarsko kazensko pravo*. GV Založba.

Selinšek, L. (2009). Primerjalni pogled na odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja. V L. Selinšek in A. Dvoršek (ur.), *Korporacijski kriminal – praktični in teoretični vidiki* (str. 7–24). Fakulteta za varnostne vede.

Selinšek, L. (2010). Aktivnosti Evropske unije v boju zoper organizirani kriminal. V *Zbornik 3. konference kazenskega prava in kriminologije* (str. 55–66). GV Založba.

Selinšek, L. (2019). Gospodarska kriminaliteta skozi čas: Se premeščajo meje ali ponavlja zgodovina? *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 70*(2), 102–118.

Sellin, T. (1963). Organized crime: A business enterprise. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 347*, 12–19.

Sheptycki, J. (2007). Police ethnography in the house of serious and organized crime. V A. Henry in D. J. Smith (ur.), *Transformations of policing* (str. 51–77). Ashgate Publishing.

Slaughter, S., Feldman, M. P. in Thomas, S. L. (2009). U.S. research universities' institutional conflict of interest policies. *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics, 4*(3), 3–20.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. (n. d.). *Korporacija*. Fran. https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/4487882/korporacija?View=1&Query=korporacija

Smidi, A. in Shahin, S. (2017). Social media and social mobilisation in the Middle East: A survey of research on the Arab Spring. *India Quarterly, 73*(2), 196–209.

Smith, A. (1776). *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*. W. Strahan and T. Cadell.

Snaphaan, T. in van Ruitenburg, T. (2024). Financial crime scripting: An analytical method to generate, organise and systematise knowledge on the financial aspects of profit-driven crime. *European Journal on Criminal Policy and Research, 31*, 695–715. https://doi.org/10.1007/s10610-023-09571-9

Soltes, E. (14. 12. 2016). The psychology of white-collar criminals. *The Atlantic*. https://www.theatlantic.com/business/archive/2016/12/pyschology-white-collar-criminal/503408/

Soltes, E. (2019). *Why they do it: Inside the mind of the white-collar criminal*. PublicAffairs.

Soudijn, M. R. J. (2014). Using strangers for money: A discussion on money-launderers in organized crime. *Trends in Organized Crime, 17*(3), 199–217.

Sovdat, P. (2012). Kdaj bo konec bančnih dokapitalizacij? *Finance.si*. https://www.finance.si/1104919

Stears, C. in Deeks, J. (2023). The use of artificial intelligence in fighting financial crime, for better or worse? *Journal of Money Laundering Control, 26*(3), 433–435.

Stone, M. in Roulette, J. (1. 6. 2023). SpaceX's Starlink wins Pentagon contract for satellite services to Ukraine. *Reuters*. https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/pentagon-buys-starlink-ukraine-statement-2023-06-01/

Sutherland, E. H. (1940). White-collar criminality. *American Sociological Review, 5*(1), 1–12.

Sutherland, E. H. (1941). Crime and business. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 217*, 112–118.

Sutherland, E. H. (1983). *White collar crime: The uncut version*. Yale University Press.

Sutherland, E. H. in Cressey, D. R. (1978). *Criminology* (10. izd.). J. B. Lippincott Company.

Sutton, A., Cherney, A. in White, R. (2014). *Crime prevention* (2. izd.). Cambridge University Press.

Svenson, B. (1987). Wirtschaftskriminalität in Sweden. V K. Liebl (ur.), *Internationale Forschungsergebnisse auf dem Gebiet der Wirtschaftskriminalität* (str. 662–681). Centaurus.

Svetek, S. (2001). Kriminaliteta in kriminalistično delo v letu 2000. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 52*(2), 99–108.

Teichmann, F. M. J. in Falker, M.-C. (2021). Cryptocurrencies and financial crime: Solutions from Liechtenstein. *Journal of Money Laundering Control, 24*(4), 775–788.

Teichmann, F., Falker, M.-C. in Sergi, B. S. (2020). Corruption and the circumvention of financial sanctions via the extractive industries in Dubai. *The Extractive Industries and Society, 7*(3), 1022–1028.

Tickner, P. in Button, M. (2021). Deconstructing the origins of Cressey's Fraud Triangle. *Journal of Financial Crime, 28*(3), 722–731. https://doi.org/10.1108/JFC-10-2020-0204

Toner, G. A. (2009). New ways of thinking about old crimes: Prosecuting corruption and organized criminal groups engaged in labor-management racketeering. *Journal of Financial Crime, 16*(1), 41–59.

Tudoroiu, T. (2014). Social media and revolutionary waves: The case of the Arab Spring. *New Political Science, 36*(3), 346–365.

United States Senate, Permanent Subcommittee on Investigations. (2011). *Wall Street and the financial crisis: Anatomy of a financial collapse*. Cosimo.

Urad Republike Slovenije za nadzor proračuna. (2023a). *O Uradu za nadzor proračuna*. https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/urad-za-nadzor-proracuna/o-uradu/

Urad Republike Slovenije za nadzor proračuna. (2023b). *Zakonodaja Urada za nadzor proračuna*. https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/urad-za-nadzor-proracuna/zakonodaja/

Urad Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja. (2020a). *Poročilo o delu Urada Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja za leto 2018*. https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/UPPD/Dokumenti/Letna-porocila/Porocilo-o-delu-UPPD-za-leto-2018.pdf

Urad Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja. (2020b). *Poročilo o delu Urada Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja za leto 2019*. https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/UPPD/Dokumenti/Letna-porocila/Porocilo-o-delu-UPPD-za-leto-2019.pdf

Urad Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja. (2021). *Poročilo o delu Urada Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja za leto 2020*. https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/UPPD/Dokumenti/Letna-porocila/UPPDLP2020.docx

Urad Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja. (2025). *Poročilo o delu Urada Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja za leto 2024*. https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/UPPD/Dokumenti/Letna-porocila/Letno_porocilo_2024.pdf

Uredba o sodelovanju državnega tožilstva, policije in drugih pristojnih državnih organov in institucij pri odkrivanju in pregonu storilcev kaznivih dejanj ter delovanju specializiranih in skupnih preiskovalnih skupin. (2010). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 83/10, s spremembami in dopolnitvami.

Ustava Republike Slovenije. (1991). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 33/91-I, s spremembami in dopolnitvami.

Viraj, A., Tičar, B., Florjančič, D. in Eman, K. (2015). Prispevek k preiskovanju sodobnih kaznivih dejanj, povezanih z menedžerskimi odkupi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 66*(2), 91–104.

Višje sodišče v Ljubljani. (6. 7. 2016). *Sklep I Cp 1801/2016*.

Vodinelić, V. (1990). *Što je otkrivanje, a što razjašnjavanje krivičnog djela i razotkrivanje učinioca?* Republički sekretarijat za unutrašnje poslove SR Hrvatske.

Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije. (2011). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2010*. https://www.dt-rs.si/files/documents/POROCILO-2010-koncno_III.pdf

Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije. (2012). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2011*. https://www.dt-rs.si/files/documents/POROCILO-2011.pdf

Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije. (2013). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2012*. https://www.dt-rs.si/files/documents/POROCILO-2012.pdf

Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije. (2014). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2013*. https://www.dt-rs.si/files/documents/porocilo-2013.pdf

Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije. (2015). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2014*. https://www.dt-rs.si/files/documents/porocilo-2014.pdf

Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije. (2016). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2015*. https://www.dt-rs.si/files/documents/Porocilo_2015-2.pdf

Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije. (2017). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2016*. https://www.dt-rs.si/files/documents/POROCILO-2016-koncno-min.pdf

Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije. (2018). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2017*. https://www.dt-rs.si/files/Letna-porocila/Skupno%20letno%20poro%C4%8Dilo%202017.pdf

Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije. (2019). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2018*. https://www.dt-rs.si/files/documents/Porocilo_2018.pdf

Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije. (2020). *Skupno letno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2019*. https://www.dt-rs.si/files/Letna-porocila/Letno%20poroc%CC%8Cilo%20DT%20za%20leto%202019.pdf

Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije. (2021). *Skupno letno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2020*. https://www.dt-rs.si/files/Letna-porocila/Letno%20poroc%CC%8Cilo%20DT%20za%20leto%202020.pdf

Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije. (2022). *Skupno letno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2021*. https://www.dt-rs.si/files/documents/Letno%20poroc%CC%8Cilo%20DT%20za%20leto%202021.pdf

Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije. (2023). *Skupno letno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2022*. https://www.dt-rs.si/files/documents/Letno%20poro%C4%8Dilo%20DT%20za%20leto%202022.pdf

Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije. (2024). *Skupno letno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2023*.

Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije. (2025). *Skupno letno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2024*.

Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije. (2026). *Skupno letno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2025*. https://www.dt-rs.si/files/Letna-porocila/Skupno-letno-porocilo-o-delu-drzavnih-tozilstev-za-leto-2025.pdf

Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije. (n. d.). *O državnem tožilstvu*. https://www.dt-rs.si/o-to%C5%BEilstvu

Walters, S. B. (2003). *Principles of kinesic interview and interrogation* (2. izd.). CRC Press.

Wang, L., Malhotra, D. in Murnighan, J. K. (2011). Economics education and greed. *Academy of Management Learning & Education, 10*(4), 643–660.

Ward, T. L. (2023). *Victim and witness involvement in the investigation and prosecution of financial crimes cases: A case study with the Riverland County District Attorney's Office* [Magistrsko delo, California State University].

Warren, C. (1. 2. 2023). Billionaires tried to 'save' media. They failed. *Crikey*. https://www.crikey.com.au/2023/02/02/billionaires-media-elon-musk-jeff-bezos-mark-zuckerberg/

Webb Farley, K. E. (2018). Can private donations help public universities build bridges over troubled waters? Practical lessons for administrators and donors. *Public Organization Review, 18*(2), 175–190.

Werle, N. (2015). A microeconomic model of opportunistic financial crimes: Prosecutorial strategy when firms are too big to jail. *Procedia Economics and Finance, 28*, 76–84.

Willett, T. (2010). Some lessons for economists from the financial crisis. *Indian Growth and Development Review, 3*(2), 186–208.

Wolfe, D. T. in Hermanson, D. R. (2004). The fraud diamond: Considering the four elements of fraud. *The CPA Journal, 74*(12), 38–42.

World Economic Forum. (2012). *Organized crime enablers*. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GAC_OrganizedCrimeEnablers_Report_2012.pdf

Xie, M., Ortiz Solis, V. in Chauhan, P. (2024). Declining trends in crime reporting and victims' trust of police in the United States and major metropolitan areas in the 21st century. *Journal of Contemporary Criminal Justice, 40*(1), 138–171.

Yeoh, P. (2019). Artificial intelligence: Accelerator or panacea for financial crime? *Journal of Financial Crime, 26*(2), 634–646. https://doi.org/10.1108/JFC-08-2018-0077

Zakon o Banki Slovenije (ZBS-1). (2002). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 58/02, s spremembami in dopolnitvami.

Zakon o davčnem postopku (ZDavP-2). (2006). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 117/06, s spremembami in dopolnitvami.

Zakon o državnem tožilstvu (ZDT-1). (2011). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 58/11, s spremembami in dopolnitvami.

Zakon o elektronskih komunikacijah (ZEKom-2). (2022). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 130/22.

Zakon o finančni upravi (ZFU). (2014). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 25/14, s spremembami in dopolnitvami.

Zakon o gospodarjenju z gozdovi v lasti Republike Slovenije (ZGGLRS). (2016). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 9/16.

Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije (ZIntPK). (2010). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 45/10, s spremembami in dopolnitvami.

Zakon o izvajanju uredbe (EU) o informacijah, ki spremljajo prenos sredstev in nekaterih kriptosredstev (ZIUIPSK). (2025) *Uradni list RS*, št. 17/25.

Zakon o javnih financah (ZJF). (1999). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 79/99, s spremembami in dopolnitvami.

Zakon o kazenskem postopku (ZKP). (1994). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 63/94, s spremembami in dopolnitvami.

Zakon o lokalni samoupravi (ZLS). (1993). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 72/93, s spremembami.

Zakon o odvzemu premoženja nezakonitega izvora (ZOPNI). (2011). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 91/11, s spremembami in dopolnitvami.

Zakon o organizaciji in delovnem področju republiške uprave (ZODP). (1991). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 27/91.

Zakon o organiziranosti in delu v policiji (ZODPol). (2013). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 15/13, s spremembami in dopolnitvami.

Zakon o organu in skladu za reševanje bank (ZOSRB). (2014). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 97/14, s spremembami in dopolnitvami.

Zakon o političnih strankah (ZPolS). (1994). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 62/94, s spremembami in dopolnitvami.

Zakon o pravnem varstvu v postopkih javnega naročanja (ZPVPJN). (2011). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 43/11, s spremembami in dopolnitvami.

Zakon o preprečevanju omejevanja konkurence (ZPOmK-2). (2022). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 130/22.

Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma (ZPPDFT-2). (2022). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 48/22, s spremembami in dopolnitvami.
Zakon o računskem sodišču (ZRacS-1). (2001). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 11/01, s spremembami in dopolnitvami.
Zakon o revidiranju (ZRev-2). (2008). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 65/08, s spremembami in dopolnitvami.
Zakon o Slovenskem državnem holdingu (ZSDH-1). (2014). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 25/14, s spremembami in dopolnitvami.
Zakon o trgu finančnih instrumentov (ZTFI-1). (2018). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 77/18, s spremembami in dopolnitvami.
Zakon o ukrepih Republike Slovenije za krepitev stabilnosti bank (ZUKSB). (2012). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 105/12, s spremembami in dopolnitvami.
Zakon o Ustavnem sodišču (ZUstS). (1994). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 15/94, s spremembami in dopolnitvami.
Zakon o volilni in referendumski kampanji (ZVRK). (2007). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 41/07, s spremembami in dopolnitvami.
Završnik, A. (2018a). Algokracija: Od vladavine prava do vladavine algoritmov. V A. Završnik in L. Selinšek (ur.), *Pravo in nadzor v dobi velikega podatkovja* (str. 35–83). Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta; Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
Završnik, A. (2018b). Big data: What is it and why does it matter for crime and social control? V A. Završnik (ur.), *Big data, crime and social control* (str. 3–28). Routledge.
Završnik, A. (2020). Criminal justice, artificial intelligence systems, and human rights. *ERA Forum, 20*(4), 567–583.
Zirpins, W. in Terstegen, O. (1963). *Wirtschaftskriminalität: Erscheinungsformen und ihre Bekämpfung*. M. Schmidt-Römhild.
Zobec, J. (2010). Uvod k poglavju. V L. Ude in A. Galič (ur.), *Pravdni postopek: Zakon s komentarjem* (2. knjiga, 151.–305. člen, str. 327–343). Uradni list Republike Slovenije; GV Založba.
ZRC SAZU. (2024a). *Pravni terminološki slovar: Korporácija*. https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/slovarji/pravni/iskalnik?iztocnica=korpor%C3%A1cija
ZRC SAZU. (2024b). *Pravni terminološki slovar: Korporacíjski kriminál*. https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/slovarji/pravni/iskalnik?iztocnica=kriminal
Zucman, G. (2015). *The hidden wealth of nations: The scourge of tax havens*. The University of Chicago Press.
Zulawski, D. E. in Wicklander, D. E. (2002). *Practical aspects of interview and interrogation* (2. izd.). CRC Press.
Žerjav, C. (1983). *Kriminalistika*. Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Izobraževalni center organov za notranje zadeve.
Žerjav, C. (1994). *Kriminalistika*. Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Izobraževalni center organov za notranje zadeve.

GOSPODARSKA IN FINANČNA KRIMINALITETA: TEORETIČNA IZHODIŠČA ODKRIVANJA, PREISKOVANJA IN DOKAZOVANJA

PETER PREMRL,[1] BOJAN DOBOVŠEK,[2, 3]
TAŠA TORBICA,[2] BOŠTJAN SLAK[2]

[1] Republika Slovenija, Računsko sodišče, Ljubljana, Slovenija
peter.premrl@rs-rs.si
[2] Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
bojan.dobovsek@um.si,, tasa.torbica@student.um.si, bostjan.slak@um.si
[3] Mednarodna akademija znanosti in umetnosti, Sarajevo, Bosna in Hercegovina;
bojan.dobovsek@um.si

Namen monografije je opredeliti in analizirati pojava gospodarske in finančne kriminalitete ter prikazati kompleksnost v njunem razumevanju in medsebojnem prepletu. Namen monografije je tudi izpostaviti nekaj ključnih elementov, ki signifikantno vplivajo na njuno odkrivanje, preiskovanje in dokazovanje. Gradi na obsežnem opusu del, kjer prepleta tuje izkušnje in raziskovalne vpoglede s slovenskimi raziskovalnimi podvigi. Ključni raziskovalni podvig je doktorska disertacija avtorja Petra Premrla, katere teoretični del disertacije predstavlja ogrodje te monografije.

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.5.2026

ISBN
978-961-299-229-3

Ključne besede:
gospodarska kriminaliteta, organizirana kriminaliteta, finančna kriminaliteta, bančna kriminaliteta, beloovratniška kriminaliteta, odkrivanje in preiskovanje gospodarske in finančne kriminalitete

Opomba:
Del publikacije temelji na: Premrl, P. (2025). *Preiskovanje finančne kriminalitete – študija primera Slovenije: doktorska disertacija* [Doktorska disertacija, P. Premrl]. Digitalna knjižnica Univerze v Mariboru. https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=88588

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.5.2026

ISBN
978-961-299-229-3

ECONOMIC AND FINANCIAL CRIME: THEORETICAL FOUNDATIONS FOR DETECTION, INVESTIGATION AND EVIDENCE

PETER PREMRL,[1] BOJAN DOBOVŠEK,[2, 3]
TAŠA TORBICA,[2] BOŠTJAN SLAK[2]

[1] Court of Audit of the Republic of Slovenia, Ljubljana, Slovenia
peter.premrl@rs-rs.si
[2] University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
bojan.dobovsek@um.si, tasa.torbica@student.um.si, bostjan.slak@um.si
[3] International Academy of Sciences and Arts, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
bojan.dobovsek@um.si

Keywords:
economic crime, organised crime, financial crime, banking crime, white-collar crime, detection and investigation of economic and financial crime

Note:
Part of this publication is based on: Premrl, P. (2025). *Preiskovanje finančne kriminalitete – študija primera Slovenije: doktorska disertacija* [Doctoral dissertation, P. Premrl]. University of Maribor Library. https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=88588

This monograph aims to define and analyse economic and financial crime, explain the complexity of understanding these crimes and their interconnections, and highlight key factors that significantly affect their detection, investigation and proving economic and financial crime. The monograph builds on an extensive body of work, combining foreign experiences and research insights with Slovenian perspectives. Its central research source is Peter Premrl's doctoral dissertation, whose theoretical section provides the framework for the monograph.

University of Maribor Press

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede